

LUND UNIVERSITY

Én vej : en historisk analyse af UNESCOs standardsættende instrumenter og den danske UNESCO-Nationalkommissions diskurs på det kvindepolitiske uddannelsesområde i perioden 1945-85

Simonsen, Maria

2007

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Simonsen, M. (2007). Én vej : en historisk analyse af UNESCOs standardsættende instrumenter og den danske UNESCO-Nationalkommissions diskurs på det kvindepolitiske uddannelsesområde i perioden 1945-85. Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold, Aalborg Universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Maria Simonsen

En vej

Der er kun én vej i ligestillingsdebatten
– og det er fremad.

En historisk analyse af UNESCOs standard-
sættende instrumenter og den danske
UNESCO-nationalkommissions diskurs på
det kvindepolitiske uddannelsesområde
i perioden 1945-85.

Fig.

Fig.

study

En vej

En historisk analyse af UNESCOs standard-sættende instrumenter og den danske UNESCO-nationalkommissions diskurs på **det kvindepolitiske uddannelsesområde** i perioden 1945-85.

One way

A historical analysis of UNESCO's standard-setting criteria and the Danish UNESCO National Committee's discourse on **Women's political awareness**, 1945-85.

Maria Simonsen, Specialestuderende

Institut for Historie,
Internationale Studier
og Samfundsforhold

Vejleder: Mogens Rüdiger

Layout og grafisk design:
Louise Vind Nielsen
www.uglydots.dk

Sats: Quebec-light 7,5/12

Aalborg Universitet 15. december 2006

Forord

December 2006

I 2005 fejrede UNESCO, FNs særorganisation for uddannelse, videnskab og kultur, 60 års jubilæum. Den danske UNESCO-nationalkommission valgte at markere begivenheden ved at iværksætte flere projekter, hvor UNESCOs historie er i fokus. Nærværende speciale er resultatet af et opslået specialestipendium, der omhandler udviklingen i UNESCOs og den danske UNESCO-nationalkommissions arbejde på det kvindepolitiske uddannelsesområde i perioden 1945-85.

Mange har bidraget til realiseringen af projektet. Jeg sender en tak til alle, som har kommenteret, givet råd, inspiration og vejledning til det praktiske såvel som det faglige undervejs. Det gælder især sekretariatet for Den danske UNESCO-nationalkommission, Jens Boel og Mahmouded Ghander, der har bistået med vejledning i UNESCOs arkiver i Paris, Fondation Danoise i Paris, og Tina Kjær Bach.

Tak til vejleder Mogens Rüdiger & Studieleder på Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold på Aalborg Universitet Marianne Rostgaard der gav mig muligheden.

Særlig tak til Poul Duedahl, Martin Vestergaard Jensen, Oline Pedersen og Rasmus Graff, der har fulgt med i projektet fra begyndelsen og som både i Danmark og Paris har været en stor støtte, der altid har givet gode råd med på vejen. Og endelig til Louise Vind, der har udarbejdet al layout og grafik.

Maria Simonsen

Indhold

1

at se sammenhænge	11
.. & Undersøge dem	11
Vejen til dagsordenen	15
Afgrænsning	17
Periodisering	18
Materiale og Forskning	19
Om UNESCO	20
Om den danske UNESCO-nationalkommission	21
Om kvinde- & kønshistorie	22
Metode	24

2

UNESCO & historien bag	27
Begyndelsen	27
Før UNESCO	28
Kvindespørgsmålet & UNESCO	32
Struktur	32
Den danske UNESCO-nationalkommission	34

3

Analyse	37
Intro	37
De første år 1945 – 57/58	39
Efterkrigstidens danske dagsorden	40
1947 Opmærksomheden øges	43
Danske initiativer	49
Diskurs	50
Opsummering 1945-57/58	52
1958-74 Fra tanke til handling	55
The Convention against Discrimination in Education	56
Den danske prioritering forsætter	57
Diskurs i forandring	60
Ungdomsoprør & et nyt kvindepolitisk klima	61
Ligeså i UNESCO	62
Danske indlæg 1972	66
Opsamling 1958-74/75	66
1975-85 Kvindetiår	69
Statsliggørelsen af ligestilling	71
UNESCO 1976	74
Bjerregaard & andre danske indlæg sidst i 1970'erne	74
Kvindekonvention	76
UNESCO efter kvindeår	79
Nationalkommissionens ligestillingsudvalg	82
Toneskift	82
Kvindepolitisk afmatning i Danmark	84
Afrunding 1975-84/85	84

4

Perspektivering	87
Uddannelse er alt – United Nations Educational... Mainstreaming	88
UNESCO 1985-95	89
Education for All	91
Stilhed efter storm – Udblik til Danmark efter 1985	93
Afrunding	94

5

At forstå de større sammenhænge...	99
Afslutning	101
English Summary	105
Litteratur	109

»» Kun den, som kunde male Samfundsændringernes store historiske Bølgeslag, vilde kunne vise os den rette Baggrund for at forstaa Kvinden i Samfundet af i Dag. Man vilde forstaa, hvordan ogsaa vor Tids Kvindeproblemer paa tusinde Maader er knyttet til svundne Tidens samfund. Overfor Kvindeproblemet er det derfor ikke nok at diskutere en rimelig og fornuftig Tilpasning af Kvinders Stilling til vor Tids Idealer og vor Tids praktiske Behov. Man maa tage Hensyn til en i selve Tilpasningsprocessen værende Træghed; en Træghed, som Skyldes, at gammel Tid lever videre med sine Traditionsaflejringer ogsaa i Nuet.

Alva Myrdal 1937

1

At se sammenhænge ...

Menneskers nutidige forhold hænger uløseligt sammen med de forhold, der har gjort sig gældende i fortiden. Historien giver os viden, der gør, at vi kan sætte samtiden i perspektiv og forstå baggrundene for eksisterende forhold, der med nutidens øjne kan forekomme umiddelbart ulogiske. Forskellen på samfundsmulighederne for de to køn er et eksempel på et sådant forhold. Årsagen til at kvinder ikke i samme omfang som mænd har haft muligheder for at påvirke samfundsudformningen er, at kvinder tidligere ikke blev anset som et 'selvstændigt bidrag' til den offentlige del af samfundet og derfor langt senere end mænd fik adgang til uddannelse og embeder, der kunne føre til indflydelse.

Kønnenes biologi er blandt de væsentligste årsager til både tidligere tiders og nuværende begrænsninger af kvinders samfundsudfoldelse. De synlige kønsforskelle er blevet brugt til at legitimere etableringen af magtforhold, hvor det ene køn er underordnet det andet. Mens mænd blev anset som den universelle norm alt det øvrige blev målt og vejret ud fra, blev kvinder kategoriseret som afvigere. Skabelsesberetningen er blot ét eksempel på en hierarkisering af de to køn på baggrund af deres påståede væsensforskelle.

Forskellen på kønnenes udfoldelsesmuligheder har i større eller mindre udstrækning altid været til debat. Hvert århundrede har haft sine filosoffer, forfattere og politikere, der har talt enten for eller imod at give kvinder muligheder og indflydelse i samfundet netop på baggrund af deres formodede særlige natur. Den franske filosof og pædagog Jean-Jacques Rousseau var blandt dem, der tillagde biologien en afgørende rolle, og i værket *Émile* (1762) reflek-

terede han over nødvendigheden af kønnenes forskellige opdragelse og dannelse.¹ I anden halvdel af 1700-tallet vandt Rousseaus overvejelser indpas og lagde grunden for særligt den vestlige verdens forståelse af kønnenes samfundsroller. I sin pædagogiske filosofi talte Rousseau for en opdragelse (samfundsdannelse), der beskyttede det enkelte menneskes frihed og rettigheder. Ikke overraskende gjorde Rousseaus tanker om det frie menneske sig alene gældende for drenge og mænd – pigers og kvinders skæbner var grundet biologien en anden:

» Eftersom kvinden er skabt til at behage og være underkastet manden, bør hun gøre sig tiltrækkende for ham i stedet for at provokere ham ... Opdragelse af kvinderne skal derfor altid tilpasses mændenes behov ... Behage dem, være nyttige for dem, sørge for at blive elsket og æret af dem, opdrage dem når de er små, tage hånd om dem når de er voksne, give dem råd, trøste dem, gøre livet let og behageligt, dette er kvindernes pligter til alle tider, og det er, hvad de skal læres op til fra den spæde barndom. «²

Længe efter Rousseau og 1700-tallets oplysningsidealer, fortsatte biologien med at spille ind på kvinders samfundsmuligheder. Ved det 20. århundredes begyndelse fandt både tilhængere og modstandere i debatten om danske kvinders adgang til valgret i 1915 argumenter i det biologiske univers. En af fortalere for kvinders valgret var den radikale konseilspræsident og justitsminister Carl Theodor Zahle, der tillagde kvinder særlige kønsrelaterede kvalifikationer, hvorfor de via valgretten kunne bidrage med 'noget særligt fredeligt og socialt' til samfundet:

» Vi Mænd haaber, at Kvindernes politiske Valgret skal faa en heldbringende Virkning paa Statsstyrelsen. Det er min Tro, at Kvinderne vil elske Freden, og at de vil fremme den sociale Lovgivning. «³

Diskussionerne om de biologiske forskelle og deres indvirkning på kønnenes muligheder i samfundet eksisterer fortsat, men bruges (om end med undtagelser) sjældnere og sjældnere som begrundelse for en afgrænsning eller udvidelse af mænds og kvinders samfundsmuligheder. Med andre ord er det i dag ilde set at hente argumenter for begrænsninger af menneskets muligheder i biologien. En af

årsagerne til den forandrede diskurs er den kategorisering og hierarkisering af mennesker, som blev praktiseret i Tyskland under Hitler. Det var medvirkende til, at der i den sidste halvdel af 1900-tallet skete et holdningskifte, der betød, at internationale organisationer som de Forenede Nationer, FN, og senere den Europæiske Union, EU, i deres forskellige projekter arbejdede for at skabe lige samfundsmuligheder for alle mennesker - uanset køn, etnicitet, social status etc. - verden over. Et arbejde der er fortsat med høj prioritet ind i det 21. århundrede.. århundrede.

... og Undersøge dem

» We propagate the text of the Universal Declaration of Human Rights, but how can we presume to call it universal when we know that not one man in two can as much as read it! «⁴

UNESCO; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, FNs særorganisation for uddannelse, videnskab og kultur, har siden sin dannelse i november 1945 målrettet har arbejdet med forhold, som knytter sig til køn og deres lige samfundsmuligheder. Det er de forhold, der er det overordnede omdrejningspunkt for nærværende speciale.

UNESCO er et resultat af det verdenssamarbejde, som startede med Folkeforbundet og senere blev afløst af FN, der blev iværksat som reaktion på henholdsvis 1. og 2. verdenskrig.⁵ I 2005 var det 60 år siden, at UNESCOs forfatning blev ratificeret i Paris. Siden kvinders samfundsmuligheder har været en del af UNESCOs arbejde fra dens begyndelse, er jubilæet en oplagt begivenhed til at kaste et tilbageblik på organisationens indsats på det kvindepolitiske uddannelsesområde i en periode, hvor kvinders samfundsroller har gennemgået en betydelig forandring og kvindehistorie gradvist har fået mere plads blandt andet på den officielle akademiske agenda.

UNESCOs arbejde tager udgangspunkt i fire kernepunkter; uddannelse, videnskab, kultur og kommunikation, og inden for hvert felt arbejdes der i dag specifikt med problematikker

1 Rey.2001.1805.

2 Jean-Jacques Rousseau citeret i Blom.1992.563.

3 Kvinden og Samfundet 1915 nr. 12 s. 179 citeret i Larsen.2004.133.

4 UNESCO-generaldirektør (1948-52) Jaime Torres Bodet citeret i The UNESCO Courier nr. 11 november 1952 s. 5.

5 I 1920 blev Folkeforbundet dannet i kølvandet af 1. verdenskrig. Hensigten med forbundet var en sikring af verdensfreden, samt at bidrage til udviklingen af internationalt samarbejde. Efter idé af den tidligere amerikanske præsident Woodrow Wilson blev Folkeforbundet indskrevet i Versaillestraktaten. Folkeforbundet ophørte officielt med at eksistere i 1945/46, hvor det blev afløst af FN. Rey.2001.1945 : Schlesinger.2003.19ff.

omkring kvinders forhold og status i samfundet. Organisationens projekter retter sig som udgangspunkt mod hele verden, men med tiden er det fortrinsvis udviklingslandene, hvor behovet for forbedringer af menneskers levevilkår ud fra et vestligt perspektiv er størst, som har en særlig prioritet i UNESCO.

Uddannelsesaspektet er den evige røde tråd i UNESCOs arbejde, og selv om det i akronymet sidestilles med de øvrige kernepunkter, er uddannelse det primære afsæt.⁶ Ud fra UNESCOs optik åbner uddannelse op for adgangen til samfundet som helhed. Via uddannelse får det enkelte menneske mulighed for at læse og forstå, hvilke rettigheder, muligheder, begrænsninger og forpligtelser man som gruppe og individ har i samfundet. I UNESCOs øjne er uddannelse således en grundlæggende menneskerettighed; et redskab til at forstå og gøre brug af alle de øvrige rettigheder, der ellers ville forblive illusoriske og teoretiske størrelser for størstedelen af verdens befolkning.

» The people of the United Nations have in the Charter reaffirmed their faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person and in the equal rights of men and women and have determined to promote social progress and better standards of life in larger freedom.«⁷

Som FN-organ arbejder UNESCO for at styrke den af FN satte dagsorden. Et af de grundlæggende afsæt for arbejdet er FNs Forfatning og senere også Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, vedtaget på FNs generalkonference i december 1948, hvor ligestilling kønnene imellem for første gang blev en del af en politisk magtfuld verdensorganisations værdigrundlag.⁸ Tanken om køns lige rettigheder blev allerede diskuteret i årene omkring den Franske Revolution (1789-1799) i forbindelse med Menneskerettigheds-erklæringen fra 26. august 1789. Den franske journalist Olympe de Gouges skabte debat med udgivelsen af skriftet *La Déclaration des Droits de la Femme et de la Citoyenne* (1791), en protest mod den nyligt vedtagne Menneskerettigheds-erklæring, der nok favnede alle individers ligeberettigelse i forhold til retsbeskyttelse, men som "nøjedes med at give mændene politiske rettigheder."⁹ Olympe de Gouges blev henrettet, dog ikke alene på baggrund af skriftet, og der skulle gå 150 år før kvinder officielt blev omfattet af Menneskerettighederne. Siden er princippet om kønnenes

lige muligheder blevet en grundtanke i størstedelen af verdens lande, om ikke andet så i hvert fald ifølge den officielle lovgivning.

Med sit fokus på undervisning er det især artiklerne 2 og 26 i Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, der pointerer alle menneskers ret til undervisning på de elementære niveauer, samt at undervisningen skal være gratis, som er blevet grundlaget for UNESCOs arbejde. Tanken bag alles ret til undervisning (og derigennem uddannelse) er, at den skal tage udgangspunkt i

» the full development of the human personality and to the strengthening of respect for human rights and fundamental freedoms. It shall promote understanding, tolerance and friendship among all nations, racial or religious groups, and shall further the activities of the United Nations for the maintenance of peace.«¹⁰

Alle menneskers ligeret til undervisning er derfor med til at skabe gensidig forståelse og respekt mellem verdens befolkninger og deres forskelligheder og ud fra UNESCOs optik er det vejen at gå i udviklingen af et fredeligt verdenssamfund.¹¹

Ifølge forfatningen skal UNESCO realisere sit ideal om at fremme lige uddannelsesmuligheder for alle ved blandt andet at iværksætte samarbejde medlemsstaterne imellem. Danmark har deltaget aktivt i UNESCO fra begyndelsen, og på baggrund af forfatningens opfordring blev der i 1946 etableret en dansk UNESCO-nationalkommission.¹² Siden oprettelsen har voksenundervisning sammen med kommunikation været blandt kommissionens særlige prioriteter. En af Danmarks første store opgaver i UNESCO-sammenhæng var i samarbejde med de øvrige nordiske nationalkommissioner at forberede og afvikle den første UNESCO-verdenskonference om voksenundervisning, afholdt i 1949 på Den Internationale Højskole i Helsingør.¹³ For tiden er det FNs tiår for uddannelse, Education For All (EFA), der optager kommissionen. I 2004 etablerede nationalkommissionen et dansk EFA-netværk, hvis opgave det er at være informationsforum, hvor viden om EFA på både nationalt og internationalt plan udveksles.¹⁴

I det 21. århundrede er et af de større UNESCO-projekter at arbejde for indfrielse af målene i FNs 'Millenniumerklæring', vedtaget på generalkonferencen i september 2000. Millenniumerklæringen indeholder otte tidsbundne

mål for verdens fremtidige udvikling, som FN-staterne er forpligtet til at arbejde hen imod. Blandt de fremsatte mål var arbejdet for at bekæmpe diskrimination af kvinder på uddannelsesområdet inden 2005 og på alle øvrige områder inden 2015.¹⁵ Et arbejde UNESCO via sin status som FNs særorgan for uddannelse er hovedaktør i.

Vejen til dagsordenen

Kvindepolitisk har slutningen af det 19. og hele det 20. århundrede mere end nogle andre perioder været en forandringens tid. Sammen med FN var UNESCO blandt de internationale organisationer, der rettede opmærksomheden mod menneskerettigheder og i særlig grad kvinders rettigheder og mangel på samme. Fra sin begyndelse har UNESCO været opmærksom på eksistensen af forskellige barrierer for mennesker i forhold til adgang til uddannelse – herunder også det enkelte menneskes køn. I den vestlige del af verden fik kvinder først i løbet af det 19. århundrede reel adgang til uddannelser, der i udgangspunktet var skabt af og for mænd.¹⁶ Det har betydet, at kvinder er stødt på forskellige forhindringer på deres vej ind i uddannelsessystemet, hvorfor UNESCO i sine projekter har haft særlig fokus på netop det område.¹⁷ Efter inspiration fra FN ser UNESCO uddannelse som en af samfundets væsentligste grundsten, der, ud over at skabe kulturel tolerance og lighed kønnene imellem, også er medvirkende til at skabe en samfundsøkonomisk vækst, som kan bedre verdens sociale vilkår.¹⁸ Ud fra et sådant tankesæt er det oplagt at arbejde for, at både mænd og kvinder har lige muligheder for adgang til uddannelse og således i fællesskab kan influere positivt på samfundsudviklingen.

Kvindepolitisk udmærker perioden efter 1945 sig ved, at kvinderne bevarede de vundne rettigheder og forbedrede muligheder i samfundet. Hverken krige eller samfundsøkonomiske kriser gav tilbageslag, som det gjorde fx i 1930'erne. Manglen på arbejdskraft under de to verdenskrige og særligt efter 2. verdenskrigs afslutning betød, at kvinder kom ind på arbejdsområder, der tidligere havde været forbeholdt mænd. Det forandrede kønnenes ageren og deres indbyrdes forhold. På baggrund af krigsarbejdet oplevede mange kvinder at opnå økonomisk selvstændighed – om end kvinders lønninger, dengang som nu, lå et væsentlig stykke under mænds i de fleste erhverv. Krigs-

- 6 Pol-Droit.2005.57.
- 7 The Universal Declaration of Human Rights. 1948.Preamble.
- 8 Begtrup. Berlingske Tidendes Kronik den 14. juni 1975. (www.kvindikilder.dk)
- 9 'Kvindernes Rettigheds-erklæring' (La Déclaration des Droits de la Femme et de la Citoyenne) Blom.1992.561f.
- 10 The Universal Declaration of Human Rights.1948. Article 26 (2).
- 11 UNESCO.1962.7 : 23.
- 12 The Constitution of UNESCO.1945.Article 7.
- 13 UNESCO.1985.12.
- 14 Den danske UNESCO-nationalkommissions årsrapport.2005.17.
- 15 www.un.dk.
- 16 Selv om uddannelser i udgangspunktet er skabt af og for mænd som køn, er det ikke ensbetydende med, at alle mænd altid har haft adgang til uddannelse. Adgang til uddannelse afhæng i mange hundrede år af, hvilken socialklasse den enkelte tilhørte.
- 17 UNESCO.1962.23 : UNESCO.1980.8.
- 18 Huxley.1948 : UNESCO.1962.21. : UNESCO.1965.7. : Beretning fra Den danske delegation.1964.2.

arbejdet medvirkede til at ændre kvinders selvforståelse og omverdenens opfattelse af kvinders egenskaber; normer og regler for hvad en kvinde kunne, burde og skulle var i hastig bevægelse.¹⁹ Kort sagt skete der en omvæltning af kvinders og mænds roller inden for både den offentlige og private sfære i store dele af verden, men særligt i vestlige slog forandringen igennem.

I tiåret efter 2. verdenskrig steg andelen af erhvervsaktive gifte kvinder i Vesten og kønsopdelingen af det lille (hjemmet) og det store samfund var knapt så skarp som i tiden før 1945. Dobbeltarbejdende kvinder var et resultat af den stigende erhvervssekvens, en problematik der dog ikke officielt optog politikerne.²⁰ En anden og mere positiv forandring var, at kvinder opnåede stemmeret i flere og flere lande efter 1945. Det fik imidlertid ikke betydning for deres repræsentation i praktisk politik, men officielt opnåede de flere rettigheder. Overordnet set var det genopbygningsarbejdet og ikke kvindesagen, der var et tema i efterkrigstidens politiske liv.²¹ Det er også den holdning, som fx Hanne Rasmussen og Mogens Rüdigers Danmarks historie. Tiden efter 1945 (1990) giver udtryk for. Men i kraft af, at også demokratiets udvikling var et emne i genopbygningsarbejdet, mener jeg, at spørgsmålet om kvinders rettigheder indirekte var en del af debatten og altså indgik i den nationale dagsorden, tidligere end umiddelbart antaget. Via FN var der et internationalt fokus på menneskerettigheder, som tidens politikere blev konfronteret med fx via Danmarks tilslutning til FN.

Forandringen af kvinders livspraksis fortsatte op igennem 1960'- og 70'erne. Stadig flere kvinder fik en længere skolegang, tog længere uddannelser og de hidtil traditionelle familiemønstre var i opbrud. Samtidig steg skilsmissehyppigheden og antallet af 'papirløse ægteskaber'. Et nyt samfundspolitisk klima havde indfundet sig. Inspireret af de politiske strømninger fra USA engagerede universitetsstuderende sig i protestbevægelser, hvor de ikke blot tog stilling til ændringer af deres eget nærmiljø, men også til større samfundspolitiske spørgsmål som fx den amerikanske tilstedeværelse i Vietnam.²² I protestbevægelserne fandt kvinder sammen, uafhængig af andre tilhørsforhold fx politiske, i erkendelser af, at de problemer, som de troede var personlige, rent faktisk også gjorde sig gældende for andre kvinder. I grove træk var det baggrunden for dannelsen af den nye kvindebevægelse, der sammen med

det internationale fokus på menneskerettigheder var medvirkende til at ændre samfundets kønspolitiske diskurs, blandt andet med parolen "det private er politisk" og ved at rette opmærksomheden på kvinders uddannelse og tilstedeværelse i politik.²³

I Danmark var det de kvindepolitiske græsrodsbevægelser som Rødstrømperne og de mere etablerede kvindebevægelser som Dansk Kvindesamfund, der formidlede budskabet om nødvendigheden af en forandret diskurs i kvinde- og kønsdebatten. Særligt Rødstrømpebevægelsen fik mediernes bevågenhed, hvorved deres budskab blev bredt formidlet fx via dag- og dameblade og bevægelsen var med til at præge og forandre samfundets tone i kønspolitiske anliggender. Ud fra et sådant perspektiv er kvindebevægelserne og deres netværk en af de primære kilder til forandring af kønnens roller i det danske samfund op gennem 1970'erne og indtil midt i 80'erne. Særligt Rødstrømperne havde været med til at præge og forandre samfundets tone i kønspolitiske anliggender.

Trods nedlæggelsen af Rødstrømpebevægelsen i 1985 og kvinders forbedrede samfundsmuligheder, forsvandt diskussionerne om køn og samfundshold ikke. I dag er kvindepolitiske spørgsmål til stadighed nærværende på den politiske dagsorden, om end diskussionerne foregår i mere lukkede fora fx på universiteternes kønsforskningsinstitutter, i kvindeorganisationer som Dansk Kvindesamfund og i mindre kønspolitiske grupper på både højre- og venstrefløjen, der arbejder uafhængigt af hinanden.²⁴

Afgrænsning

Temaet for nærværende speciale er UNESCOs initiativer i forhold til kvinder og uddannelse. Afsættet er en historisk analyse med et internationalt såvel som et nationalt perspektiv, hvor UNESCO repræsenterer det internationale og Danmark det nationale. Analysen begrænser sig til perioden 1945-85 og har til formål at præsentere:

- I. En redegørelse for UNESCOs officielle erklæringer og deres udvikling på uddannelsesområdet ud fra et kvindepolitisk perspektiv.
- II. En analyse af den danske UNESCO-nationalkommissionens kvindepolitiske diskurs på generalkonferencernes plenumdebatter med særligt henblik på uddannelsesområdet.
- III. En undersøgelse af sammenhængen mellem nationalkommissionens kvindepolitiske fokus og det danske samfunds kvindepolitiske tendenser på græsrods- såvel som på politisk niveau.

Analysen begrænser sig til uddannelsesområdet, fordi uddannelse fra begyndelsen har været UNESCOs vigtigste kernepunkt – grundlaget for adgang til al øvrig viden. Hensigt er at give et billede af UNESCOs idealer og mål på det kvindepolitiske uddannelsesområde via en gennemgang af organisationens væsentligste resolutioner, rekommandationer og konventioner på området i perioden fra 1945 og frem til 1985. Eftersom UNESCO er en del af FN-systemet, vil konventioner vedtaget på FNs generalkonferencer, som har sammenhæng med specialets temaramme ligeledes indgå i analysen. Undervejs trækker jeg enkelte tråde til internationale kvindehistoriske tendenser og sætter dem i sammenhæng med udviklingen af UNESCOs kvindepolitiske idealer.

Med afsæt i Danmarks tidlige tilknytning til UNESCO undersøger jeg de danske bidrag til UNESCOs initiativer med fokus på det kvindepolitiske uddannelsesområde. Analysen af det danske engagement tager fortrinsvis sit udgangspunkt i indlæg, som den danske delegation har fremlagt på generalkonferencernes plenumdebatter i perioden, men jeg inddrager også enkelte af nationalkommissionens kvindepolitiske initiativer; dvs. konkrete tiltag som Danmark har taget i UNESCO-sammenhænge. Gennem analysen sætter jeg de danske indlæg og UNESCO-initiativerne i sammenhæng med den overordnede udvikling og forandring i det danske samfund med vægt på de skiftende kvindepolitiske strømninger på græsrods såvel som på det politiske niveau. Analysen forholder sig udelukkende til ligestillingspolitik og

19 Blom.1992.746ff.

20 Blom.2005.248ff.

21 Blom.1992.757ff.

22 Ramussen & Rüdiger.1990.230 : Berntson m.fl.2003.350.

23 Blom.1992.766ff. : Rasmussen og Rüdiger.1990.314.

24 Et eksempel på de nye kønspolitiske grupper på venstrefløjen er grupperne KRAN og 8. Marts-gruppen i hhv. København og Aalborg. Se fx www.kranerne.dk, www.8marts-gruppen.dk og Kvinden & Samfundet: Køn, Kultur og Politik. Årg.122 2006.

altså ikke andre områder i dansk politik, der har relevans for ligestilling, hvilket vil være al øvrig politik. Afsluttende følger en perspektivering, hvor jeg redegør for de kvindepolitiske tendenser i de danske indlæg på generalkonferencerne fra tiden efter 1985 og frem til den sidst afholdte konference i oktober 2005 og sætter dem i relation til den øvrige analyse. Formålet med analysen er at vise nationalkommissionens kvindepolitiske udvikling og prioritering på UNESCOs general konferencer – særligt i forhold til uddannelse.

Analysens omdrejningspunkt er kvindepolitisk. Alligevel anvender jeg både udtrykket kvinde- og køns politik. Årsagen er, at udtrykket kvindepolitik i Danmark i den analyserede periode forandrer sig til det mere neutrale udtryk køns politik, mens man i UNESCO fortsat gør brug af begge udtryk.

Periodisering

Tidsspændet for analysen er perioden 1945-85. At begynde i 1945 har en selvfølgelig sammenhæng med FN-systemets dannelse efter afslutningen på 2. verdenskrig, der er blevet det 20. århundredes skarpeste skillelinie. Analysens afslutning i 1985 falder sammen med afslutningen på FNs Kvindetår (1975-85) og opløsningen af den nye danske kvindebevægelses mest markante gruppe; Rødstrømperne. Ud fra et kvindehistorisk perspektiv er det et udmærket sted at stoppe op og se tilbage på en gren af den kvindepolitiske udvikling i UNESCO.

Analysen er bygget op omkring tre nøje inddelte perioder, der hver især markerer kvinde- og køns politiske forandringer i UNESCO-regi såvel som i samfundet. Der er altså ikke tale om en automatisk inddeling i tiår, som det 20. århundrede ofte inddeles i. Tiårsindelingen kan ikke her give et billede af de forandringer, der ligger inde for analysefeltet, men det udelukker imidlertid ikke, at jeg henviser til og også anvender en sådan inddeling undervejs.

Omdrejningspunktet for den første periode 1945-57/58 er etableringen af UNESCO og de første kvindepolitiske resolutioner på uddannelsesområdet. Analysen indledes med et kortfattet tilbageblik på organisationens rødder, der kan føres tilbage til tiden efter 1. verdenskrig med dannelsen af the International Committee on Intellectual Co-operation i 1922. Perioden afsluttes i 1958, umiddelbart før UNESCOs

vedtagelse af den første konvention på uddannelsesområdet; the Convention against Discrimination in Education, på sin 10. generalkonference. Med udarbejdelsen af en konvention, frem for blot at vedtage resolutioner, markerede konventionen et brud på UNESCOs hidtidige arbejdsgange

Den anden periode går fra 1958 til 1974/75. En tid, der kvindepolitisk var præget af ekstraordinær aktivitet. Perioden var præget af ungdomsoprør og græsrodsbevægelsernes øgede indflydelse på den førte politik. I Danmark var det på officielt politisk niveau Kvindekommissionen fra 1965 og på græsrodsniveau især Rødstrømpebevægelsen fra 1970, der satte skub i debatterne omkring kvinders samfundsroller og muligheder. I samme periode vedtog FN og UNESCO et overvældende antal konventioner og resolutioner, der fik betydning for kvinders status i samfundet. Den danske UNESCO-nationalkommission ydede økonomisk tilskud til et stort antal arrangementer, primært iværksat af Danske Kvinders Nationalråd og Dansk Kvindesamfund. 1974/75 markerer periodens afslutning, hvor der skete endnu et kvantespring med FNs beslutning om at afholde et Kvindeår i 1975, der blev startskuddet til FNs Kvindetår 1975-85.

Den tredje og sidste periode går fra 1975-84/85. En tid, der kvindepolitisk var præget af ekstraordinær aktivitet, ungdomsoprør og græsrodsbevægelsernes øgede indflydelse på den førte politik. Stærkt påvirket af tidens kvindepolitiske diskurs, der blandt andet blev tilvejebragt af FNs kvindeår, etablerede Danmark i 1975 et Ligestillingsråd. Med sit ekstraordinære fokus på kvindepolitiske spørgsmål, markerede kvindeåret overgangen til den tredje periode. I sidste halvdel af 1970'erne fortsatte den kvindepolitiske aktivitet med tiltagende styrke. I FN vedtog medlemslandene kvindekonventionen the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (1979), der med sit omfattende indhold én gang for alle pointerede kvinders muligheder, rettigheder og ansvar på linie med mænd. I Danmark var Rødstrømpebevægelsen blevet en indirekte politisk faktor, der forandrede måderne hvorpå man(d) talte om køn og iværksatte flere initiativer, som eksisterer i dag. Kvindehuset i København er blot ét eksempel. Perioden afsluttes i 1985 ved Kvindetårets afslutning og den samtidige ophævelse af Rødstrømpebevægelsen, der medførte, at den ny kvindebevægelse begyndte at gå i opløsning i sin oprindelige form. Reelt forsvandt bevægelsen ikke; den

ændrede blot karakter. Debatten om de kvindepolitiske spørgsmål flyttede ind i mere lukkede fora fx på universiteternes kønsforskningsinstitutter.

Analysen af de tre perioder afsluttes med en perspektivering til tiden efter 1985, hvor jeg redegør for de kvindepolitiske tendenser i de danske indlæg på generalkonferencerne frem til den sidst afholdte i oktober 2005. Hensigtet er at give et sammenhængende billede af kommissionens kvindepolitiske diskurs frem til i dag. Undervejs i perspektiveringen trækkes der fortsat tråde til UNESCOs kvindepolitiske erklæringer på uddannelsesområdet.

Materiale og Forskning

Det kvinde- og køns politiske felt er såvel som de øvrige inden for FN-systemet en absolut kompleks størrelse. FN og UNESCO har hver især forskellige indgange til det kvinde- og køns politiske arbejde via diverse kommissioner, råd og nævn samtidig med, at de begge også samarbejder med andre internationale organisationer og nationalkommissioner. Kønsaspektet fungerer ikke blot som et separat område hos FN og UNESCO, men indgår også i de enkelte kerneområder. Det betyder, at det for udenforstående kan være kompliceret at finde vej ind i de kvindepolitiske indsatser. Som den tidligere, faste danske repræsentant ved UNESCO i Paris, Uffe Andreasen, skrev i en artikel i forbindelse med den danske nationalkommissions 50 års jubilæum:

» UNESCO har stadig for meget af en klan, en loge, over sig. Et lukket univers, hvor kommunikationsvejene fungerer udmærket, men hvor de alt for ofte ender inden for systemet selv, i stedet for at række videre ud.«²⁵

Ud fra forstillingen om at mennesker ikke kan deltage eller bidrage til noget, som de ikke kender til, er håbet, at analysen kan åbne op for det endnu lukkede UNESCO-univers.

25 Den danske UNESCO-nationalkommissions 50 års jubilæum.1997.15.

Om UNESCO

UNESCO er ud fra et historisk perspektiv en ung organisation og det afspejler sig tydeligt i den eksisterende danske forskning på området, der endnu er begrænset. I nær fremtid er der imidlertid både en Ph.d.-afhandling og en bog på vej om UNESCO. Førstenævnte udkommer i begyndelse af 2007 fra Institut for Historie, Internationale Studier og Samfundsforhold fra Aalborg Universitet, hvor historiker Poul Duedahl skildrer UNESCOs indflydelse på kategoriseringen af mennesker. Afhandlingen er en begrebshistorisk analyse af "overgangen fra et biologisk til et kulturelt forankret menneskesyn 1945-1965"²⁶ Duedahl viser, hvordan UNESCO på baggrund af hændelserne før og under 2. verdenskrig opdeler mennesker efter kulturer i stedet for racer, og således fortsætter med den kategorisering, som UNESCO i udgangspunktet forsøgte at lægge afstand til. Tidligere generalsekretær Niels Erik Rafn påbegyndte sidste år et værk om UNESCO-nationalkommissionernes udvikling og den øgede statsliggørelse af kommissionerne gennem tiden. Det er endnu uvist, hvornår hans arbejde afsluttes.

Modsat forholder det sig i den engelsk- og fransksprogede verden, der er rig på forskning om UNESCO-systemet. Optakten til UNESCOs dannelse er omfattende skildret i Denis Mylonas' værk fra 1976: *La genèse de l'UNESCO: La Conférence des Ministres Alliés de l'Éducation* (1942-1945). Om UNESCO generelt er der siden 1990'erne udkommet tre større værker: Michel Lacoste: *The story of a grand design: UNESCO 1946-1993. People, events, and achievements* (1994), Fernando Valderrama: *A history of UNESCO* (1995), og i forbindelse med 60-års jubilæet udkom Roger-Pol Droits: *Humanity in the making. Overview of the Intellectual History of UNESCO 1945-2005* (2005). De første to er bygget op med afsæt i generalkonferencernes kronologi, hvor forfatterne gennemgår UNESCOs udvikling under de enkelte kernepunkter. Begge giver et overskueligt indblik i UNESCOs omfang og fungerer fint som overordnet introduktion til organisationen, men så heller ikke mere. For dybdegående information om de enkelte kernepunkter, som fx uddannelse, er det nødvendigt at gå til specifikke værker, artikler eller i en dansk sammenhæng direkte til kilderne. Samme kritik gør sig gældende for Droits' værk, der modsat de to andre antager en filosofisk indgang til UNESCO og er inddelt efter kernepunkter. Afsættet er ideerne og refleksionerne bag organisationen og dens kernepunkter.²⁶ Ud over de nævnte

findes der flere mindre publikationer. En af de særligt interessante er et lille værk *Unesco, its purpose and its philosophy* (1946) forfattet af UNESCOs første generaldirektør Julian Sorell Huxley. En lille tekst, der vakte stor debat på UNESCOs 1. generalkonference i 1946, fordi Huxley som generaldirektør repræsenterede 'kollektivet UNESCO', hvorfor promovningen af individuelle standpunkter ikke blev modtaget positivt blandt medlemsstaterne.²⁷

UNESCOs egen hjemmeside er en særdeles god indgang til viden om organisationen. Indholdet varierer fra pjecer i PDF-format med generelle informationer om UNESCOs arbejde til originale dokumenter, eftersom der fra hjemmesiden er adgang til en væsentlig del af UNESCOs arkiv, der er rigt på materiale særligt fra de nu 33 afholdte generalkonferencer. Imidlertid er det ikke alle generalkonferencedokumenter, der endnu er tilgængelige elektronisk, såvel som både eksterne og interne korrespondancer kun er tilgængelige i UNESCOs arkiver i Paris.

UNESCOs egne arkiver i Paris bugner af materiale. Informationer om Danmark og den danske UNESCO-nationalkommission er der imidlertid ikke meget af, hvorfor man her må søge til Rigsarkivets samling. Den enorme mængde af arkivalier giver rig mulighed for at nærme sig alle tænkelige studier om UNESCO, men mængden og arkivernes organisering gør arbejdet til en særdeles udfordrende opgave. Særlig interessant er arkivets samling af omfattende dokumentationer og udgivelser i forbindelse med generalkonferencerne, hvor blandt andet medlemslandenes udtalelser, indlæg etc. i forbindelse med alle debatter enten er nedskrevet ordret eller gengivet i resume. Generalkonferencedokumentationen er blevet reorganiseret med jævne mellemrum, hvilket selvfølgelig har haft til hensigt hele tiden at forbedre udgivelserne. Arbejdet med at overskue de forskellige organiseringsformer er blevet lettet betydeligt efterhånden som flere og flere generalkonferencedokumenter er blevet tilgængelige via nettet. Arkivet i Paris har siden 1980'erne været udsat for både brand og vandskade, hvor en del arkivalier – tilsyneladende fortrinsvis de kvindepolitiske i perioden efter 1960 er gået tabt, hvilket selvsagt begrænser undersøgelser på området. For nærværende speciale, der primært bygger på generalkonferencedokumenter har det dog ikke haft afgørende betydning. Umiddelbart er min egen opfattelse

efter at have tilbragt tre måneder i UNESCOs arkiver, at ingen endnu synes at have det fulde overblik over, hvor stor en del af det tabte materiale, der reelt er kvindepolitisk.

I en kvindehistorisk sammenhæng har UNESCO udgivet flere værker gennem årenes løb. Bibliografien *The status of women. Annotated bibliography* (1991) er i forbindelse med UNESCOs kvindehistorie uomgængelig. De eksisterende værker skildrer fortrinsvis specifikke projekter fx *Women, education, equality* (1975), der efter få sider generel introduktion om UNESCOs kvindepolitiske arbejde, detaljeret beskriver tre projekter i henholdsvis Øvre Volta (nuværende Burkina Faso), Nepal og Chile. For få år tilbage udarbejdede danskeren Annali Kristensen rapporten *Review of UNESCO's past and present work on Gender and Women* (2002), der, som titlen antyder, er et tilbageblik på UNESCOs overordnede initiativer på det kvinde- og kønspolitiske område i perioden 1950-2002. Kristensens rapport er imidlertid forblevet en arbejdsrapport i UNESCO og er således også upubliceret. Det er ærgerligt, eftersom den er en af de få, der giver et umiddelbar tilgængelig oversigt over UNESCOs væsentligste kvindepolitiske initiativer. I 2001 udgav UNESCO *Le droit à l'éducation: analyse des instruments normatifs de l'UNESCO* af juraprofessor ved Sorbonne Universitetet Yves Daudet og UNESCO-specialisten på uddannelsesområdet Kishore Singh. Værket gennemgår de af UNESCOs konventioner og rekommandationer, som har relevans for uddannelsesområdet.

Om den danske UNESCO-nationalkommission

Udgivelser om den danske UNESCO-nationalkommissions virksomhed er sparsomme og der findes blot enkelte oplysende pjecer, som kommissionen selv har stået bag. Analysen af nationalkommissionen bygger derfor primært på de årsberetninger, sekretariatet har udarbejdet siden 1947. Udgivelsen af årsberetninger har gennem tiden været tilfældig. I 1950'- og 60'erne udkom de rimelig regelmæssigt, mens udarbejdelse fra 1970 og frem har været sporadisk og vanskelige at finde frem til. Jeg har fundet enkelte, der hverken var halvt eller helt færdige, men som viser at udgivelsen har været påtænkt.²⁸ Generalsekretær Hjørdis Dalsgaard har siden 2005 insistet på udarbejdelsen af beretningerne, der for eftertiden er påtænkt at

26 Droit.2005.10f.

27 Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til Unescos 1. Generalkonference.1946.7.

28 Det drejer sig bl.a. om nationalkommissionens årsberetninger fra hhv. 1966 og 1967.

udkomme regelmæssigt. Årsberetningerne er en vigtig kilde til viden om kommissionens arbejde uden for generalkonferencerne, og de har været absolut centrale i mit arbejde med at kortlægge de danske UNESCO-initiativer. Ud fra et historisk synspunkt kan man kun håbe, at Dahlsgaards initiativ vil blive fortsat. Modsat årsberetningerne er nationalkommissionens generalkonferenceberetninger udarbejdet anderledes regelmæssigt. Imidlertid har det ikke været muligt at fremskaffe alle beretningerne, selv om de, ifølge tidligere generalsekretær Niels Erik Rafn, alle er udarbejdet med undtagelse af den fra 1999.²⁹

Rigsarkivet er i besiddelse af en fin samling af arkivalier indleveret af nationalkommission fra 1948 og frem til 1985. Nationalkommissionen ligger inde med et forholdsvis beskedent antal beretninger og dokumenter, hvoraf en del af førstnævnte også er tilgængelige på det Kongelige Bibliotek og/eller Statsbiblioteket. Af kommissionens årsberetning fra 1965 fremgår det, at dens arkiv tidligere har været righoldigt, og indeholdt alle officielle publikationer fra generalkonferencerne, kommissionens egne rapporter, samt en betragtelig tidsskriftsamling. I samme beretning kommer det til udtryk, at samlingen imidlertid volder kommissionen store pladsproblemer.³⁰ I dag er det begrænset, hvad der er at finde i nationalkommissionens arkiv. Manglende arkivplads og kommissionens mange flytninger er den væsentligste årsag til det.

Ud over at give et indblik i den danske UNESCO-nationalkommission er en anden væsentlig tanke bag specialet at sætte fokus på dansk kvinde- og kønshistorie. Derfor har jeg valgt også at inddrage enkelte kvindehistoriske betragtninger. Relevansen af og tilgangene til kvindehistorie har de sidste 40 år været tilbagevendende temaer i de ofte kontroversielle debatter om kvindehistorien internt i historiemiljøet. Med eksistensen af kønsforskningsinstitutter på flere af landets universiteter, kunne det umiddelbart formodes, at debatten om kvindeforskningens relevans er passé, og at der forskes i kvinder, mænd og køn med største selvfølgelighed. Både og - diskussionerne fortsætter. Senest i sammenhæng med den siddende regerings forskellige kanonprojekter, der for alvor har synliggjort kvinders fravær i den nationalhistoriske bagage ved blot at inddrage få kvinder blandt flokken af 'bevaringsværdige danskere', som enhver skal introduceres til. Kanonudvalgenes facitlister har

ført til nye overvejelser omkring, hvor relevant 'man' egentlig mener, kvindehistorie er for Danmarkshistorien.

Om kvinde- & kønshistorie

Internationalt ligger den kvindehistoriske debat heller ikke stille, og ud fra danske standarder er de kvindehistoriske udgivelser er hyppige ud. I forordet til et af de nyeste kvindehistoriske værker *The Routledge History of Women in Europe since 1700* (2006) giver den engelske historiker Jean H. Quataert sit bud på kvindehistoriens betydning for historieforskningen:

» Demonstrating the partial nature of the discipline of history, early work in herstory recovered a lost past and, in the process, began to shake up many fundamental assumptions in the wider discipline concerning matters of causality, significance, the frames for historical periods, turning points, and markers, as well as the biological basis of sex differences. The inclusion of women rewrote the parameters of class, one of the key working concepts in modern history.«³¹

At der konstant er diskussioner om kvindeforskningens relevans er ikke noget dårligt udgangspunkt. Det positive ved den kontinuerlige debat omkring kvinde- og kønshistorie er, at vi aldrig holder op med at spørge os selv, hvorfor vi gør, som vi gør. Det holder den kønshistoriske forskning i bevægelse og fordrer en konstant kritisk tilgang til indhold og metode. Den stadige debat har dog betydet, at den totale accept af forskningsfeltet lader vente på sig. Gnavpotter – unge som gamle både inden og uden for akademia – benægter stadig væsentligheden af kønsforskningens eksistens, om end der i dag er en langt større accept omkring arbejdet end tidligere. Anerkendelsen af kvindehistorie som et fagligt værdigt felt og det, at kvindehistorikerne ikke konstant skal stå skoleret med argumenter for relevansen af deres arbejde, betyder at kvindehistorisk forskning bliver anset som et seriøst og historisk relevant arbejdsområde. Når det er skrevet, mener jeg også, at den eksisterende debat om køn i historien er positiv for historiefaget og kan bidrage til en fortsat udvikling ikke blot af kvindehistoriedisiplinen, men af faget generelt. Det ene udelukker ikke det andet; kvindehistorie kan give en ny vinkel på det allerede skrevne og omvendt.

» Det er vigtigt å understreke at å forstå ikke er det samme som å godta og være enig i. Men å forstå er en viktig forutsetning, ikke bare når man analyserer fortiden, men også for den som arbeider for å endre situasjonen i egen samtid.«³²

At være bevidst om og forstå årsagerne til forskellene i kvinders og mænds samfundsmuligheder op igennem historien og deres betydning for nutidens samfund, er en forholdsvis ny måde at forstå kønnes historie på. Betragtningen vandt indpas med de nye kvindebevægelser og deres etablering af kvinde- og kønshistorie som en akademisk disciplin op gennem 1960'- og 70'erne.³³ Selv om kvinderne indtil 1960'erne var så godt som fraværende i den almene historieskrivning, betød det ikke, at kvindehistorie var et nyt og uprøvet forskningsfelt. Den kvindehistoriografiske linie kan føres tilbage til den sidste halvdel af 1700-tallet, hvor køn, sammen med racebegrebet, var genstand for flere filosofers og litteraters studier.³⁴ Selv om kvinders historie var at betragte som en nichekategori, var den en del af historieskrivningen længe før 1800-tallets videnskabeliggørelse af historiefaget og de nye kvindebevægelsers opmærksomhed på kvindespørgsmålet.³⁵

Tidligere blev kvindehistorie anset som en sidebemærkning til den store Historie. I 1970'erne blev der primært talt om kvinde- og mandehistorie som to separate størrelse, og der blev insisteret på at forandre den eksisterende opfattelse af kvindehistorie – kvinders historie var lige så væsentlig som mænds. I de senere år har betegnelsen kønshistorie vundet indpas som en samlet betegnelse for kvinders og mænds historie. Ofte anvendes betegnelserne kvinde- og kønshistorie som synonyme uden omtanke for ordenes reelle betydning. Mange, heriblandt forskere og politikere, forbinder betegnelsen køn alene med kvinder. Nærværende speciale er i videre udstrækning et kvindehistorisk speciale end et kønshistorisk. De to størrelser er imidlertid vanskelige at adskille og i tiden efter 1970 begyndte man både inden for forskning, politik og internationale organisationer at bruge betegnelsen køn (gender) i stedet for kvinder i et forsøg på at gøre spørgsmålet om fx ligestilling mere almenmenneskeligt. En udvikling der også gør sig gældende for UNESCO.

- 29 Samtale med Niels Rafn den 11. september 2006 København.
- 30 Årsberetning for UNESCO-nationalkommissionen 1965. (28/66 : Rigsarkivet)
- 31 Simonton.2006.X.
- 32 Blom.2004.39.
- 33 Simonton.2006.forord : Blom.2004.8. Stemmeretsforkæmperne fra slutningen af 1800-tallet/begyndelsen af 1900-tallet regnes som den første kvindebevægelse eller det der m.a.o. benævnes den første feministiske bølge. Den nye kvindebevægelse (den anden feministiske bølge) udsprang i forlængelse af borgerrettighedskampene, der begyndte i USA i midten af 1950'erne. På denne baggrund opstod der flere forskellige kvindeorganisationer i den vestlige verden, fx Rødstrømpebevægelsen i Danmark. I dag tales der om de nye feminister, den tredje feministiske bølge, men ikke om en egentlig kvindebevægelse. Blom.1992.769-790.
- 34 Den norske professor i kønshistorie Ida Blom henviser i artiklen *Kjønn som analysekategori i historisk forskning* (2004), til lektor ved Roskilde Universitetscenter Michael Harbmeiers forskning, hvori han har påvist at både hudfarve og køn indtog en væsentlig plads i 1700-tallets kulturstudier. Blom.2004.15f. I en dansk sammenhæng skrev både Ludvig Holberg og Charlotta Dorothea Biehl om kvinder og deres samfundsposition i 1700-tallet.
- 35 Jensen.2003.49 : Blom.2001.16.

Metode

Jeg har valgt at lave en analyse af den indsats, som Danmark har ydet på et lille hjørne af en verdensomspændende organisations arbejdsfelt, samtidig med at jeg trækker nogle lange overordnede linier i dansk kvinde- og kønshistorie efter 1945. Dette for at give et så samlet og enkelt billede som muligt af UNESCO og den danske UNESCO-nationalkommission, hvis historier, mange projekter, initiativer etc. hurtigt kan blive uoverskueligt grundet det komplekse FN-system, som de begge er en del af i forskellig målestok. Det optimale for analysen vil være at anvende så mange førstehåndskilder som muligt. Altså at beskrive både UNESCO, den danske UNESCO-nationalkommission samt den danske politik generelt og specifikt kvindepolitiske historie via betænkninger, lovgivningsarbejde og korrespondancer mv. mellem de involverede parter. Det arbejde er imidlertid for omfattende til et projekt af specialestørrelse, fordi jeg har valgt først og fremmest at koncentrere arbejdet omkring de i dansk sammenhæng relativt uudforskede arkivalier om UNESCO og den danske UNESCO-nationalkommission i henholdsvis UNESCOs arkiver i Paris og i Rigsarkivet.

UNESCOs arkiver var et selvfølgeligt sted at begynde mine undersøgelser, hvor jeg først og fremmest forsøgte at klarlægge, hvilket og hvor meget materiale, der eksisterede om Danmark, den danske delegation og dens indsats. Som omtalt var resultatet forholdsvis magert. Imidlertid indeholder UNESCOs generalkonferencedokumenter, der omhandler 'Verbatim Records' og 'Member States Reports' fra samtlige afholdte generalkonferencer udtalelser og kommentarer af de danske delegerede tilbage til 1946, som det ikke har været muligt at finde i hverken Rigsarkivet eller blandt de få arkivalier som findes i den danske UNESCO-nationalkommission. I generalkonferencedokumenterne er de delegeredes bemærkninger enten direkte nedskrevet eller gengivet i resumé.

Som det fremgår af litteraturoversigten, ligger der en ikke uvæsentlig mængde kilder til grund for min analyse, hvilket er ensbetydende med, at kildehenvisningerne er ganske omfattende. For overskuelighedens skyld har jeg derfor valgt at gengive hele kildens titel inkl. års- og sidetal i fodnoten, samt under hvilken overskrift kilden kan findes i litteratur-

oversigten. Efterfølgende er det i parentes bemærket, hvorfra kilden er hentet, fx enten i Rigsarkivet, i UNESCOs arkiver eller i UNESCOs elektroniske arkiv. Til kilderne i forbindelse med UNESCOs generalkonferencer, har jeg, hvor det var muligt henvist til den elektroniske kilde, til trods for, at jeg har arbejdet med størstedelen af alle kilder i papirform og altså haft dem konkret i hånden.

I forhold til den brede Danmarkshistorie og kvinde- og kønshistorien har jeg støttet mig til allerede eksisterende forskning og kun i enkelte tilfælde valgt at benytte mig af førstehåndskilder. De vigtigste værker i sammenhængen her er *Gyldendals Danmarks historie bd. 8 Tiden efter 1945* (1990) af historikerne Hanne Rasmussen og Mogens Rüdiger og *Gyldendals og Politikens Danmarks Historie af Søren Hein Rasmussens Danmarks Historie 1985-2000. Grænserne forsvinder* (2004). Endelig har jeg i forståelsen af Danmarks internationale rolle anvendt *Europa 1800-2000* (2003) af de to historieektorer ved RUC Lennert Berntson og Henrik Jensen samt historieprofessor ved Islands Universitet Guðmudur Hálfðanarson.

Blandt kvindehistorisk litteraturs hovedværker er Ida Bloms *Kvinder fra Urtid til Nutid* (1990), der overordnet behandler den kvindehistoriske udvikling fra 'menneskets oprindelse' og frem til slutningen af det 20. århundrede. Blom har videre stået bag de to norsksprogede udgivelser: *Nordisk lovoversigt. Vigtige lover for kvinder ca. 1810 – 1980* (1985) og *Kvinner i den vestlige verden fra år 1500 - til i dag. Renaissance, reformasjon og revolusjon* (2005). Herudover findes der et væld af udgivelser, artikler, afhandlinger, værker mv. om enkelte historiske begivenheder eller emner. Til at afdække den danske ligestillingspolitik fra 1970 og frem til 2000 har jeg støttet mig til Drude Dahlerup og Anette Borchorst *Ligestillingspolitik som diskurs og praksis* (2003). Værket giver en grundig gennemgang af vejen til statsliggørelsen af den danske ligestilling og ligestillingsudviklingen i sammenhæng med samfundet. En grundig samlet fremstilling af danske kvinder sat i sammenhæng med den øvrige danmarkshistorie er endnu ikke udarbejdet.

De eksisterende danmarkshistorier koncentrerer sig primært om økonomisk og politisk udvikling. Det betyder, at kvinderne er temmelig usynlige, eftersom det først er inden for de sidste 25-30 år, at de for alvor er begyndt at gøre sig gældende i den offentlige politiske sfære. Heerups

Danmarks historie henviser sporadisk til kvinder undervejs i sin fremstilling, mens Gyldendals og Politikens Danmarks historie har placeret kvindehistorien i et kort afsnit adskilt fra de øvrige. På baggrund af den manglende indarbejdning af kvinder i de eksisterende danmarkshistorier er den vigtigste indgang til en bredere fremstilling af dansk kvindehistorie Kvinfo, der er et landsdækkende informations- dokumentations- og kulturcenter, hvis fornemmeste opgave er at formidle kvinde- og kønsforskningens resultater. Siden 1996 har Kvinfo haft en hjemmeside, som til dato er et af de mest seriøse steder at begynde sin kvindehistoriske forskning. Til Kvinfo er der tilknyttet en lang række kønsforskere fra forskellige faggrene og endelig har Kvinfos bibliotek status som forskningsbibliotek. Det kvindehistoriske indhold på kvinfo.dk udmærker sig fx ved at have direkte elektroniske kildehenvisninger og omfattende litteraturoversigter. Kvinfo er sammen med historie.nu og historie-online.dk nye redskaber i historieforskningen. De elektroniske medier har gjort det hurtigere, nemmere og ikke mindst billigere at indhente historisk viden.

2

Unesco og historien bag

» Since wars begin in the minds of men, it is in the minds of men that defences of peace must be constructed. «

Daværende statsminister i England Clement Attlee og amerikanske poet Archibal

Begyndelsen

De to verdenskrige var af afgørende betydning for UNESCOs etablering. Både 1. og 2. verdenskrig havde vist/viste, hvordan menneskers indbyrdes fordomme og mistænksomhed var blevet anvendt i et politisk magtspil, der havde ført til millioner af menneskers død og lagt store dele af Europa i ruiner.³⁶ Med de to verdenskrige og deres følger in mente har UNESCO fra sin begyndelse haft til hensigt at sætte fokus på, hvordan stater i et samarbejde omkring organisationens kernepunkter kan bidrage til at skabe verdensfred og sikkerhed. Med Verdenserklæring for Menneskerettigheder, FNs og UNESCOs egen forfatning som det primære udgangspunkt har det overordnede mål for UNESCO været at forhindre krig ved etableringen af mellemmenneskelige relationer gennem social, materiel og moralsk udvikling – forstået som uddannelse af verdens befolkning. Ud fra UNESCOs optik er det vejen at gå for at opnå menneskers fredelige og tolerante sameksistens.³⁷

Den 16. november 1942, tre år inden afslutningen på 2. verdenskrig, blev CAME - Conference of Allied Ministers of Education - dannet. Et forum hvori flere af de allierede

36 UNESCO.1962.7.

37 The Constitution of UNESCO.1945.Preamble. : Valderrama.1995.30.

landes uddannelsesministre på opfordring af Malcolm Robertson, den tidligere minister for England og Wales' undervisningsministerium, mødtes i London.³⁸ Tanken bag mødet var i fællesskab at drøfte genopbygningen af uddannelsessystemerne i de krigsødelagte nationer.³⁹ Deltagerne på det første møde var en lille kreds, bestående af undervisningsministre fra Belgien, Tjekkoslaviet, Grækenland, Holland, Norge, Polen og Jugoslavien, samt den senere Nobels fredsprismodtager René Cassin, repræsentanten for den senere franske præsident Charles de Gaulles' Frie Franske Tropper.⁴⁰

Danmark var den eneste besatte europæiske stat, som ikke var repræsenteret ved London-mødet. Fra CAME-samarbejdets begyndelse havde der ellers fra dansk side været udvist interesse for at deltage via en anmodning om repræsentation i en del af CAME-arbejdet. Den danske legation, som på daværende tidspunkt befandt sig i London, havde imidlertid ikke påkaldt sig rollen som eksil-regering, hvorfor den ikke modtog en officielt invitation til CAME-mødet. Danmark blev dog senere repræsenteret uofficielt ved journalist Sven Tillge-Rasmussen i den del af CAME-arbejdet, der berørte udgivelser af bøger og tidsskrifter.⁴¹ Tillge-Rasmussen var udenrigskorrespondent for Politiken og opholdt sig i London under krigen, hvorfra han arbejdede som kommentator på BBCs danske udsendelser. Øvrige danske anmodninger om at deltage i CAME-komiteén til beskyttelse og restituering af kulturelle objekter blev afvist og Tillge-Rasmussen blev meddelt, at "il n'était pas autorisé à représenter les intérêts danois (...)."⁴²

Efter den første samling afholdt CAME jævnligt møder. Ved et møde i maj 1943 nedsatte CAME en ad hoc-kommission, der havde til formål at analysere en international rapport omhandlende uddannelse, som the London International Assembly og the Council for Education in World Citizenship havde udarbejdet i fællesskab. Rapporten anbefalede "the creation as soon as possible of an international organization for education."⁴³ Et arbejde som CAME valgte at tage på sig samtidig med, at organisationens medlemsskare fortsatte sin udvidelse med Luxembourg og USA. Fra februar 1944 blev der arbejdet målrettet hen imod dannelsen af en international organisation, der skulle have uddannelsesområdet som sit primære virke. Efter den officielle etablering af det mellemstatslige samarbejde i

skikkelse af FN ved San Francisco-konferencen i 1945, blev det efter fransk anbefaling besluttet, at der skulle afholdes en konference i England, hvor udkastet til en international organisation, hvis arbejde skulle koncentreres omkring uddannelse og kultur, skulle udarbejdes. Under ledelse af Englands undervisningsminister Ellen Cicely Wilkinson blev konferencen afholdt i London på the Institute of Civil Engineers fra 1. til 16. november samme år, hvor UNESCOs forfatning blev udformet.⁴⁴ Et år senere, den 4. november 1946, underskrev Grækenland som den tyvende stat UNESCOs forfatning. FNs særorganisation for uddannelse, videnskab, kultur og kommunikation var en realitet.⁴⁵

Før UNESCO

Samarbejde omkring uddannelse og kultur var også før etableringen af UNESCO en del af den internationale politiske dagsorden. I årene efter 1. verdenskrig arbejdede det nyoprettede Folkeforbund på at danne et sådant internationalt samarbejde og i 1922 blev the International Committee on Intellectual Co-operation (ICIC) oprettet. Komiteén skulle fungere som rådgivende organ for Folkeforbundet blandt andet i spørgsmål vedrørende uddannelse. Dens første opgave bestod i at genetablere den kontakt mellem forskere, der blev afbrudt af 1. verdenskrig. Året efter mødtes 14 nationalkommissioner, der var blevet dannet med henblik på at give ICIC et overblik over de enkelte landes tab og behov på uddannelsesområdet efter krigens hærgen. ICIC fik fra 1926 sæde i Paris, hvor der blev oprettet et internationalt institut. Samtidig med komiteéns geografiske etablering skete en revidering af komiteéns arbejdsområder.⁴⁶ Fra at have søgt at skabe et overnationalt ministerium for uddannelse, blev hensigten at yde "service to intellectual activity in all its forms, including scientific ideas, which were becoming increasingly important."⁴⁷ Institutets virke blev gradvist udvidet, efterhånden som flere stater ønskede at deltage i samarbejdet, og fortsatte indtil begyndelsen af 1940'erne, hvor arbejdet imidlertid blev bremsede af 2. verdenskrig. Efter krigens afslutning blev instituttets sidste opgave at samle dets arkiver, hvorefter de blev overdraget til det nyetablerede UNESCO.⁴⁸ Flere af instituttets initiativer og aktiviteter inden for uddannelsesområdet var lig UNESCOs, heriblandt voksenuddannelse og udbredelsen af offentlige biblioteker, hvorfor det er muligt at trække en lige linie

fra Folkeforbundets etablering af ICIC i 1922 til UNESCOs dannelse i 1945.⁴⁹

Efter de indledende CAME-møder i London i 1945, blev det besluttet, at UNESCOs hovedsæde, som det havde været tilfældet med ICIC, skulle placeres i Paris:

» All delegates associated themselves with this proposal, and great praise was heard for the effort made by France in the cultural sphere, for the universality of the French spirit, and of France as the birthplace of democracy.«⁵⁰

Paris' historie med Sorbonne Universitetet som intellektuelt centrum siden 1200-tallet fornægtede sig ikke.

Danmark var blandt de indbudte stater til London-mødet i november 1945 og den 10. og 11. juli 1946 vedtog Rigsdagens to Ting enstemmigt Danmarks tilslutning og ratifikation af UNESCO.⁵¹ Den 14. august 1946 ratificerede Danmark UNESCOs forfatning og deltog som fulgyldigt medlem på UNESCOs første generalforsamling 31. oktober – 8. november 1946.⁵² Umiddelbart efter Danmarks ratificering blev forfatningens anvisning om etablering af en nationalkommission opfyldt. Medlemskabet af UNESCO og dannelsen af den danske nationalkommission var en del af efterkrigstidens internationalisering af verdenssamfundet. Ved San Francisco-konferencen havde Danmark anmodet om optagelse i FN og blev kort efter en del af det internationale selskab.⁵³

For det danske samfund adskiller tiden efter 1945 sig ved en øget integration i internationale sammenhænge. Medlemskaberne af FN, den fælles forsvarsorganisation NATO - the North Atlantic Treaty Organization – og senere det Europæiske Fællesskab (EF/EU) fik væsentlig betydning for alle aspekter af samfundet; økonomisk, politisk og kulturelt.⁵⁴ Danmark var indgået i fællesskaber, der satte det nationale styres autoritet i et andet lys end hidtil; fx var Danmark ikke længere alene om at beslutte om landet skulle i krig eller ej. De nye internationale organisationer satte fælles standarder og mål for blandt andet menneskerettigheder og verdens udvikling. Inden for Danmarks egne grænser blev den enkelte dansker mere økonomisk velstillet og udbygningen af velfærdsstaten fortsatte. Det offentlige påtog sig i stigende grad ansvaret

38 Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til Unescos 1. Generalkonference.1946.1.

39 UNESCO.1962.8. ; Lacoste.1994.19ff. ; Valderrama.1995.11ff.

40 Rey.2001.389.

41 Mylonas.1976.141f.

42 "at han ikke havde autoritet til at repræsentere de danske interesser." Mylonas.1976.143.

43 Valderrama.1995.19.

44 Valderrama.1995.21. ; Shuster.1963.7.

45 Valderrama.1995.26.

46 Valderrama.1995.1ff.

47 Valderrama.1995.3.

48 Shuster.1963.5. ; Valderrama.1995.18.

49 Valderrama.1995.4ff.

50 Valderrama.1995.24.

51 Besvarelse af forespørgsmål fra Folketingets udenrigsudvalg vedrørende forslaget til Folketingets beslutning om Danmarks udtræden af UNESCO den 31. marts 1981.1. (100/80 : Rigsarkivet)

52 Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til Unescos 1. Generalkonference.1946.1.

53 Rasmussen & Rüdiger.1990.36.

54 Rasmussen & Rüdiger.1990.71ff.

Julian Huxley (1887-1975)
UNESCO-generaldirektør 1946-1948

for børne- og ældreomsorgen i takt med, at kvindernes uddannelses- og erhvervsfrekvens var stadig stigende. Den traditionelle familiestruktur og forholdet mellem kønnene var i hastig forandring.⁵⁵ UNESCO var sammen med det øvrige FN-system, og senere også EF, med til at sætte nye standarder for blandt andet kvinders udfoldelse i samfundet. Det var med til at påvirke kønspolitikken nationalt som internationalt. Den danske UNESCO-nationalkommission var på forskellig vis en af de kanaler, hvorfra der kom kvindepolitiske input til og fra Danmark både via dens skiftende medlemmer og via dens funktion som kommunikationsled mellem UNESCO og de danske politikere.

Ved UNESCOs første generalkonference i november 1946 blev den engelske biolog og filosof Julian Sorell Huxley valgt til organisationens første generaldirektør.⁵⁶ Efter eget ønske for en toårig periode mod de i forfatningen fastsatte seks.⁵⁷ Huxley havde været aktiv i UNESCO fra begyndelsen og havde siddet med i den forberedende komité.⁵⁸ Huxleys engagement som generaldirektør manifesterede sig blandt andet i det lille essay *Unesco, its purpose and its philosophy* (1946), hvor Huxleys refleksioner over UNESCOs rolle, arbejds måder og generelle principper fremgår. Flere medlemsstater, heriblandt Danmark, bemærkede på generalkonferencen i 1946, at Huxleys essay var personlige betragtninger, der ikke skulle være det umiddelbare afsæt for organisationens arbejde:

» Det af Generalsekretæren udarbejdede Essay om hans personlige Syn paa de bærende Ideer bag Unesco's Arbejde var ogsaa yderst interessant, men, hvor inspirerende og stimulerende saadanne Overvejelser end kunde være, burde de dog efter den danske Delegations Overbevisning ikke indtage nogen fremtrædende Plads i Drøftelserne paa dette tidlige Stadium af Unesco's Liv.«⁵⁹

UNESCO var fra begyndelsen et kollektivt projekt, hvis profil skulle tegnes i fællesskab af medlemsstaterne og Huxleys projekt kunne nemt ses som et personpolitisk initiativ. Samtidig må det ikke undervurderes, at hver enkelt UNESCO-stat har sin egen politiske dagsorden. Med sit essay kan Huxley nemt være kommet på kant med en eller flere medlemsstater, der ønskede at UNESCO skulle bevæge sig i en anden retning end den han fremlagde.

55 Rasmussen & Rüdiger.1990.15ff.

56 Rey.2001.993.

57 The Constitution of UNESCO.1945.Article 6.

58 Valderrama.1995.22 : 26.

59 Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til Unesco's 1. Generalkonference.1946.7.

Politiseringen af UNESCO lod imidlertid ikke vente længe på sig, og intentionerne til trods vandt en statsliggørelse af medlemmernes delegationer langsomt indpas i UNESCO-arbejdet.

Kvindespørgsmålet & UNESCO

I de første år lå UNESCOs fokus særligt på genopbygningsarbejdet efter 2. verdenskrig inden for organisationens kernepunkter. Men også spørgsmålet om kvinders og mænds lige muligheder fx på arbejdsmarkedet trængte sig på i den internationale debat og fik betydning for organisationens arbejde. Præcis som efter 1. verdenskrig blev det diskuteret, hvorvidt kvinder kunne blive i det arbejde, som de havde overtaget, mens mændene var i krig eller om de skulle overdrage arbejdet til de hjemvendte soldater.

Et resultat af diskussionerne om kønnenes lige muligheder førte i 1946 til, at FN dannede kvindekommissionen Status of Women, der hørte under Kommissionen for Menneskerettigheder. Status of Womens første formand var danske Bodil Begtrup, der i forvejen var ganske aktiv på den internationale kvindepolitiske scene, og som i samme periode var formand for Danske Kvinders Nationalråd. Kort tid efter etableringen besluttede FN, at kommissionen skulle fungere som en selvstændig enhed. Ønsket om selvstændighed kom fra medlemmerne i Status of Women, der udtrykte utilfredshed med, at Kommissionen for Menneskerettigheder ved behandlingen af en af underkommissionen udfærdiget rapport

» drøftede den paa en (...) temmelig utilfredsstillende Maade, bl. a. fordi en Del af Medlemmerne ikke havde noget Kendskab til disse [kvindepolitiske] spørgsmål.«⁶⁰

Isin første rapport til Kommissionen for Menneskerettigheder, som Begtrup sørgede for blev oversat til dansk, definerede Status of Women de idealer og principper, som den havde til hensigt at arbejde ud fra. Idealder fik væsentlig indflydelse på UNESCOs arbejde på det kvinde- og kønspolitiske område:

» Medlemmerne var af den Opfattelse, at Underkommissionen skulde bestaa, indtil Kvinder havde

naaet det Punkt, hvor de var paa lige Fod med Mænd paa alle Omraader for menneskelig virke. I Praxis skulde politiske Rettigheder have Fortrinet, da ringe Fremskridt kunde naas uden disse Rettigheder. Ikke desto mindre var Fremskridt paa retslige, opdragelsesmæssige, sociale og økonomiske Omraader særlig vigtige, hvorfor disse Problemer skulde tages op samtidig. «⁶¹

Status of Women eksisterer endnu og er som den primære FN-kommission på det kvindepolitiske område med til at sætte standarder for UNESCO, andre FN-organer og deres medlemsstaters kvindepolitiske normer og idealer. UNESCO og the International Labour Organization (ILO) var de første til at samarbejde med Status of Women. For UNESCO drejede arbejdet sig om indsamling af datamateriale fra medlemslande og diverse kvindepolitiske NGO'er, for at klarlægge kvinders stilling i de enkelte lande, hvorved grundlaget for resolutioner og konventioner kunne findes.

Struktur

UNESCO er bygget op efter en traditionel pyramideformet organisationsstruktur i lighed med andre internationale organisationer eller politiske partier. Et medlemskab af UNESCO går hånd i hånd med FN-medlemskabet. Det betyder, at alle FN-medlemmer har ret til medlemskab af UNESCO, ikke-FN-medlemmer kan efter anbefaling af organisationens styrelsesråd blive UNESCO-medlem, præcis som eksklusion af FN også betyder eksklusion af UNESCO.⁶²

Overordnet består UNESCO af tre hovedaktører: generalkonferencen, styrelsesrådet og sekretariatet.⁶³ Den øverste myndighed i UNESCO-hierarkiet er generalkonferencen, som er FNs rådgivende organ i spørgsmål vedrørende kernepunkterne uddannelse, videnskab, kultur og kommunikation. Generalkonferencen består af fem delegerede fra hvert medlemsland udpeget af de enkelte landes regeringer. Hver medlemsstat tæller som én stemme på generalkonferencen. Medlemslandene samles til generalkonference hvert andet år, og sidste gang den fandt sted var i oktober 2005.⁶⁴ På generalkonferencen godkender medlemslandene UNESCOs program og budget, dvs. UNESCOs fremtidige strategier og arbejdsindsatser inden for de forskellige programkommissioner, der berører organisationens kernepunkter, samt "diskuterer alle emner,

der vedrører organisationens generelle politik."⁶⁵ Programkommissionerne har ændret form og indhold undervejs i UNESCOs levetid. Ved den sidst afholdte generalkonference blev der arbejdet inden for følgende fem kommissioner: Programkommission I, der dækker tværgående temaer og generelle spørgsmål. Programkommission II, der omhandler uddannelsesområdet, samt prokommissionerne III, IV og V som dækker henholdsvis Videnskab, kultur, kommunikation og information.⁶⁶

På generalkonferencen bliver UNESCOs styrelsesråd valgt, og efter dens anbefaling udpeger og vælger generalkonferencen generaldirektøren, der sidder for fire år ad gangen.⁶⁷ Styrelsesrådet består i dag af 58 medlemslande og det har til opgave at forberede dagsordenen til generalkonferencen, samt ansvaret for, at det på generalkonferencen vedtagne program bliver udført. Rådet arbejder i princippet på generalkonferencens vegne og ikke som repræsentanter for deres respektive regeringer.⁶⁸ Rådet skal mødes mindst fire gange inden for en toårig periode.

UNESCOs sekretariat er placeret i hovedkvarteret beliggende på Place de Fontenoy i Paris. Herudover er der en række regionale- og lokale UNESCO-kontorer af forskellig karakter i de enkelte medlemsstater. Det er sekretariatet, under generaldirektørens direktion, der rent praktisk sørger for implementeringen af arbejdsprogrammer vedtaget på generalkonferencerne.⁶⁹ Sekretariatet er således UNESCOs udøvende organ. Sekretariatet er inddelt i flere forskellige afdelinger; nogle beskæftiger sig med UNESCOs kernepunkter, andre med administrative og økonomiske opgaver etc. Hovedansvaret for gennemførelsen af det vedtagne program ligger hos generaldirektøren. Den nuværende generaldirektør i UNESCO er japaneren Koïchiro Matsuura, der har mandat frem til den 35. generalkonference i oktober 2009.

Ud over de her nævnte UNESCO-organer har de fleste medlemsstater nedsat UNESCO-nationalkommissioner. De enkelte stater kommissioner fungerer som bindeled mellem deres respektive regeringer og UNESCO. Ud over nationalkommissioner har flere medlemsstater også faste delegationer siddende i hovedkvarteret. Endelig har UNESCO siden begyndelsen haft samarbejde med forskellige NGO'er, der blandt andet har rådgivende funktioner eller arbejder

60 Begtrup.1947.2.

61 Begtrup.1947.3.

62 The Constitution of UNESCO.1945.Article 2.

63 Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til Unescos 1. Generalkonference.1946.2.

64 Indtil 1950 havde Unesco afholdt generalkonference hvert år. På konferencen i 1950 blev det besluttet kun at afholde generalkonferencer hvert andet år. Foreløbig beretning om Unesco's 5. generalforsamling i Firenze.1950.8f.

65 <http://us.uvm.dk/int/unesco/styrendeorg.htm>

66 Beretning fra UNESCOs 33. generalforsamling.2005.

67 Tidligere blev generaldirektøren valgt for en seksårig periode. Beretning fra Unescos 31. generalkonference.2001.4.

68 Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til Unescos 1. Generalkonference.1946.3.

69 UNESCO.1962.9.

sammen med UNESCO omkring specifikke projekter inden for deres respektive ekspertiseområder. Økonomisk er UNESCO finansieret af medlemslandene. Budgettet for 2004 og 2005 var på 610 millioner \$. Derudover har UNESCO ekstra-budgetære midler på 360 millioner \$ til at støtte forskellige projekter. Til uddannelsessektoren blev der ved generalkonferencen i 2005 afsat 107 mio. \$. Yderligere vedtog generalkonferencen en pulje på 25 millioner \$, hvoraf de 17 millioner blev øremærket til EFA-projektet.⁷⁰ Ved den sidst afholdte generalkonference i 2005 firedoblede Danmark sit UNESCO-bidrag, der således i dag er på 20 millioner kroner.

Den danske UNESCO-nationalkommission

Den danske UNESCO-nationalkommission hører under undervisningsministeriets internationale enhed, og det parlamentariske ansvar påhviler undervisningsministeren. Nationalkommissionen er ikke det samme som UNESCO, men et bindeled mellem UNESCO og den danske regering og det danske samfund.⁷¹ Hensigten med den danske såvel som de øvrige nationalkommissioner er at være rådgiver for deres respektive regeringer og at fremme UNESCO-arbejdet i de pågældende lande. De danske kommissionsmedlemmer udvælges af undervisningsministeriet og sidder for en periode på to år. Kommissionen har ændret både størrelse og sammensætning flere gange i løbet af dens levetid, hvor såvel statutter og medlemstal er blevet revideret.⁷² Ud over undervisningsministeriet er også udenrigsministeriet, kulturministeriet og ministeriet for videnskab, teknologi og udvikling, samt Grønlands Hjemmestyre involveret i det danske UNESCO-arbejde. Den daglige kontakt med UNESCOs sekretariat bliver varetaget af den permanente danske UNESCO-delegation i Paris, der i øjeblikket er ambassadør Steffen Smidt.

På nuværende tidspunkt består nationalkommissionen af 14 medlemmer, hvoraf de syv repræsenterer hhv. uddannelses-, videnskabs-, kultur- og kunst- og presseområdet, ungdommen og ligestilling mellem mænd og kvinder, med andre ord; de forskellige UNESCO kerne- og øvrige fokusområder. Foruden disse syv, udpeges yderligere syv medlemmer med interesse i UNESCO fx kunstnere.⁷³ Inden for nationalkommissionen er der i alt fire fagudvalg, der hver især dækker UNESCOs fire kernepunkter. Herudover er der

et forretningsudvalg, bestående af nationalkommissionens formand og næstformand, formændene fra de øvrige udvalg, samt en repræsentant for undervisningsministeriet. Ud over de faste udvalg har der i perioder eksisteret forskellige ad hoc-udvalg. I sammenhængen her er det relevant at fremhæve ligestillingsudvalget, der ikke er aktivt, hvorfor der i dag ikke længere eksisterer et separat udvalg, der tager sig af kvinde- eller kønspolitiske spørgsmål.⁷⁴ Ansvar ligger hos ligestillingsrepræsentanten, hvis mandat Fariba Parsa siden maj 2006 har besat. Før Fariba Parsa besad konsulent Joan Briesemeister fra Kvinderådet posten. Nationalkommissionens virke er klarlagt af et sæt statutter, der løbende er blevet revideret, sidst i november 2005, og de nu gældende er at finde på den danske UNESCO-nationalkommissions hjemmeside.⁷⁵

Den danske UNESCO-nationalkommissions vindue til offentligheden har siden 1961 været det lille tidsskrift UNESCO-Nyt, der udkom (om end med uregelmæssigheder) fire gange årligt indtil 2001, hvor det blev sparet væk.⁷⁶ Før UNESCO-Nyt udgav kommissionen i samarbejde med Mellemfolkeligt Samvirke tidsskriftet The UNESCO Courier. UNESCO-tidsskriftet udkom første gang i 1948 og blev i begyndelsen oversat til flere sprog. Efterhånden blev antallet af sprog dog reduceret væsentligt. Endelig har nationalkommissionen som omtalt i spredte perioder udgivet årsrapporter over sit arbejde, og siden 1947, hvor kommissionen begyndte sit virke, er der ved stort set hver generalkonference udarbejdet en dansk beretning.⁷⁷

Fra UNESCOs begyndelse har der været tradition for et fællesnordisk samarbejde både i forbindelse med generalkonferencer og nationalkommissionernes forskellige initiativer, hvor de nordiske nationalkommissioner i fællesskab har vægtet blandt andet lighed mellem kønnene og voksenundervisning.⁷⁸ Opmærksomheden på det kvindepolitiske område har både fra dansk og fællesnordisk side været forholdsvis konstant i UNESCOs foreløbige levetid. På langt størstedelen af de nu 33 afholdte generalkonferencer har de danske delegerede, sammen med de øvrige nordiske lande, været med til at sætte fokus på kvindepolitiske spørgsmål.

Ved generalkonferencerne fordeler de nordiske nationalkommissioner arbejdet mellem sig således, at de enkelte

stater er ansvarlige for de forskellige områder. I 1995 var den danske nationalkommission ansvarlig for uddannelse, mens Finland havde ansvaret for samfundsvidenskab og Sverige for kultur etc.⁷⁹ Siden 2001 har fordelingen været, at Danmark står for kommunikations- og ligestillings-spørgsmål. Finland for videnskabsområdet, Norge for kultur og Sverige for uddannelse.⁸⁰ Videre opstiller de nordiske medlemsstater i fællesskab kandidater til permanente udvalg fx styrelsesrådet for at sikre den nordiske indflydelse. Ud over det mellemnordiske samarbejde eksisterer også et fælleseuropæisk, der præcis som det nordiske, forsøger at finde frem til fælleseuropæiske standpunkter i UNESCO-arbejdet.

Politiske strategier og alliancer er også en del af UNESCO, hvilket interne korrespondancer medlemsstaterne imellem tydeligt viser.⁸¹

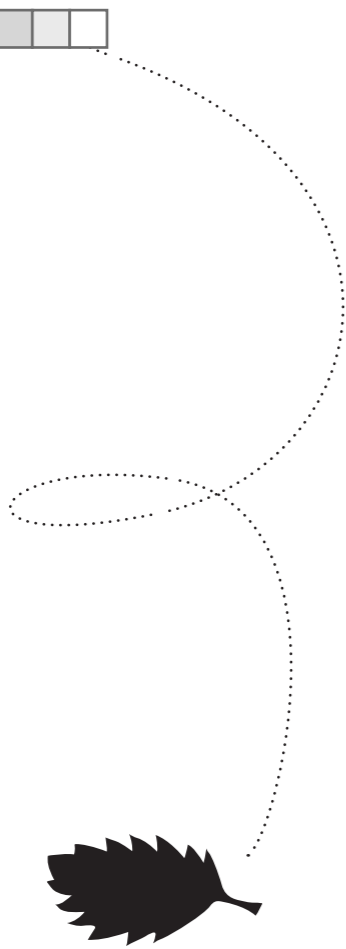
Betegnelsen til trods er generalkonferencernes plenumdebat er ikke reelle debatter. Tværtimod. Hver medlemsstats repræsentant har ordet i ca. 8 minutter, hvor den pågældende redegør for den respektive stats synspunkter i forhold til UNESCO-arbejdet og det fokus, som staterne hver især særligt ønsker fremhævet i organisationens fremtidige aktiviteter. Værdien i plenumdebatterne er først og fremmest, at den enkelte medlemsstat får mulighed for at udtrykke, hvad de vil med UNESCO og derved inspirerer de øvrige medlemmer til at gå i samme retning.⁸² Indholdet i de danske indlæg, og formodentlig også de øvrige stater, er på flere punkter nøje planlagt og skal godkendes af den siddende regering, før de fremføres. I et fortroligt, stemplet dokument for den danske delegation til UNESCOs 19. generalforsamling i 1976 fremlægger den siddende socialdemokratiske regering sine "generelle og principielle holdning til en række fremtrædende udenrigspolitiske emner."⁸³ I dokumentet, som er underskrevet af den socialdemokratiske udenrigsminister K.B. Andersen, tager regeringen afstand fra den voksende politisering af UNESCO og henstiller til, at den danske delegation så vidt det tidsmæssigt er muligt indhenter instruktioner hos udenrigsministeriet, førend de udtaler sig, stemmer mv. Herefter følger en vejledning til regeringens generelle og principielle holdninger til særlige udenrigspolitiske emner. I dag modtager nationalkommissionen ligeledes instrukser fra den siddende regering. De er dog ikke som tidligere fortrolige. Hvilken betydning regeringens instrukser har for

de danske indlæg, skal jeg se nærmere på i analyser af de danske indlæg fra de afholdte generalkonferencer.

- 70 Beretning fra UNESCOs 33. generalkonference. 2005.18f.
- 71 www.unesco.dk
- 72 Nyt fra Unesco.1973.nr. 3.5.
- 73 Bekendtgørelse om statutter for Den danske UNESCO-nationalkommission. Bekendtgørelse nr. 1088 af 14. november 2005. (www.unesco.dk)
- 74 Årsberetning fra Den danske UNESCO-nationalkommission.1993.16f.
- 75 www.unesco.dk
- 76 Udgivelsen af UNESCO-Nyt begyndte i 1961. Fra 1973 til 1979 blev det udgivet under titlen Nyt fra UNESCO, hvorefter det igen blev omdøbt til dets oprindelige titel.
- 77 Nationalkommissionens beretning fra UNESCOs 30.generalkonference i 1999 blev aldrig færdiggjort. Ingen af de ansvarlige havde på tidspunktet, hverken tid eller overskud til at tage sig af udarbejdelsen. Samtale med Niels Rafn den 11. september København 2006.
- 78 Nyt fra Unesco.1973.nr. 3.6.
- 79 Beretning fra UNESCOs 28. generalkonference.1995.

»

3

Analyse

» The States Parties to this Constitution, believing in full and equal opportunities for education for all, in the unrestricted pursuit of objective truth, and in the free exchange of ideas and knowledge (...). «

The Constitution of UNESCO.1945.Preambel

Intro

Med sin forfatning opsatte UNESCO nye idealer for menneskers udfoldelse. Forfatningen er den første officielle internationale tekst til eksplicit at pointere forestillingen om alle menneskers lige adgang til uddannelse og det er den tanke, sammen med FNs forfatning og senere også Verdenserklæringen om Menneskerettighederne, der danner grundlaget for al UNESCOs arbejde og således også det kvinde- og kønspolitiske på uddannelsesområdet.⁸⁴ Fra begyndelsen var UNESCOs ambition på uddannelsesområdet at indføre et minimumskrav. Verdens befolkning skulle som minimum kunne læse og regne.

Idealet om kønsligestilling inden for uddannelse har også i Danmark vundet indpas via tilknytningen til de internationale organisationer, men i forhold til verdens øvrige lande har danske kvinder tidligt haft samme uddannelsesmuligheder som mænd.⁸⁵

80 Beretning fra UNESCOs 33. generalkonference.2005.6.

81 I Rigsarkivet findes flere breve, der viser, at den danske UNESCO-nationalkommission op til generalforsamlingerne har korrespondancer med andre medlemsstater. Jeg skal her give to eksempler fra forberedelserne til generalkonferencen i New Delhi 1956: I. Brev fra National Commission for the United Kingdom til den danske UNESCO-nationalkommission den 17. oktober 1956. England rundsendte en skrivelse med dens synspunkter: "As we shall not, unfortunately, have an opportunity to talk about UNESCO's draft programme before the General Conference opens, when I look forward to seeing you in New Delhi, I am sending a memorandum outlining the position the United Kingdom delegation are likely to take on a number of points at the Conference." 60/56. II. Brev fra Svenska UNESCO-rådet til den danske UNESCO-nationalkommission den 24. september 1956. "Tack för Ditt brev av den 19 ds och för medsända notat. Jag är tacksam att Ni är beredda att stödja fru Myrdals kandidatur för ordförandeposten i Programkommissionen och om Ni vill förföra förslag härom eventuellt tillsammans med den norska delegation på generalkonferensens sammanträde."

82 Beretning fra UNESCOs 29. generalkonference.1997.5.

»

1945 - 57/58

De første år

Referaterne fra UNESCOs generalkonferencer er med til at give et billede af organisationens kvindepolitiske prioriteringer og derved også de idealer som UNESCO efterstræber på området. En gennemgang af programerklæringerne, dvs. sammenfatningerne af de erklæringer som UNESCO-medlemsstaterne på generalkonferencerne beslutter at arbejde hen imod fra 1946 til 1985, viser, at UNESCO fra sin begyndelse har haft blik for de kvindepolitiske spørgsmål på uddannelsesområdet. Ved hver en generalkonference siden 1947 er der vedtaget mindst én resolution, som specifikt retter sig mod problematikker, der vedrører pigers og kvinders uddannelsesmuligheder.

Ved den første konference i UNESCO-regi, the Conference for the Establishment of the International Agency, hvor forfatningen blev udarbejdet, lagde UNESCO grundstenen til sin kønspolitiske holdning på uddannelsesområdet med forfatningens artikel I, der beskriver, hvordan UNESCO skal nå sit ideal om at skabe verdensfred:

- 83 Bidrag til instruktion for den danske delegation til UNESCO's 19. generalforsamling.1976. UNESCO's 19. generalkonference 1976. (100/76 : Rigsarkivet).
-
- 84 Artikel 26 (1), (2), (3) i The Universal Declaration of Human Rights og artikel 55 (b) i FNs forfatning omhandler uddannelsesaspektet.
- 85 Danske kvinder fik i forhold til fx udviklingslande tidligt adgang til uddannelse, selv om det først var midt i 1960'erne, at man på politisk niveau har ført en reel ligestillingspolitik.
-

»» The purpose of the Organization is to contribute to peace and security by promoting collaboration among the nations through education, science and culture in order to further universal respect for justice, for the rule of law and for the human rights and fundamental freedoms which are affirmed for the peoples of the world, without distinction of race, sex, language or religion, by the Charter of the United Nations (...).

By instituting collaboration among the nations to advance the ideal of equality of educational opportunity without regard to race, sex or any distinctions, economic or social.«⁸⁶

Siden har UNESCO fulgt op på forfatningens forpligtigelse ved at holde opmærksomheden rettet mod spørgsmålet om alle menneskers adgang til uddannelse. Samme generalkonference skiller sig imidlertid ud ved ikke at give det kvindepolitiske aspekt særskilt opmærksomhed i de vedtagende erklæringer. I stedet fyldte arbejdet for fred, genopbygning og mellemmenneskelige relationer dagsordenen. Programkommissionen for uddannelse var særligt optaget af initiativer, der kunne styrke international forståelse mennesker imellem. Set i lyset af den netop overståede verdenskrig var det ganske indlysende. Der lå også det danske fokus, og ved plenumdebatten udtrykte den danske delegerede matematiker og professor i rationel mekanik Jakob Nielsen vigtigheden af genopbygningsarbejdes prioritering, og at det ikke måtte træde i baggrunden for UNESCOs permanente arbejdsindsatser:

»» Hvis Unesco i nær Fremtid væsentligt kunde lette de af Krigen skabte Vanskeligheder, vilde det i højeste Grad hæve Organisationens Anseelse og komme den til umaadelig Nytte ved Gennemførelsen af dens varige Opgaver.«⁸⁷

Dokumenter fra den første generalkonference vidner om de danske delegeredes aktive deltagelse, hvor særligt Nielsen ofte havde ordet, men altså ikke i kvindepolitisk øjemed. Selv om det kvindepolitiske aspekt ikke nød særskilt opmærksomhed på UNESCOs generalkonference i 1946, vil jeg kortfattet kommentere to væsentlige tiltag som programkommissionen for uddannelse henstillede til:

»»

I.- Immediate work for International Understanding.

(c) PUBLICATION OF AN INTERNATIONAL EDUCATIONAL YEARBOOK and the establishment of a Committee on Educational Statistics (...).

II. – Long-term work for International Understanding.

(a) A PROGRAMME OF FUNDAMENTAL EDUCATION under the direction of the Secretariat and a panel of experts, to help to establish a minimum of fundamental education for all persons.«⁸⁸

Beslutningen om at udarbejde statistiske oversigter på uddannelsesområdet er væsentlig, fordi statistik tydeligt kan vise skævheder, fx forskellen i forhold til antallet af kvinder og mænd på en given uddannelse, i et politisk parti etc. UNESCOs statistiker er et redskab, hvormed det er muligt at klarlægge forskellige problematikker. I kvindeforskning har statistik været et vigtigt redskab, fordi statistik som udgangspunkt viser realia og derved er et håndgribeligt argument. Den første udgave af UNESCOs Statistical Yearbook udkom i 1963.⁸⁹ Det andet initiativ om grunduddannelse for alle, lagde op til at etablere et minimumskrav af uddannelse for alle mennesker, uanset køn, og var således det første skridt på vejen i forbindelse med UNESCOs arbejde for kvinders adgang til uddannelse.

Efterkrigstidens danske dagsorden

Den politiske dagsorden inden for Danmarks egne grænser handlede ligeledes om krigens eftervirkninger. Siden dannelsen af befrielsesregeringen 5. maj 1945 havde debatten fortrinsvis koncentreret sig om retsopgøret mellem krigens parter, men også de generelt forværrede levevilkår for befolkningen; den akutte boligmangel, fødevaremanglen og de ringe lønforhold optog danskernes sind.⁹⁰ Debatter om kvinders samfundsforhold var ikke umiddelbart at finde på den brede politiske efterkrigstidsdagsorden, men blandt kvindesagens tilhængere blev spørgsmålet diskuteret. Før krigen havde Dansk Kvindesamfund forsøgt at sætte forskellige kvindepolitiske spørgsmål til debat i foreningens eget tidsskrift Kvinden og Samfundet, hvor fx kvinders

arbejdsforhold og politiske deltagelse blev diskuteret. Efter krigen genoptog Dansk Kvindesamfund debatten, der dog blev inden for kvindepolitiske kredse.⁹¹

Meget anderledes forholdt det sig heller ikke på uddannelsesområdet. Til trods for at skole- og uddannelsesområdet gennemgik en større forandring i efterkrigstiden, indgik den ikke i den offentlige debat hverken i Folketinget eller i samfundet generelt. Dog med undtagelse af perioder op til større lovgivningsprojekter som fx spørgsmålet om den udelte skole i 1958, hvor den tidligere opdeling mellem almen og boglige linier faldt bort i grundskolen.⁹² Et af de områder, hvor forandringen slog igennem, var i holdningen til, hvad uddannelse kan gøre ved mennesker:

»» Efter krigen var der bred tilslutning til den overordnede målsætning for [uddannelses-] systemet: opdragelse til demokrati og formidling af kvalifikationer og udvikling. Dertil var det en udbredt holdning blandt socialdemokrater og radikale, at uddannelserne var en lighedsskabende faktor.«⁹³

Forestillingen om uddannelsernes opdragende virkning på befolkningerne i forhold til demokrati som vejen til et freldigt samfund, er lig de tanker, som UNESCO præsenterede allerede i 1946. Undervisningsministeriets engagement i UNESCO via nationalkommissionen har uden tvivl påvirket politikerne, der via kommissionen er blevet informeret om internationale strømninger på uddannelsesområdet. Uddannelsesområdet ændrede sig løbende i efterkrigstiden, men det var først i løbet af 1960'- og 70'erne, at der skete omfattende forandringer i hele det danske uddannelsessystem, strukturelt såvel som indholdsmæssigt. Et forhold analysen senere skal vende tilbage til.

Modsat den hjemlige scene var der på den internationale politiske arena en begyndende debat om kvinders samfundsmuligheder. Bodil Begtrup skrev i en kronik til Berlingske Tidende i 1975 om FNs forfatning, og hvordan den ved 1940'ernes afslutning havde været medvirkende til at sætte en ny dagsorden på det kvindepolitiske område ved at kræve både mænd og kvinder indbefattet af pagten. Via Begtrup blev interesserede i Danmark holdt orienteret; hun var bindeled til Danske Kvinders Nationalråd, som i 1947 udgav den føromtalt rapport: De forenede Nationer

86 The Constitution of UNESCO.1945.Article 1.2.(b)

87 Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til Unesco's 1. Generalforsamling.1946.6.

88 1C /Resolutions : 1C : Unesco /C/ 30 / s. 223. (www.unesco.org)

89 Pol-Droit.2005.210.

90 Rasmussen & Rüdiger.1990.35ff.

91 Richard.1983.44ff

92 Rasmussen & Rüdiger.1990.173ff.

93 Rasmussen & Rüdiger.1990.174.

Jaime Torres Bodet (1902-74)
UNESCO-generaldirektør 1948-1952

og Kvinderne. Selv om kvindeaspektet ikke optog den brede politiske debat i Danmark, havde den danske delegation til FNs generalkonference i New York i efteråret 1946 væsentlig indflydelse på området ved fremsættelsen af et resolutionsforslag

» som krævede, at alle FN's medlemsstater, der ikke allerede havde givet deres kvindelige borgere de samme politiske rettigheder som de mandlige, skulle opfylde pagtens formål på dette område.«⁹⁴

Det danske forslag blev enstemmigt vedtaget efter intens debat, og ifølge Begtrup var det forløberen for FN-konventionen om kvinders politiske rettigheder, the Convention on the Political Rights of Women fra 1953. Diskussionerne om kvinders samfundsforhold var at finde i efterkrigstiden, men var primært begrænset til den internationale scene, kvindeorganisationerne og deres interne netværk. I den overordnede danske politiske debat i efterkrigstidens første år var kvindepolitiske spørgsmål altså ikke på dagsordenen.

1947 Opmærksomheden øges

» 3.18. Educational Opportunities for Women.

The Director-General is instructed to collaborate with the Commission on the Status of Women of the Economic and Social Council of the United Nations in promoting enquiries, through competent bodies, into educational opportunities open to women.«⁹⁵

Resolution 3.18 fra UNESCOs 2. generalkonference i Mexico City i 1947 var den første generalkonferencetekst udover forfatningen, der eksplicit henstillede til initiativer, hvis mål var at fremme kvinders uddannelsesmuligheder. Ved de efterfølgende generalkonferencer i Beirut (1948) og Firenze (1950) blev resolutionen genbrugt og med omtrent samme formuleringer vedtaget som resolutionerne 2.71, 2.76 og 1.133.⁹⁶ Derudover kom kønsaspektet til udtryk via ordet 'sex', der indgik i resolutioner om grundskole og voksenuddannelse. Det viser, at kønsaspektet også var nærværende i andre resolutioner og fra UNESCOs begyndelse ikke blev anskuet som en afgrænset problematik, der skulle behandles separat.

- 94 Begtrup. Berlingske Tidendes Kronik 14.6.1975. (www.kvindeskilder.dk)
- 95 Resolutions. The programme of Unesco in 1948: I Resolutions 2nd General Conference 1947. (2/19 : 2 C/ Res.) s. 22.
- 96 Resolutions. Programme for 1949: I Resolutions 3rd General Conference 1948. (3/29 : 3 C/ Res.) s. 20 : Resolutions. Programme for 1950: I Resolutions 4th General Conference 1949. s. 18. (64/38 : 4 C/ Res.)

Den danske UNESCO-nationalkommission var fra de første år særdeles aktiv på generalkonferencerne. Ved 1940'ernes afslutning kom der handling bag de mange ord og nationalkommissionen igangsatte egne aktiviteter. Et af de større projekter, som Danmark stod i spidsen for var UNESCOs første verdenskonference om voksenundervisning, the World Conference on Adult Education. På generalkonferencen i 1946 besluttede de delegerede at arbejde hen imod "de préparer pour 1948 une Conférence internationale de spécialistes de l'éducation des adultes."⁹⁷ Beslutningen blev efterfølgende bekræftet på Mexico City-konferencen. Voksenundervisningskonferencen blev et fælles nordisk projekt og efter invitation fra den danske kommission mødtes Danmark, Norge, Finland og Sverige på Krogerup Folkehøjskole den 4.-5. september 1948 for at diskutere voksenundervisning. På mødet drøftede de tre lande dels fælles problemer på voksenundervisningsområdet, dels de nordiske landes mulighed for at deltage i den planlagte konference på området. Resultatet blev, at de nordiske lande stillede et fælles forslag til UNESCO om, at konferencen skulle afholdes i Danmark i juni 1949 – et år senere end oprindeligt planlagt.⁹⁸

Efter anmodning fra undervisningsministeriet varetog den danske kommission den danske del af arbejdet omkring konferencen. Samarbejdet mellem de nordiske lande resulterede blandt andet i en fælles rapport om voksenundervisning i de fire lande.⁹⁹ At Danmark i UNESCO blev set som et land med erfaring og kompetence på voksenundervisningsområdet, fremgår af interne UNESCO-korrespondancer tilbage til 1948. Ud over at stå som værtsland blev den danske højskoleforstander og statskonsulent for ungdomsundervisning Johannes Bondesen Novrup indkaldt som ekspert i forbindelse med konferencens planlægning, som Novrup i øvrigt blev leder af.¹⁰⁰ Efter konferencen fortsatte Novrup som nationalkommissionsmedlem og fra 1951 også som formand for UNESCOs internationale institut for pædagogik i Hamburg. Således blev Danmark vært for the World Conference on Adult Education på den Internationale Folkehøjskole i Helsingør 16. – 25. juni 1949, hvor de 135 deltagere diskuterede metoder og teknik samt vigtigheden af voksenundervisningens udbredelse i hele verden. På konferencen deltog 21 forskellige NGO'ere, hvoraf der var seks repræsenterede kvindepolitiske organisationer: the International Alliance of

Women, the World's Young Women Christian Association, the International Federation of University Women, the World Union of Catholic Women's Organisations, the Associated Country Women of the World samt the International Council of Women.¹⁰¹ Tilstedeværelsen af de nævnte organisationer har utvivlsomt bragt det kvindepolitiske aspekt frem på konferencen. NGO'ernes deltagelse har som det ofte er tilfældet haft til formål at fremme deres respektive sager – her kvindesagen.

Et af de første større internationale initiativer på uddannelsesområdet, der specifikt rettede sig mod kvindespørgsmålet, fandt sted i december 1949, hvor UNESCO var vært for the Conference On the Obstacles to Equality of Educational Opportunities for Women. I sin tale på konferencens indledende møde sagde den mexicanske generaldirektør Torres Bodet, at

» it sometimes happens that a theoretical equality has no real effect because no adequate financial measures have been taken to make the principle and the letter of the law a living reality.«¹⁰²

Særligt betragtningen om besværlighederne ved at føre en principbeslutning ud i livet var rammende. I dansk sammenhæng var både FNs og UNESCOs forfatninger og derved principperne om køns lige adgang til uddannelse ratificeret. Teoretisk havde danske kvinder adgang til uddannelse på lige fod med mænd, men antallet af kvinder på de forskellige uddannelser talte deres tydelige sprog. Skriv statistik fra 1940-50'erne. Kvinder var stærkt underrepræsenteret. I 1965 gennemførte 155 kvinder en universitetsuddannelse mod 644 mænd.¹⁰³ Samme tendens fortsatte indtil midt i 1970'erne, hvor kvindeandelen steg markant.

Efter 1950 skete en udvidelse og specificering af de kvindepolitiske resolutioner og generalkonferencens delegerede henstillede i programerklæringen for 1952 ikke længere blot generaldirektøren, men også de enkelte medlemsstater til at udvikle mulighederne for kvinders adgang til uddannelse:

» 1.24 Education of Women:

1.241 Member States are invited:

To undertake or to develop the education of women for citizenship, especially in countries where women have recently won political rights.

The Director-General is authorized:

1.242 To organize jointly with the International Bureau of Education and in consultation with the competent international organizations, the fifteenth Conference on Public Education, to be especially devoted to the examination of the problems relating to the access of women to education.«¹⁰⁴

Resolution 1.24 var ikke den eneste kvindepolitiske henstilling, som UNESCO fremsatte det år. 1952 var også året, hvor UNESCO i samarbejde med the International Bureau of Education (IBE), havde forberedt the Recommendation Acces of Women to Education, der blev vedtaget på the International Conference on Public Education i juli. Rekommandationen fremlagde på omfattende vis nødvendigheden af lige adgang for begge køn til uddannelse, eftersom kvinder "are called on to play an increasingly active part in social and civic affairs, and that in this respect they bear the same responsibility as men."¹⁰⁵ Rekommandationen omhandlede alle uddannelsesformer og niveauer; grundskoler og boglige såvel som tekniske uddannelser etc. Den opfordrede de enkelte medlemsstater til at udarbejde undersøgelser, der blandt andet kunne give et billede af kvinders adgang til de forskellige uddannelsesstrin og de reelle muligheder for at anvende de via uddannelse opnåede kvalifikationer.

IBE var oprindeligt en privat organisation, der blev etableret i 1925 i Geneve. Hensigten med IBE var at indsamle dokumentation, der havde relevans for offentlig og privat uddannelse, at udvise interesse for videnskabelige undersøgelser på uddannelsesområdet "and to serve as a coordinating centre for institutions and societies concerned with education."¹⁰⁶ Fra 1935 til 1946 var det IBE alene, der stod bag the International Conference on Public Education, men fra 1946 begyndte samarbejdet med UNESCO, hvor IBE blev integreret i 1969. I dag er IBE en del af UNESCOs sektion for uddannelse.¹⁰⁷

97 1C /Resolutions. 1/10. Programme de l'Unesco pour 1947 s. 286

98 Reports of Member States i Records of the General Conference of the UNESCO Third Session Beirut 1948. Vol. III. Paris. Denmark s. 46. (3/30 : 3C/110). (UNESCO Archives.)

99 Reports of Member States i Records of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Fifth Session Florence 1950. Vol. III. Paris 1950. Denmark s.115. (5/47 : 5C/Reports). (UNESCO Archives.)

100 Correspondences files: Adult Education – Expert Meeting – Paris 9-12/II/1948. (371.044.5 A 064 (44) "48": ED/5.601/48 : ED/5.601/16869/48). (UNESCO Archives)

101 Correspondences files: Calendar of Meetings: International Conference on Adult Education : Attendance to the Elsinore Conference on Adult Education (371.044 5 A 06 (489) "49") (UNESCO Archives.)

102 Dokumenter: Adress by the director-general of UNESCO, M. Torres Bodet at the inaugural meeting of the Conference on the Obstacles to Equality of Educational Opportunities for Women 5 December 1949. UNESCO House, 5 December 1949.s. 1ff (371.044.532.111 : : UNESCO Archives).

103 Sørensen.2004.329.

104 6th General Conference 1951: 6C/Resolutions s. 19.

105 The Access of Women to Education.1952.Preamble.

106 <http://www.ibe.unesco.org/aboutIBE.htm>

107 <http://www.ibe.unesco.org/aboutIBE.htm>

Edel Saunte (1904-91)
Kvindekommissionens første formand

På generalkonferencen i 1954, der blev afholdt i Montevideo (Uruguay), vedtog medlemsstaterne resolutionerne 1.1.323 og 1.1.324, hvor opmærksomheden var rettet mod udviklingen af kvinders adgang til uddannelse.¹⁰⁸ Interessant er det, at kvinder i resolutionerne bliver sidestillet med 'workers' og således kategoriseret som en socialklasse. En årsag til en sådan kategorisering er, at både kvinder og arbejdere blev set som marginaliserede grupper, hvis forhold UNESCO ønskede at forbedre. Kategoriseringen fortæller en del om måden mange tidligere så kvinder på: En særlig gruppe mennesker med ens karakteristika, som kunne placeres i en kategori. Selvfølgelig eksisterede der mange fællestræk i forhold til kvinders samfundsmuligheder og sådan er det stadig, men at sidestille kategorien kvinder med en socialkategori som arbejderklassen er en meget firkantet måde at anskue kvinder på.

Ved den efterfølgende generalkonference i 1956 blev kvinder ikke længere sidestillet med arbejdere. I stedet blev de tildelt opmærksomhed i resolution 1.32 om uddannelse, der henstillede generaldirektøren og medlemsstaterne til samarbejde med 'passende internationale organisationer'. I kvindepolitisk sammenhæng drejede det sig om Status of Women. Resolution 1.32 favner bredt og handler om alt lige fra udarbejdelse af pensum over uddannelse af lærere i Afrika til kvinders uddannelse.¹⁰⁹

Ud fra et kvindepolitisk perspektiv var UNESCO sammenlignet med tidligere generalkonferencer gået et par skridt tilbage. Ingen af generalkonferencens resolutioner handlede specifikt om kvinders adgang til uddannelse og at henstille til samarbejde mellem UNESCO og Status of Women forekom som en ret overflødig og intetsigende bemærkning, eftersom samarbejdet mellem de to størrelser havde været en realitet siden 1946. Resolutionen gav anledning til kritik, hvilket fremgår af Programkommissionens II referater, hvor bl.a. de danske delegerede var utilfredshed med den vage formulering:

» The delegates of Denmark, Panama and Sweden asked why women's education was not given a more prominent place in the programme, especially having regard to its importance for underdeveloped countries.«¹¹⁰

108 Resolutions and recommendations: Programme for UNESCO for 1955-56 : Education. I Resolutions 8th General Conference 1954 s. 25. (8/80 : (8 C/ Res. and Annexes). (UNESCO Archives.)

109 Resolutions and recommendations: Resolutions concerning Programme and Budget. Programme for UNESCO for 1957-58 : Education. I Resolutions and recommendations. 9th General Conference 1956. s. 12. (9/192 : 9 C/ Res.) (UNESCO Archives.)

110 Resolutions and recommendations: Resolutions concerning Programme and Budget. Programme for UNESCO for 1957-58 : Education. I Resolutions and recommendations. 9th General Conference 1956. s. 90. (9/192 : 9 C/ Res.) (UNESCO Archives.)

Bodil Koch (1903-72)
Tidl. kirkeminister)

I grove træk vidner programmerklæringerne imidlertid om en udvikling, hvor opmærksomheden øges år for år; et fokus der har ført til udvidelser og efterhånden mere og mere specifikke definitioner af de kønsproblematikker, som eksisterer inden for uddannelsesområdet.

Danske initiativer

Et af de første initiativer fra den danske nationalkommission som omhandlede kvinder og uddannelse var et samarbejde med Mellemløst Samvirke og Unione Nazionale per la Lotta contro l'Analfabetismo.¹¹¹ Med en ikke uvæsentlig økonomisk støtte fra kommissionen blev der i foråret 1953 igangsat et hjælpearbejde i den lille by Sartano i Calabrien (Syditalien), hvor en dansk gruppe "bestående af 2 sygeplejersker, en sløjdlærer, en syerske og en landbrugslærer underviste byens befolkning."¹¹² For kvindernes vedkommende underviste syersken dem i reparation af tøj og anvendelse af symaskiner. Mændene blev undervist i brug af redskaber til landbruget. Projektet ophørte i 1955 på grund af manglende økonomisk støtte fra kommissionen, men blev allerede i 1956 genoptaget, hvor indsatsen blev udvidet til at indbefatte en nærliggende by.¹¹³

Et initiativ som alene henvendte sig til kvinder var et fire uges kursus på den Internationale Folkehøjskole i Helsingør 31. juli 7. august 1954.¹¹⁴ Kurset var arrangeret af the Alliance of Women og efter anbefaling fra nationalkommissionen besluttede undervisningsministeriet at yde tilskud til kurset, der henvendte sig særligt til kvinder fra udviklingslande.¹¹⁵ Øvrig finansiering kom fra arrangørerne selv. Nationalkommissionen var få dage efter selv vært ved et internationalt seminar om folkeoplysning, afholdt i Hillerød, som blev åbnet af UNESCOs amerikanske generaldirektør Luther Evans.

I det hele taget var kommissionen særdeles aktiv i 1954, og de her fremhævede tiltag er blot et sparsomt udvalg. Ud over at støtte flere arrangementer iværksat af blandt andet den danske FN-gruppe, etablerede kommissionen også et ungdomsudvalg.¹¹⁶ Der er ingen tvivl om, at Danmark i de første år af sit medlemskab, levede fuldt ud op til UNESCOs anbefaling om iværksættelsen af samarbejde NGO'ere, medlemsland og nationalkommission imellem. Op gennem anden halvdel af 1950'erne fortsatte den danske

111 "Den nationale union til kamp mod analfabetisme".

112 Beretning om nationalkommissionens virksomhed.1954.7.

113 Beretning om den danske nationalkommissionens virksomhed 1955 : Beretning om den danske nationalkommissionens virksomhed. 1956.11.

114 Beretning om nationalkommissionens virksomhed.1954.3.

115 Reports of Member States i Records of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation Ninth Session. New Delhi 1956. Denmark s. 79. (10/95 : 10/C/4) (UNESCO Archives.)

116 Beretning om nationalkommissionens virksomhed.1954.3f.

nationalkommission sit engagement og i 1958-59 afholdt og / eller deltog den i ikke færre end otte arrangementer alene inden for uddannelsesområdet.¹¹⁷

Diskurs

Fra 1950 og frem satte de danske delegerede fokus på kvindepolitiske aspekter i UNESCOs debatter. På den 5. generalkonference henledte den radikale politiker og kommissionsmedlem Else Merete Ross opmærksomheden på den fortsatte eksistens af diskrimination mod kvinder:

» Mrs. Ross (DK) referred to the meeting held in December 1949 at Unesco House in connexion with the United Nations Commission on the Status of Women and the discrimination still exercised against them in some fields. She stressed the extreme interest taken by women all over the world in that part of Unesco's Programme, and asked the Secretariat to bear her observations in mind when a resolution affecting it was taken.«¹¹⁸

Ross var medlem af den danske kommission i perioden 1949-70 og var et af de medlemmer, der udviste særlig interesse for kvindepolitiske spørgsmål. Hun var medlem af Danske Kvinders Nationalråd og overtog senere Bodil Begtrup's formandspost i organisationen. Ross' kvindepolitiske interesser fik tydelig indvirkning på arbejdet i nationalkommissionen både via hendes indlæg til generalkonferencerne og i forskellige henstillinger. Sammenhængen mellem Ross' insistensen på det kvindepolitiske aspekt, og UNESCOs specificering af de kvindepolitiske resolutioner i 1950, kan ikke afgøres endegyldigt, men UNESCO var (og er) som andre internationale organisationer et politisk sammensurium, hvor også personlige mærkesager og interesser spiller ind. Ross' ærinde var at skabe bedre samfundsvilkår for kvinder, hvilket hun selv sagt har forsøgt at skabe via sin indflydelse i UNESCO.

Fire år senere tog en anden politiker, den socialdemokratiske kirkeminister Bodil Koch, tråden op og fortsatte den danske opmærksomhed på kvinders uddannelsesmuligheder:

» We have noted with satisfaction that valuable work has been carried out on the special problems of women. We should welcome it if substantially more weight were

given to the education of women to take their share of responsibility for social development; it is important not only for women, but for the sound growth of democracy itself.«¹¹⁹

Koch var ved generalkonferencens plenumdebat i 1954 ganske tydelig i sin pointering af regeringens synspunkter i forhold til UNESCOs kvindepolitiske prioriteringer på uddannelsesområdet. En større indsats i forbindelse med kvinders uddannelse var fra dansk side en vigtig brik i den samfundsmæssige udvikling.

To år senere blev samme standpunkt med en endnu større insistensen fremført. Ikke bare én men to danske delegerede fremhævede sagens vigtighed.¹²⁰ I 1956 opfordrede Ross UNESCO til at øge aktiviteten inden for kvinders uddannelse.¹²¹ Ross kritiserede UNESCO for at nedprioritere området.¹²² Mens landsdommer Helga Pedersen kortfattet udtrykte glæde over generaldirektørens positive indstilling til området, pointerede Saunte kraftigt behovet for, at der i fremtiden blev lagt større vægt på spørgsmålet om kvinders uddannelse i UNESCO-regi blandt andet i medlemsstaternes rapporter. I indlægget efterlyste Saunte aktivitet fra generaldirektørens side, og hun opfordrede ham til at udfærdige et statement på området. Saunte var utilfreds med UNESCOs indsats og argumenterede for en øget kvindepolitisk prioritering på uddannelsesområdet blandet med større opbakning til kvindeorganisationernes tiltag.¹²³

» There was no doubt that the problem was a vast and complex one but none the less it was to be regretted that some projects had been dropped and that the post of a staff member in the Department of Education relating to the education of women still remained to be filled. Furthermore, the reports of Member States included practically no reference to women's education. Much was said about the importance of teaching human rights; one of those rights was non-discrimination on grounds of sex. She recalled that the Commission had been informed that the Department of Social Sciences was discontinuing its study of women's rights, as the subject was too difficult; furthermore, the Director of the Department of Education had made no references to far to the problem of women's education. It was essential that Unesco should go beyond merely stating the need

for improvement in that respect, and that Member States themselves should urge the Organization to undertake action as, without such request, the Organization would not be able to make any effective contribution to solving the problem.

(...) She recalled that the previous Director-General had once said that more than 50 per cent of the women in the world were illiterate. Unesco could not close its eyes to such challenge.«¹²⁴

Ud fra den danske delegations beretning fra generalkonferencen har Sauntes insistensen resulteret i, at der blev vakt en betydelig interesse for sagen, og trods det at sekretariatet strittede imod, blev det vedtaget at afsætte 10.000 \$ til kvinder og uddannelse.¹²⁵

At dømmet efter ansøgningerne om økonomiske midler til kvindepolitiske projekter fra den danske afdeling af Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed og Dansk Kvindesamfund, var kommissionen ganske aktiv i sin økonomiske støtte i løbet af 1950'- og 60'erne. En gennemgang af det alfabetiske emnekartotek i årene 1955-69 over Rigsarkivets journalsager fra kommissionen tyder på et ikke uvæsentligt engagement i kvindepolitiske projekter, idet ansøgningerne, særligt til kvindepolitisk kursusvirksomhed, er kommet i en lind strøm.¹²⁶

Generelt udviste de kvindepolitiske organisationer stor interesse for UNESCO. I Danmark søgte Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed og Dansk Kvindesamfund i henholdsvis 1955 og 1959 om at blive repræsenteret i den danske kommission.¹²⁷ Ingen af dem fik ved første ansøgning godkendelse til at blive repræsenteret, men begge organisationer fik senere sæde i kommissionen.¹²⁸ Underrepræsenteret var organisationerne imidlertid ikke. De var implicit tilstede ved både Ross og Saunte, der ved siden af kommissionsarbejdet var engageret i Danske Kvinders Nationalråd og Dansk Kvindesamfund.

117 Beretning fra Den danske Delegation til UNESCO's 11. generalforsamling.1960.bilag 3: Report from Denmark to the Eleventh General Assembly of UNESCO concerning 1958-59.

118 Nationalkommissionsmedlem Else-Merete Ross' kommentar i debatten omkring uddannelse i UNESCOs 'Basic Programme' under generalkonferencen 26. maj 1950. I Verbatim records of plenary meetings 1-15 i Proceedings. 5th General Conference, Paris 1950 s. 274. (5/ 45: 5C/Proceedings Vol. I) (UNESCO Archives)

119 Verbatim records of plenary meeting 1-18 i Proceedings. 8th General Conference, Montevideo 1954. 7th plenary meeting 16 nov. 1954 (general policy) s. 110. (8/79: 8C/Proceedings Vol. I) (UNESCO Archives)

120 Brev til Leonard Berry, Head, Press Division, Unesco fra Hans Kjems den 2. oktober 1956. (60/56 : Rigsarkivet).

121 Den danske UNESCO-nationalkommission: Skr. Fra Else-Merete Ross ang. bemærkninger til Education programmet. (247/56 : Rigsarkivet).

122 Den danske UNESCO-nationalkommission: Skr. Fra Else-Merete Ross ang. bemærkninger til Education programmet. Håndskrevet notat til nationalkommissionens sekretær den 28. maj 1956. (247/56 : Rigsarkivet).

123 Verbatim records of plenary meeting 1-23 i Proceedings. 9th General Conference, New Delhi 1956. 24th plenary meeting 28 nov. 1956 (education) s. 439-440. (9/91: 9C/Proceedings Vol I) (UNESCO Archives)

124 Verbatim records of plenary meeting 1-23 i Proceedings. 9th General Conference, New Delhi 1956. 24th plenary meeting 28 nov. 1956 (education) s. 439-440. (9/91: 9C/Proceedings Vol I) (UNESCO Archives)

125 Beretning om Unesco's 9. generalforsamling.1956. (60/56 : Rigsarkivet).

126 Den danske Unesco-nationalkommission.Alfabetisk emnekartotek 1955-80. (1248 : Rigsarkivet).

127 Den danske Unesco-nationalkommission.Alfabetisk emnekartotek 1955-80. (1248 : Rigsarkivet). Dansk kvindesamfund anmoder om optagelse som medlem af nationalkommissionen (166 : Rigsarkivet). : Kvindernes Internationale Liga ønsker at blive repræsenteret i den danske Unesco-komité. (464/55 : Rigsarkivet).

128 Den danske UNESCO-nationalkommission : Kvindernes Internationale Lige søger om at blive repræsenteret i den danske UNESCO-komité. (464/55 : Rigsarkivet).

Ross' og Sautes stærke kvindepolitiske engagement, er ud fra mit perspektiv et vidne på, at de to kvinder gjorde brug af deres dobbeltmandat, gennem hvilket organisationerne arbejdede for at påvirke kommissionens kvindepolitiske indflydelse. I et brev til kommissionen op til generalkonferencen i New Delhi i 1956 forsøgte Danske Kvinders Nationalråd at påvirke den danske delegations kønsmæssige sammensætning:

» Som begrundelse for vor anmodning skal vi anføre følgende: Kvinders undervisning og uddannelse, deres opdragelse til medborgere og deres oplæring til international forståelse er en del af UNESCO's program. Det forekommer de danske kvindeforeninger vigtigt, at der på generalforsamlingen er kvinder med til at drøfte disse spørgsmål. Da vi af tidligere års erfaring ved, at kun et ringe antal af UNESCO's medlemslande sender kvindelige delegerede, forekommer det os af særlig betydning, at et land som Danmark, der i overensstemmelse med F.N.s charter går ind for mænds og kvinders ligestilling, foregår andre lande med et godt eksempel til efterfølgelse.«¹²⁹

Brevet er underskrevet af Else-Merete Ross, der i den kvindepolitiske sags tjeneste således gjorde brug af at have et ben i begge lejre.

Opsummering 1945-57/58

Udviklingstendensen i UNESCOs kvindepolitiske erklæringer på uddannelsesområdet i perioden 1945-57/58 pegede overordnet i én retning. På generalkonferencerne var der et langsomt, udvidet fokus på kvinders adgang til uddannelse, men min systematiske gennemgang af erklæringerne viser, at det ikke var en kontinuerlig udvikling. Tanken om kønnenes lige muligheder, der kom til udtryk i forfatningens artikel I, var konstant tilstede i erklæringerne og blev eksplicit afspejlet i resolutionerne fra organisationens begyndelse om end med en vis stagnation fra 1948-54.

Fra 1951 og frem til 1958 økonomiserede UNESCOs generalkonferencer imidlertid med sine kvindepolitiske formuleringer. De vedtagne resolutioner var meget lig de, der blev vedtaget i perioden 1947-50. Videreudviklingen af resolutionerne var gået i stå. Ordenes knaphed til trods er

programerklæringerne et billede på, at UNESCO var bevidst om forskellen på kønnenes uddannelsesmuligheder, og om at barrierer for pigers og kvinders vej til uddannelsessystemet endnu ikke var en saga blot. Resolutionernes udvikling står i kontrast til rekommandationen the Access of Women to Education, som UNESCO i juni 1952 vedtog på the International Conference on Public Education sammen med IBE. Den var et anderledes slagfærdigt initiativ i forhold til resolutionernes generelle tone. Rekommandationen var et bevis på, at kvindesynet var i hastig forandring. Ved 1950'ernes afslutning var kvinder reelt på vej til at blive betragtet som samfundsborgere på linie med mænd grundet internationale organisationers fokus på kvinders muligheder.

Samtidig med resolutionsarbejdet, fortsatte UNESCO iværksættelsen af undersøgelser i samarbejde med kvindepolitiske organisationer, hvis hensigt var at klarlægge kvinders uddannelsesmuligheder.¹³⁰ Beslutningen om at undersøge området lå tilbage i 1947, hvor generalkonferencen henstillede generaldirektøren til samarbejde med Status of Women og IBE. UNESCO igangsatte fx analyser af kvinders uddannelses muligheder i Japan, Pakistan og Mexico.¹³¹ Samlet set havde UNESCO-aktiviteterne i forhold til kvinders og pigers uddannelse en høj prioritet i perioden både i forhold til standardsættende erklæringer og de konkrete projekter. Samarbejdet mellem Status of Women, IBE og kvindepolitiske NGO'er er et bevis på områdets plads på den internationale agenda. UNESCO arbejdede således aktivt efter forfatningens ideal om alle menneskers lige muligheder.

I Danmark var den politiske dagsorden koncentreret om genopbygningsarbejdet og havde ikke de delegeredes interesse før i begyndelsen af 1950 med politikerne Ross og Saunte. Begge havde stærke relationer til danske kvindeorganisationer, hvis dagsorden ikke formåede at præge den offentlige og således forblev et internt anliggende. Det forklarer Ross' og Sautes insisterende kvindepolitiske engagement i en periode, hvor kvindepolitik ikke optog den brede politiske dagsorden. I perioden 1945-57/58 var der altså ikke sammenhæng med den danske politiske dagsorden og de danske indlæg på UNESCOs generalkonferencer. Udover Ross' og Sautes personlige engagement, er det en mulighed, at den internationale opmærksomhed omkring aspektet spillede ind på de danske delegerede,

fx Helga Pedersens indlæg. De, der befandt sig på den internationale politiske scene, er givetvis blevet påvirket anderledes end de, der fortrinsvis havde fokus på de danske sammenhænge. Samlet set var Danmark sammen med de øvrige nordiske lande blandt de medlemsstater, der insisterede på områdets prioritet.

Kvindepolitisk var efterkrigstiden en forandringens tid. Ved 1940'ernes afslutning udgav den franske forfatter og moralfilosof Simone de Beauvoir det kvindepolitiske og historiske værk *Le deuxième sex* (1949), der først og fremmest er kendt for den socialkonstruktivistiske tese om, at "on ne naît pas femme: on le devient"¹³² En tese der senere fik væsentlig indflydelse først i kvinde- og kønsforskningen – derved også politisk. Beauvoirs intentioner med værket var at begynde diskussionen om kvinders samfundsmuligheder på ny. Hun fandt, at debatten efterhånden var blevet så forplumret og vildledende, at et nyt afsæt var nødvendig for et sagligt udgangspunkt.¹³³ Beauvoirs tese markerede et skifte i måden at forstå køn og deres forskelle på. Kønsforskelle var ikke længere entydigt et biologisk fænomen, og der blev åbnet op for at se de eksisterende forskelle som socialt skabte og således ikke naturgivne men foranderlige. *Le deuxième sex* blev skrevet i 1947-49 i den periode, hvor den kvindepolitiske diskurs langsomt var i forandring i den internationale debat via Status of Women og UNESCOs resolutioner. Forspillet til 1960' – og 70'ernes kvindepolitiske omvæltninger var begyndt. Værkets betydning for det skrevne.

129 Brev fra Danske Kvinders Nationalråd til formanden for den danske Nationalkommission for UNESCO hr. Undervisningsminister Julius Bomholt den 31. maj 1956. (60/56 : Rigsarkivet).

130 Kristensen.2002.5.

131 Kristensen.2002.6ff

132 Beauvoir.1949.II.13. "Man fødes ikke som kvinde. Man bliver det"

133 Beauvoir.1949.I.29.

1958-74

Fra tanke til handling

» We now come to item 17.1.4 of the agenda – the Adoption of the Convention and Recommendation against Discrimination in Education.«

Verbatim records of 13th plenary meeting i Proceedings. 11h General Conference Paris 1960. s. 476. (11 C/Proceedings; 11/116). : UNESCO Archives

På den 10. generalkonference i 1958 skete der et brud i forhold til UNESCOs hidtidige arbejdsgange på det kvindelige uddannelsesområde. Fra blot at vedtage enkelte kvindelige resolutioner og at indarbejde ordet 'sex' i de øvrige, blev der stillet forslag om udarbejdelse af en reel konvention og derved en for medlemslandene lovmæssig forpligtelse, samt en rekommandation vedrørende forskelsbehandling inden for undervisning.¹³⁵ Til udarbejdelsen af de to erklæringer etablerede UNESCO komiteen the Special Committee of Governmental Experts, hvori Danmark sad sammen med 40 andre UNESCO-medlemslande.¹³⁶ Danmark blev repræsenteret af departementschef cand. jur. Albert Michelsen og statskonsulent for folkeskolen og seminarier, og senere undervisningsminister, Kristen Helveg Petersen.¹³⁷ Herudover deltog repræsentanter fra ILO, der sammen med Status of Women ligeledes sad i komiteen. Endelig var 11 NGO'ere repræsenteret som observatører med taleret. Her skal jeg blot fremhæve de deltagende kvindelige NGO'er: the International Alliance for Women, the International Council of Women, the International Federation of University Women og endelig the World Union of Catholic Women's Organization.¹³⁸ Der var således

135 Beretning fra Den danske delegation.1958.8.

136 Main Document: Report of the Director-General on the activities of the Organization.1960. 11 C/15.Annex III.11

137 Correspondences files: Rev. 2 Special Committee of Governmental Experts on the Preparation of a Draft International Convention and a Draft Recommendation on the Various aspects of Discrimination in Education. UNESCO House 13 - 29 June 1960. Participants. s. 3 (ED/DISC: Unesco/ED/Disc/4.) (UNESCO Archives.)

138 Main Document: Report of the Director-General on the activities of the Organization.1960. 11 C/15.Annex III.11 (UNESCO Archives.)

i specialkomiteen en rig repræsentation af organisationer med kvindepolitiske interesser, selv om deres respektive dagsordener ganske givet har været forskellige.

The Convention against Discrimination in Education

The Convention against Discrimination in Education (CDE) blev vedtaget på UNESCOs 11. generalkonference ved det 13. plenarmøde, 14. december 1960. Samtidig blev The Recommendation against Discrimination in Education (RDE) vedtaget, hvis indhold er identisk med konventionen.¹³⁹ To år senere, den 22. maj 1962 trådte CDE og RDE i kraft. Baggrunden for at fremsætte både en rekommandation og konvention er, at det åbner op for flere landes muligheder for at anvende dele af eller alle de redskaber, som indgår i en konvention, hvis de af forskellige årsager ikke ønsker at ratificere hele konventionen.

Indholdet i CDE sigter mod at sætte ord på, hvor forskelsbehandling inden for uddannelse og undervisning uacceptabel. UNESCO forsøger på den måde at sætte nye standarder eller normer for adgang til uddannelse. I præamblen til CDE står, at UNESCO opfatter diskrimination på uddannelsesområdet som et brud på de principper, der er fremsat i Verdenserklæringen om Menneskerettigheders artikel 26.¹⁴⁰ Af specialkomiteens afsluttende rapport fremgår det, at komiteen fandt det vigtigt i konventionens præambel at give udtryk for de nøgleprincipper, der ligger til grund for CDE, hvilket er "the elimination and prevention of discrimination, the achievement of equality of opportunity, and the necessity of international collaboration for the purpose of attaining this twofold objective."¹⁴¹

CDEs artikel I er en specificering af, hvad UNESCO forstår ved begrebet diskrimination. At dømmes efter de mange forskellige kulturer og derved også divergerende traditioner og opfattelser, der var (og er) at finde blandt UNESCOs medlemsskare, forekommer en sådan definition at være nødvendig.

»» For the purpose of this Convention, the term "discrimination" includes any distinction, exclusion, limitation or preference which, being based on race, colour, sex, language, religion, political or other opinion,

national or social origin, economic condition or birth, has the purpose or effect of nullifying or impairing equality of treatment in education (...).¹⁴²

Konventionens 19 øvrige artikler redegør detaljeret for både forståelsen af og formålet med anti-diskriminationserklæringen samt hvilket ansvar de, der tilslutter sig CDE-konventionen har. Der er ikke specifikke artikler rettet mod diskrimination mod kvinder, men med afsæt i artikel Is definition af diskrimination er det tydeligt, at kvindeaspektet er medtænkt, idet ordet 'sex' indgår.¹⁴³ Endelig mener jeg, at tilstedeværelsen af både Status of Women og de kvindepolitiske NGO'ere ikke skal undervurderes. I specialkomiteens afsluttende rapport fremgår det, at Status of Women har haft særlig indflydelse på artikel 2(a)s udformning:

»» The maintenance of separate schools for pupils of the two sexes was accepted as permissible, though only strict conditions which reflect to a considerable extent the views expressed by the Commission on the Status of Women.¹⁴⁴

Artikel 2(a) redegør for forhold, der ikke anses for at udgøre diskriminering eller forskelsbehandling, og fremsætter rammer for separatistisk undervisning. Artiklen åbner således op for kønsseparate undervisningsinstitutioner og -former, der dog kun er acceptable så længe, at der er lige adgang til uddannelse, og hvis skolen sørger for at underviserne har samme kvalifikationer, at der ikke er forskel på undervisningsmaterialer og -rammer og endelig, at undervisningsudbudet er ens for alle.¹⁴⁵ Religion kan være en årsag til, at UNESCO åbnede op for kønsseperat undervisning. Nogle tolkninger af fx Islam kræver kønsseparation blandt andet i forbindelse med undervisning. Nogle tolkninger af fx Islam kræver kønsseparation bl.a. i forbindelse med undervisning.

At der i konventionen ikke er en enkelt bestemmelse, der explicit omhandler kvinder, er interessant, både fordi UNESCO siden 1947 havde været opmærksom på netop den form for diskrimination og fordi en sådan diskrimination var en realitet i 1960 også blandt UNESCOs egne medlemsstater. Derfor fandt jeg det interessant at gennemgå drøftelserne på det 13. plenarmøde, hvor CDE blev vedtaget, for at se om kvindespørgsmålet optog de

delegeredes nationer. Det viste sig imidlertid ikke at være tilfældet. Det kvindepolitiske aspekt blev overhovedet ikke berørt på plenumdiskussionen.¹⁴⁶ At kvindespørgsmålet ikke blev taget op ved vedtagelsen, mener jeg ikke hænger sammen med en manglende interesse, men, at det snarere kan være et udtryk for, at specialkomiteen har lavet et grundigt forarbejde, hvor diskussionerne er blevet taget. Endelig er jeg af den overbevisning, at den danske eller andre delegationer havde protesteret, som det skete i 1956, hvis spørgsmålet ikke havde været behandlet og reelt er kønsaspektet nærværende i CDEs artikel I. Danmark tilsluttede sig CDE i 1963.¹⁴⁷

Den danske prioritering forsætter

Nationalkommissionen anmodede i 1958 Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed om dens deltagelse i kommissions arbejde, og Cand. Jur. Fanny Hartmann blev dens første repræsentant.¹⁴⁸ Hun blev året efter afløst af Else Hermann.¹⁴⁹ Som omtalt havde både Kvindernes Internationale Liga og Danske Kvinders Nationalråd tidligere søgt om repræsentation i kommissionen men fået afslag. Sidstnævnte opnåede imidlertid repræsentation i 1961.¹⁵⁰ Den kvindepolitiske linie som blev fremsat af Koch og Saunte fortsatte med de efterfølgende delegerede, om end tonen var knap så skarp som i Sauntes tidligere indlæg. Den danske prioritering gjorde sig ikke alene gældende for de danske taler ved generalkonferencens plenumdiskussioner, men også delegationens øvrige indlæg i de forskellige programkommissionerne viser en insisteren på områdets prioritet i UNESCOs arbejde.

Ved generalkonferencen i 1960 markerede de danske delegerede sig kvindepolitisk både i diskussionerne og ved i fællesskab med de øvrige nordiske lande at fremsætte resolutionsforslaget 1.152: Improvement of the status of women.¹⁵¹ Resolutionens artikel I(b) er til sammenligning med resolutionen 3.18 fra 1947 yderst specifik og viser tendensen mod en øget specialisering på området i UNESCO-arbejdet:

»» The General Conference, Noting with appreciation the Director-General's proposals to strengthen Unesco's work for the improvement of the status of women, Considering the desirability of further activities within

139 UNESCO.1962.19. (UNESCO Archives.)

140 The Convention against Discrimination in Education.1960.Preamble.

141 Main Document: Report of the Director-General on the activities of the Organization: Special Committee of governmental experts on the preparation of a draft international convention and a draft recommendation on the various aspects of discrimination in education. 1960. 15. 11 C/15.Annex III. (UNESCO Archives)

142 The Convention against Discrimination in Education.1960. Article I.

143 The Convention against Discrimination in Education.1960. Article I.

144 Main Document: Report of the Director-General on the activities of the Organization: Special Committee of governmental experts on the preparation of a draft international convention and a draft recommendation on the various aspects of discrimination in education. 1960.16. 11C/15.Annex III.11. (UNESCO Archives)

145 The Convention against Discrimination in Education. 1960.Article 2(a).

146 Verbatim records of 13th plenary meeting i Proceedings. 11h General Conference Paris 1960. s. 476. (11 C/Proceedings; 11/116). (UNESCO Archives.)

147 Beretning fra Den danske delegation til UNESCO's 13. generalkonference.1964.15.

148 Beretning om Den Danske Unesco-Nationalkommissions virksomhed.1958.1.

149 Beretning om Den Danske Unesco-Nationalkommissions virksomhed.1960.1.

150 Beretning om Den Danske Unesco-Nationalkommissions virksomhed.1961.1.

151 Beretning fra Den danske Delegation til UNESCO's 11. generalforsamling.1960.10. : Den danske UNESCO-nationalkommission.1960 : Access of women to Education. (195/60 : Rigsarkivet).

the framework of Unesco for the cause of women, Requests the director-General: (...) Whenever Unesco is engaged in advisory functions in connexion with the contents of curricula within national educational systems, to seek to include contents of curricula topics that have a bearing on the status of women and which may promote a better understanding – especially among young men – of women's place in, and importance to society (...).¹⁵²

Ved samme generalkonference kritiserede Saunte, der endnu sad i kommissionen, at en UNESCO-stilling under uddannelsesektionen, der skulle varetage problemer omkring kvinders uddannelse nogle år forinden, var blevet nedlagt, og hun talte varmt for dens genoprettelse.¹⁵³ Endelig gav Saunte som leder af den danske delegation udtryk for, at man fra dansk side tillagde kvinders uddannelse den største betydning og tilsluttede sig UNESCOs planer om at koncentrere indsatsen for kvinder særligt i Afrika.¹⁵⁴ Ved den efterfølgende generalkonference i 1964 fortsatte Danmark tonen og undervisningsminister K.B. Andersen fremhævede i programkommission for uddannelse atter området som væsentligt blandt de danske præferencer.

Danmark var særlig interesseret i Unesco's kampagne mod forskelsbehandling indenfor undervisning, især med hensyn til uddannelse af piger og kvinder.¹⁵⁵

To år senere ved den 14. generalkonference i 1966 brugte den tidligere departementschef i Undervisningsministeriet Agnete Vøhtz en væsentlig del af sit indlæg på at stadfæste den danske prioritering. Udover at fremhæve de danske initiativer og give opbakning til UNESCOs egne, redegjorde Vøhtz for Danmarks forståelse af, hvad kvinders uddannelsesrettigheder betød i en dansk kontekst. En forståelse der indbefattede alle sider af både den menneskelige og samfundsmæssige udvikling.¹⁵⁶

» An education for women which is limited to the problems of the home is not an expression of equality, but on the contrary of discrimination. The education of women that we in Denmark would like to associate ourselves with includes all sides of human existence; all aspects of the development of the individual in society. Any reference to equal rights of access to education is empty talk as long as only the sex which is called the sterner sex is given such access.¹⁵⁷

I Danmarks indlæg i plenum i hhv. 1968 og 1970 på UNESCOs generalkonferencer blev uddannelsesområdet som i de tidligere år vægtet væsentligt. Fremhævet blev handicappedes og unges uddannelsesmuligheder. Køns lige adgang til uddannelse blev ligeledes nævnt, dog ganske kortfattet begge år.¹⁵⁸

Samlet set var den danske kvindepolitiske indsats på UNESCOs generalkonferencer i uddannelsesøjemed konstant fra 1950 med Ross' og op gennem 1960'erne med særligt Sauntes insisterende indlæg. Der var en tydelig stillingtagen til, at UNESCO skulle prioritere aspektet. Flere af de danske synspunkters budbringere på det kvindepolitiske uddannelsesområde i 1950'- og 60'erne er kendetegnet ved særligt to karakteristika: I. De var kvindepolitisk aktive i organisationer ved siden af deres partipolitiske arbejde. II. De var kvinder. Spørgsmålet er, om den kvindepolitiske prioritering fra dansk side var et bevidst valg fra de skiftende regeringer, eller om det blot afspejlede de delegeredes personlige interesse for kvindepolitik. At dømme ud fra den daværende politiske scene synes det sidste at spille afgørende ind på de danske indlæg, men det må ikke overses, at også Undervisningsminister K.B. Andersen fremhævede området. Endelig har det traditionelt været kvinder, der tog sig af de 'bløde' politikområder som fx uddannelse, sundhed etc., hvorfor det ikke overrasker, at det fortrinsvis er kvinder, der engagerer sig i aspektet – også i UNESCO-sammenhæng.

Den politiske dagsorden i Danmark handlede i løbet af 1950'- og 60'erne om samfundsförändringar. I 1953 blev en ny grundlov vedtaget og udviklingen af velfærdsstaten fortsatte blandt andet med indførelsen af folkepension for alle over 67 år.¹⁵⁹ Selv om det var inden for et begrænset

antal erhverv, gjaldt det for kvinderne, at de i stigende grad var synlige på arbejdsmarkedet. Mens de i 1960 udgjorde 26.2 pct. af den samlede arbejdsstyrke, var det i 1969 38.2 pct. uddannelse. En tendens der skulle vise sig at fortsætte.¹⁶⁰ Vigtigst af alt lagde internationale organisationer som FN og UNESCO i samarbejde med kvindepolitiske organisationer et pres på deres medlemmer med deres fortsatte fokus på de eksisterende skæve samfundsmuligheder kønnene imellem via resolutioner og konventioner. Nationalkommissionen fortsatte sine mange projekter alene og i samarbejde med kvindepolitiske NGO'ere og politiske partier. I 1959 iværksatte kommissionen sammen med Socialdemokratiske Kvinders Nordiske Samarbejdskomité et studiebesøg for en gruppe asiatiske kvinder i de nordiske lande. Et andet kønspolitisk tiltag var udarbejdelsen af besvarelsen af et UNESCO spørgeskema om pigers og kvinders adgang til undervisning, som kommissionen udarbejdede med bistand fra undervisningsministeriet.¹⁶¹ Fra 1959 og videre op gennem 1960'erne imødekom kommissionens flere ansøgninger fra Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed, Dansk Kvindesamfund og Danske Kvinders Nationalråd om økonomisk støtte til forskellige internationale seminarer og andre initiativer, der blandt andet handlede om mindretalsbeskyttelse, racediskrimination og menneskerettigheder.¹⁶² I sommeren 1965 deltog højesteretsdommer Helga Pedersen i et møde om pigers og kvinders adgang til uddannelse, som blev afholdt i UNESCOs hovedkvarter i Paris.¹⁶³

I december 1968 inviterede nationalkommissionsmedlem Kamma Struwe en lille kreds af kvinder til middag i januar 1969 med henblik på at drøfte afholdelsen af et seminar om kvinderettigheder. Nogle måneder forinden havde hun sendt et notat til nationalkommissionens sekretariat om overvejelserne og eventuelle centrale personer i forbindelse med et evt. seminar. Struwe nævner blandt andre Helga Pedersen, Hanne Søndergaard og Birgit Nielsen. De to førstnævnte har sammen med Struwe selv fremlagt indlæg på vegne af nationalkommissionen i forbindelse med forskellige generalkonferencer i perioden, hvor der indgår kvindepolitisk betragtninger. Jeg har haft vanskeligt ved at placere de nævnte i en kvindepolitisk sammenhæng, men Struwes initiativ er et vidne på, at deres kvindepolitiske synspunkter udsprang af en personlig interesse for det kvindepolitiske.¹⁶⁴

- 152 Resolutions and recommendations: Programme and Budget for 1961-62: Education. I Resolutions and recommendations. 11th General Conference 1960. s. 19. (11/117 : 11 C/Res.). (UNESCO Archives)
- 153 Den danske UNESCO-nationalkommission. Skr. af Edel Saunte. (195/60 : Rigsarkivet).
- 154 Beretning fra Den danske delegation til UNESCOs 11. generalkonference.1960.7.
- 155 Beretning fra Den danske delegation til UNESCO's 13. generalkonference.1964.9.
- 156 Beretning fra den danske delegation til UNESCO's 14. generalkonference.1966.9ff.
- 157 Verbatim records of plenary meetings: Verbatim records of 18th plenary meeting i Proceedings. 14th General Conference, Paris 1966. s. 442. (14/159 : 14C /VR/1-40). (UNESCO Archives.)
- 158 "For those of us who for years have been familiar with its work and plans it is obvious that the Education programme of UNESCO has passed the stage – known also in other international organizations – of too many projects, of too many initiatives, often carried more by prestige than necessity, and now appears as a strong and concentrated working programme, reflecting also recent and wellknown events on the national level. We, therefore, appreciate the inclusion in this chapter of such essential subjects as "Democratization of Education" and "Life-long Education". They are closely associated – both of them coping with the possibility of equal access to education for all, irrespective of age, sex and social status. We agree with the forecast of the Director-General, that it will take a long time before these subjects will be transformed from the world of ideas to that of facts. And no doubt the most troublesome part of the task remains. But the realization of these subjects will be of great and decisive influence on important national matters as the educational structures, the development of curricula and the training of teachers." Danske indlæg under generalkonferencen i 1970. (100D/69 : Rigsarkivet) : Unesco's 15. generalkonference 1968. Danmarks tale i plenum den 24. oktober 1968. (100/68 : Rigsarkivet)
- 159 Rasmussen & Rüdiger.1990.100ff.
- 160 Ligestillingsrådets Årsberetning.1992.149-50. (www.kvindekilder.dk)
- 161 Årsberetning for UNESCO-nationalkommissionen 1965 : Undervisning. (28/66 : Rigsarkivet).

»

Diskurs i forandring

I de politiske miljøer i Danmark fik diskussionen om ligestillingspolitik en ekstra dimension, efterhånden som det stod klart, at formel lighed ikke pr. automatik førte til reel lighed. Politiske partier – Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti (SF) og Venstresocialisterne – og fagforeninger inddrog i debatterne kønnenes skæve samfundsrepræsentation i debatten.¹⁶⁵ Velfærdsstatens udvidelse var et andet væsentligt samfundsforhold, som optog den politiske dagsorden. Velfærdsstaten havde udviklet sig langsomt op igennem det 20. århundrede og var med til at øge kvinders indflydelse i det offentlige rum. Mens det fortrinsvis var mænd, der sad på den økonomiske og politiske udførelse og derved den parlamentariske magt, havde kvinder aktørrollen i velfærdsstatens sociale støtteordninger som sygeplejersker, børnehavepædagoger, husmødre, socialarbejdere og lærere mv. Kvinderne var således aktive og havde indflydelse på velfærdsstaten, men kønnenes magt udspillede sig på forskellige niveauer, og efterhånden som det kvindepolitiske klima ændrede sig i løbet af 1960'erne, blev ønsket om kvinders indflydelse også på det parlamentariske niveau fremsat.¹⁶⁶

Den socialdemokratiske statsminister Jens Otto Krag etablerede i februar 1965 'Kommissionen vedrørende kvindernes stilling i samfundet' – bedre kendt som Kvindekommissionen, der var forløberen til Ligestillingsrådet fra 1975. I kommissionens kommissorium fremgår den politiske bevidsthed om, at kønnenes forhold var i forandring:

» Vor tids store ændringer i samfundets struktur forårsaget af den tekniske og økonomiske udvikling griber dybt ind i familiens og det enkelte menneskets vilkår. Ændringerne har medført en tydelig forskydning i den traditionelle opfattelse af kvinders og mænds stilling i familie og samfund, og disse forskydninger har i det sidste halve århundrede givet sig udslag i ændringer i lovgivningen. På trods af, at de to køn retligt har opnået ligestilling på næsten alle områder, svarer kvindernes virkelige stilling i samfundslivet ikke fuldt ud til denne udvikling.«¹⁶⁷

Som titlen antyder, havde kommissionen til opgave at undersøge kvinders forhold i samfundet og videreformidle forslag til at skabe øget ligestilling kønnene imellem. Tidligere

nationalkommissionsmedlem Edel Saunte blev udnævnt til formand. Kvindekommissionen afsluttede sit arbejde i 1974, hvor den udgav rapporten *Betænkning vedrørende Kvindernes stilling i samfundet* – en omfattende rapport, der indeholdt over 80 forslag, hvoraf mange omhandlede undervisning.¹⁶⁸ Kvindekommissionen bestod i alt af 55 medlemmer, hvoraf en del kom fra politiske partier, fag- og kvindeorganisationer, kommuner og stat. Ikke overraskende var det kvindelige køn overrepræsenteret i kommissionen – en blivende tendens i kvindepolitisk arbejde. Saunte udtalte i et interview fra april 1986, at kommissionsarbejdet endte med at træde vande, fordi Krag ikke var i stand til at afvise alle de, der ønskede at deltage.¹⁶⁹ Det var, ifølge Saunte, årsagen til, at der ikke kom et egentligt resultat ud af arbejdet. Hun havde i stedet foretrukket en mindre kommission bestående af kvindepolitiske eksperter:

» Jamen jeg bandede, for hvert nyt medlem der blev lovet plads. Jeg var ved at rende fra det hele, men så prøvede vi jo altså på den måde, at vi lavede underudvalg og lod dem arbejde meget selvstændigt. Og der kom såmænd også en hel del fornuftigt ud af det, men det er aldrig blevet taget højtideligt. Det var ligeså da vi lavede det om det kooperative arbejde og hjemmearbejdet, ... hvad var det den kommission hed ... der var jeg også medlem, og der kom der virkelig mange fornuftige forslag, men der var aldrig nogen der gad læse dem. Hvad hjalp det så... (...) der kom jo ikke noget ud af kommissionen ...«¹⁷⁰

Kvindekommissionens sammensætning og Sauntes kritik rammer de tre væsentligste kønspolitiske problematikker: I: Kvindekommissionen bestod fortrinsvis af kvinder. II: Det var ikke mange i den brede politiske offentlighed i 1960'erne, som reelt var optaget af den ligestillingsdiskussion, der via kommissionen blev placeret i et forum adskilt fra den øvrige politik. III: De, der var interesseret i kønspolitik, var fortrinsvis kvinder. Der er en klar sammenhæng mellem de tre punkter. Ved kun at indbefatte kvinder, i arbejdet for at forbedre kvinders muligheder, afskærmes mænd fra at bidrage til – ikke alene diskussionen, men også – udviklingen af debatten. Således fortsættes den politiske isolering af kønspolitik. En betragtning jeg ikke blot mener var gyldig i 1960'ernes, men også i det aktuelle Danmark.

I eftertiden synes kvindekommissionens vigtigste resultat at være dens indsats for indsamlingen af datamateriale om kvinders samfundsforhold, der kunne give et billede af kvinders reelle muligheder og begrænsninger. Kvindekommissionens arbejde blev imidlertid overskygget af Rødstrømpevægelsens dannelse, hvis aktioner vandt stor mediebevågenhed i sidste halvdel af 1970'erne.¹⁷¹ Sat i sammenhæng med den danske UNESCO-nationalkommission er ligheden slående: De, i kommissionen, der fortrinsvis havde givet det kvindepolitiske felt opmærksomhed, var kvinder.

Ungdomsoprør & et nyt kvindepolitisk klima

Midt i 1960'erne rejste der sig i Danmark en kritik af de eksisterende normer og regler, præcis som det skete i den øvrige del af Vesten.¹⁷² Ungdomsoprøret strakte sig reelt over en tiårig periode, mens eftervirkningerne af opgøret med den ældre autoritetstro generation har sat tydelige spor i det samfund, som vi har i dag. Overordnet gjorde de unge op med autoritetsforhold på flere niveauer; fx mellem forældre og børn, mellem undervisere og studerende etc. Demokratiseringen og moderniseringen af samfundets uddannelsesinstitutioner er blot et eksempel på resultater af den kritik, som de unge rettede mod den ældre generation¹⁷³. Generelt førte ændringerne af uddannelserne til en vækst i hele uddannelsessektoren fra de erhvervsfaglige til de akademiske. Flere unge tog en studentereksamen eller noget tilsvarende, hvilket betød et øget pres på universitetsverdenen, der blev udvidet med tre nye universiteter i henholdsvis Odense (1966), Roskilde (1972) og Aalborg (1974). Universiteterne præsenterede en, i forhold til de gamle universiteter, ny måde at studere på fx via gruppe- og projektorienteret arbejde.¹⁷⁴ På flere af de videregående uddannelser blev der efter amerikansk forbillede etableret protestbevægelser og som omtalt fandt kvinder sammen i erfaring af, at de også i de ellers progressive bevægelser hurtigt fik en underordnet position i forhold til mænd. I et forsøg på at undgå de klassiske kønshierarkier søgte kvinder sammen i rene kvindegrupper, hvoraf Rødstrømpebevægelsen er et resultat.

Ungdomsoprørets politiske betydning manifesterede sig blandt andet i den markant øgede kvinderepræsentation i Folketinget. SF fordoblede sit mandat, og efter Folke-

- 162 Beretning om Den Danske Unesco-Nationalkommissions virksomhed.1959.13. : Beretning om Den Danske Unesco-Nationalkommissions virksomhed.1960.5. : Beretning om Den Danske Unesco-Nationalkommissions virksomhed.1961.5. : Beretning om Den Danske Unesco-Nationalkommissions virksomhed.1962. : Nationalkommissionens årsberetning for 1967. (141/68 : Rigsarkivet) : Årsberetning for UNESCO-nationalkommissionen 1965 :Folkeoplysning og ungdommen. (28/66 : Rigsarkivet)
- 163 Årsberetning for UNESCO-nationalkommissionen 1965 : Undervisning. (28/66 : Rigsarkivet).
- 164 Seminar til drøftelse af kvinderegtigheder.1968. (424/68 : Rigsarkivet).
-
- 165 www.kvindeskilder.dk.1.
- 166 Blom.1992.768.
- 167 Betænkning vedrørende Kvindernes stilling i samfundet.1974.7. (www.kvindeskilder.dk)
- 168 Betænkning vedrørende Kvindernes stilling i samfundet.1974.96. (www.kvindeskilder.dk)
- 169 Saunte udtale til Louis at kommissionen "blev et flop det hele, fordi Krag ikke kunne modstå presset for at lave en mastodont." Interview med Edel Saunte af tidligere forskningsbibliotekar og fra 1997 leder af Kvindehistorisk Samling Eva Louis den 24. april 1986. (www.Kvinfo.dk)
- 170 Interview med Edel Saunte af tidligere forskningsbibliotekar og fra 1997 leder af Kvindehistorisk Samling Eva Louis den 24. april 1986. (www.Kvinfo.dk)
- 171 www.kvindeskilder.dk.
- 172 Rasmussen & Rüdiger.1990.147 : Bertson m.fl. 2003.346ff.
- 173 Rasmussen & Rüdiger.1990.229.
- 174 Rasmussen & Rüdiger.1990.231.

tingets hidtidige standarder var det nogle meget unge kvinder, der gjorde deres indtog på den politiske arena, heriblandt ” Hanne Reintoft, Pia Dam, Dorthe Bennedsen og Ritt Bjerregaard. Med sig i Folketinget bragte de unge kvinder holdninger, der lagde an til en fornyet debat i politisk sammenhæng. De unge kvinder ville mere end at opnå lige muligheder. Prioriteringen af egne holdninger og ønsker som kvinder var et nyt syn i den kønspolitiske diskurs. Vigtigst af alt satte de unge kvinder spørgsmålstegn ved kønnes relationer og begreber som kvindelighed og moderskab.¹⁷⁵

Et resultat af det progressive kvindemiljø kom til udtryk i SFs ligestillingsprogram samt med indførelsen af kønskvotering i både Socialdemokratiet, Venstresocialisterne og SF. Flere Rødstrømper havde været aktive i kampagnen mod EF og efter tilslutningen i 1972, besluttede de at melde sig ind i SF for at fortsætte modstanden.¹⁷⁶ Rødstrømperne etablerede kvindegrupper og lagde et solidt fundament for SFs fremtidige kvindepolitiske arbejde, iblandt hvilket kønskvotering blev et væsentligt element.¹⁷⁷ Flere af de unge kvindelige politikeres standpunkter blev således født i den nye kvindebevægelse.

Kvindebevægelsen påvirkede det politiske miljø, dels ved at nogle Rødstrømper gik aktivt ind i partipolitik, dels ved at forandre samfundets kvindepolitiske diskurs og derved påvirke andre politikere. I et interview har Bjerregaard fortalt professor i kønsforskning Drude Dahlerup, hvordan hun var bevidst om sin kvindepolitiske linie, men ikke var personligt engageret i den nye kvindebevægelse, som hun mener har været en støtte for de unge kvinder i dansk politik. Bjerregaard ser kvindebevægelsens markante tilstedeværelse i 1970'erne som en styrke, der i hendes tilfælde harmonerede med og bakkede op omkring nogle af de kvindepolitiske synspunkter, hun selv repræsenterede.¹⁷⁸ Selv om de unge kvinder bragte kvinde- og kønsspørgsmålet ind i dansk politik, er området aldrig blevet et 'rigtigt politikområde'. Til trods for at området blev institutionaliseret og officielt inkluderet i politiken, er der i dag fortsat uenighed i partierne om behovet for ligestillingspolitik og de skiftende regeringer har aldrig udarbejdet reelle ligestillingsprogrammer, som har været til diskussion i Folketinget.¹⁷⁹

Ligeså i UNESCO

»» Everything begins with education, for neither nature nor society can be made to serve their useful purpose without it. This is the reason for the priority, which it is universally accorded.«¹⁸⁰

1960'erne var også for FN-systemet en periode præget af et ekstraordinært kvindepolitisk fokus sammenlignet med tidligere tider. De var ikke kun i Danmark, den ny kvindebevægelse slog igennem efter amerikansk inspiration. Kvindebevægelser blomstrede op i både Norge, England, Italien og Holland. Noget senere fulgte Spanien og Portugal efter. I det øvrige Europa, fx Sverige, Tyskland og Frankrig, vandt bevægelserne ikke genklang i samme omfang, efter som venstrefløjene ikke var positiv på samme måde som i de øvrige lande.¹⁸¹ UNESCO fortsatte med at udarbejde og vedtage resolutioner og konventioner, der kunne forbedre kvinders adgang til uddannelse. De konkrete projekter var primært koncentreret omkring Afrika og Asien, hvor problemerne i sammenligning med fx de nordiske lande var størst. UNESCOs franske generaldirektør René Miheu udtalte i en artikel fra 1965, at UNESCO, præcis som organisationen havde forbedret forholdet menneskeracerne imellem, også skulle forbedre forholdet kønnene imellem. Derfor blev der samme år nedsat en enhed under sektoren for social og human videnskab, hvis hensigt var at skærpe indsatsen for kvinders uddannelsesmuligheder. En af enhedens opgaver blev at koordinere et tiårsprogram til fremme for kvinders lige adgang til uddannelse, videnskab og kultur.¹⁸²

I FN-regi blev der i slutningen af 1960'erne vedtaget tre omfattende rekommandationer og konventioner: the Recommendation concerning the Status of Teachers, the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights samt the International Covenant on Civil and Political Rights. Alle tager udgangspunkt i Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, hvor antikønsdiskriminationsaspektet som bekendt indgår og som indeholder artikler, der i større eller mindre udstrækning retter sig mod det kvindepolitiske uddannelsesområde. The International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) blev vedtaget på FNs Generalkonference i 1966 og trådte sammen med the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) i kraft i 1976. ICCPR indeholder flere artikler, hvori det

specificeres på hvilke baggrunde, der ikke må skelnes mellem mennesker. Det gælder alle former for skelnen mellem "race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status."¹⁸³ Herudover indgår kønsaspektet i artikel 3 og 7(a), hvor det fremgår, at en skelnen på baggrund af det enkelte menneskes køn er uacceptabel. ICCPRs artikel 24 udbreder betragtningen og pointerer, at samme princip gør sig gældende for børn.¹⁸⁴

1966 var også året, hvor ICESCR blev vedtaget på FNs generalkonference. ICESCR trådte som ICCPR først i kraft ti år efter dens vedtagelse. Ud over konventionens generelle paragraffer om alle menneskers lige ret til økonomisk, social og kulturel udfoldelse, er henholdsvis artikel 2(2), 3 og artikel 13 rettet mod kønnes lige samfundsmuligheder. Artikel 2(2) pointerer en generel respekt for menneskers forskellige forhold inden for kultur, religion, politik og altså også køn:

»» The States Parties to the present Covenant undertake to guarantee that the rights enunciated in the present Covenant will be exercised without discrimination of any kind as to race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.«¹⁸⁵

Artikel 3 nævner eksplicit mænd og kvinder og deres lige rettigheder på økonomiske, sociale og kulturelle områder.¹⁸⁶ ICESCRs artikel 13 går mere specifikt til værks og pointerer alle menneskers ligheder til uddannelse og at de, som tilslutter sig erklæringen, respekterer; I. at uddannelse skal tage sigte mod personlig udvikling, hvilket fører til en følelse af værdighed hos det enkelte menneske, II. at uddannelse giver alle mennesker muligheder for at deltage i samfundet og III. at uddannelse er medvirkende til at skabe tolerance blandt alle nationer, religioner og racer.¹⁸⁷ Artikel 13s formuleringer bruger hverken ordene køn eller kvinder eksplicit, men med udgangspunkt i artikel 2(2) og 3 står det skrevet mellem linjerne, at betegnelserne 'everyone' og 'all persons' dækker over både mænd og kvinder.

Tredje og sidste erklæring the Recommendation concerning the Status of Teachers (RTS) fra 1966, blev vedtaget på UNESCOs 14. generalkonference. I præamblen til RTS fremgår det,

175 Blom.1992.772.

176 Dahlerup.1998.Bd.II.194ff.

177 Borchorst & Dahlerup.2003.106.

178 Dahlerup.1985.216f.

179 Borchorst & Dahlerup.2003.56.

180 René Maheu UNESCOs generaldirektør i perioden 1962-74 citeret efter Karam.2002.9.

181 Blom.2005.374ff.

182 Kristensen.2002.9.

183 The International Covenant on Civil and Political Rights.1966.Article 2.1.

184 The International Covenant on Civil and Political Rights.1966.Article 2.4.

185 The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.1966.Article 2(2).

186 The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights.1966.Article 3(2)

187 The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights ICESCR.1966.Article 13(I).

at den anerkender underviserens centrale rolle i den uddannelsesmæssige udvikling og vigtigheden af deres bidrag til udviklingen af mennesker og det moderne samfund.¹⁸⁸ Med en sådan tilkendegivelse er det selvsagt, at RST inddrager det kønspolitiske aspekt og rekommandationen indeholder en enkelt artikel, hvori det bliver omtalt. Det gælder artikel 3(7), hvor diskriminationsaspektet bliver fremhævet – i øvrigt i stort set samme vendinger som i konventionen mod forskelsbehandling inden for undervisning CDE.¹⁸⁹

Med RST lagde UNESCO et bredere perspektiv på uddannelsesaspektet. I arbejdet for at skabe uddannelsesmuligheder for alle, handlede det således ikke længere kun om de, som skulle modtage undervisning, men også om de, der formidlede den. Med indarbejdelsen af lighedsidealet i de ovenfor nævnte erklæringer, holdte FN og UNESCO fast i den kvindepolitiske opmærksomhed.

Ud over at vedtage RTS, vedtog UNESCO på den 14. generalkonference, at prioritere arbejdsområderne inden for uddannelse. Generaldirektøren havde i sit forslag til program og budget for 1967-68 opstillet undervisningsplanlægning, forbedring af læreres status og uddannelse, bekæmpelse af analfabetisme, ungdomsaktiviteter og pigers og kvinders lige adgang til uddannelse som førsteprioriteter inden for undervisningsområdet. Forslaget vandt tilslutning, 'ligesom der i al almindelighed blev udtrykt tilfredshed med undervisningsafsnittet, som man fandt velafbalanceret', som det udtrykkes i den danske delegations beretning.¹⁹⁰

Sidste halvdel af 1960'erne var en periode, hvor FN-systemet holdt blikket skarpt rettet mod kvinders rettigheder. I 1967 vedtog FN enstemmigt the Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women (DEDAW), der sammen med RTS i indhold er forløberer til den omfattende FN-kvindekonvention CEDAW - the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women fra 1979, som jeg skal vende tilbage til senere. Ud fra et uddannelsesmæssigt perspektiv er DEDAWs artikler 3 og 9 interessante. Artikel 3 fordi den henstiller til uddannelse, hvorved fx fordomme om kvinders underordning i forhold til mænd kan udryddes. Artikel 9 fordi den er dedikeret uddannelsesaspektet alene og fremæver vigtigheden af kvinders adgang til alle uddannelsesområder:

»» All appropriate measures shall be taken to ensure to girls and women, married or unmarried, equal rights with men in education at all levels (...).¹⁹¹

Kulminationen på de vedtagne erklæringer skete med beslutningen på FNs generalkonference i 1968 om at gøre 1970 til the International Education Year. UNESCO påtog sig som en selvfølge hovedansvaret for, at det planlagte internationale program blev ført ud i livet.¹⁹²

Ved 1960'ernes afslutning skete der ud over RST også andre væsentligt kønspolitiske fremskridt inden for UNESCOs egne rækker. På generalkonferencen i 1968 vedtog de delegerede resolution 1.162 under titlen Equality of access to education of girls and women. En resolution som i forhold til tidligere var ganske fyldig og som henstillede UNESCOs sekretariat og dens medlemsstater til på omfattende vis at arbejde for forbedringer inden for det kvindepolitiske uddannelsesområde:

»» Member States are invited:

to intensify their efforts to eliminate inequalities in law or in fact which obstruct the access of women to education at all levels and in all forms; and to adopt the practice of co-education in first- and second-level educational establishments as one means of ensuring equality of access to education.

to take appropriate measures within the framework of their national development plans and their planning of educational and scientific development for the provision of such educational and other opportunities for women and girls in the fields of Unesco's competence as will enable them to make their full contribution to the economic and social development of their countries; and

to collaborate with international governmental organizations and non-governmental organizations in their efforts to promote the advancement of women.

(...) The Director-General is authorized, in co-operation with the United Nations and the appropriate Specialized

Agencies, to continue and intensify the long-term action undertaken during the previous biennium to achieve full equality for women and their full participation in the development of their countries through access to education, science and culture and in particular:

to continue and develop, in co-operation with Member States, studies, research, seminars and training courses in subjects within Unesco's terms of reference;

to support Member States undertakings to promote equality of access of girls and women to education, including the implementation and continuation of experimental projects; and

to give technical and financial support, including the award of travel grants to activities planned and carried out by international non-governmental organizations working within the field of Unesco's activities to facilitate the full participation of women and girls in national development.¹⁹³«

Resolution 1.162 var på tidspunktet den mest omfattende kvindepolitiske henstilling UNESCO hidtil havde fremlagt. Sammenlignet med tidligere resolutioner som havde været på tre til fem linier skilte resolutionen sig markant ud.

En forklaring på UNESCO-resolutionernes udvikling findes bl.a. i de ændrede samfundspolitiske forhold, der selvfølgelig har påvirket UNESCOs projekter. De kvindepolitiske NGO'ere blev i løbet af 1960'erne mere og mere synlige i samfundet via den ny kvindebevægelse og samarbejdet med FN og dens organer. Årtiet var præget af ungdomsoprør i forskellige grader alt afhængig af hvor og hvornår blikket vendes, men særligt den vestlige del af verden blev ramt af ungdommens krav. Uanset graden af oprør er faktum, at ungdomsoprøret forandrede den kønspolitiske dagsorden. De unge satte spørgsmålstegn ved forældregenerationens livspraksis og fandt alternative livsformer i fx kollektivismen som modstykke til den klassiske kernefamilie.

Første halvdel af 1970'erne var som de øvrige en årække, hvor UNESCO lagde energi i det kvindepolitiske uddannelsesperspektiv. Projekter sat i gang i 1960'erne blev udvidet. Initiativerne havde bidt sig fast og var blevet

188 The Recommendation concerning the Status of Teachers.1966.Preamble.

189 The Recommendation concerning the Status of Teachers.1966.Article 3(7).

190 Beretning fra Den danske delegation til UNESCO's 14. generalkonferencen.1966.12.

191 The Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women.1967.Article 9.

192 UNESCO.1985.28.

193 Resolutions and recommendations: Programme and budget for 1969-1970. Education I 15th General Conference, Paris 1968 Paris. s. 16-30 : s. 21. (15/174 15C /Res. Vol I) (UNESCO Archives.)

en væsentlig del af UNESCOs kvindepolitiske arbejde.¹⁹⁴ Langsigtede projekter blandt andet i Burkina Faso, Nepal og Chile var blandt periodens tiltag og samtidig fortsatte UNESCO undersøgelserne af kvinders muligheder inden for uddannelse i samarbejde med Status of Women.¹⁹⁵ Det er vigtigt at understrege, at udvidelsen af UNESCOs kvindepolitiske aktiviteter omfattede alle kerneområder og prioriteringen af kvindeaspektet var allestedsnærværende i organisationen.¹⁹⁶ Samtidig fortsatte UNESCO med vedtagne resolutioner, der kunne fortsætte udviklingen på uddannelsesområdet. I uddannelsesprogrammet for 1973-74 besluttet på generalkonferencen i 1972 vedtog UNESCO to resolutioner, der eksplicit påpegede prioritering af kvinder på uddannelsesområdet. Resolution 1.142 henstiller blandt andet generaldirektøren til i arbejdet for lige adgang til uddannelse at udarbejde

» new approaches to the achievement of equal access of girls and women to and of equal opportunity at all levels of education, training and employment, in all phases of life, and taking due account of their role in family and society, in order to enable them to participate fully and creatively in the economic and social development of their countries (...). «¹⁹⁷

Den anden resolution, 1.14, hører under henstillinger til fremtidige UNESCO-arbejdsprogrammer og fokus blev også dér lagt på kvinders uddannelsesmuligheder.¹⁹⁸ Den efterfølgende generalkonference i 1974 havde samme prioriteter som den foregående, hvorfor den ikke behandles yderligere.¹⁹⁹

Danske indlæg 1972

I plenumdebatten på den 17. generalkonference i 1972 nævnte den danske repræsentant ikke kvindespørgsmålet. Lige adgang til uddannelse blev fremlagt som en dansk prioritering, men det blev eksplicit pointeret, at det drejede sig om, at undervisningssystemerne "bør (...) indrettes så de ikke favoriserer middelklassens normer, men stræber efter at også børn fra lavere sociale lag får et ligeværdigt udbytte af undervisningen."²⁰⁰ I de danske indlæg til kommissionen for undervisning og uddannelse kom spørgsmålet imidlertid kortfattet på banen.²⁰¹ Bl.a. hos undervisningsinspektør og historiker Kamma Struwe, der i sit indlæg udtrykte støtte til

de kvindepolitiske UNESCO-projekter i Øvre Volta, Nepal og Chile, mens kollegaerne Per Himmelstrup og H.E. Hillerup Jensen ikke berørte området i deres indlæg.²⁰² Struwe var, som flere af sine kvindelige kollegaere, kvindepolitisk interesseret. Tesen om, at det fortrinsvis er de delegerede fra den danske delegation, der på forhånd er kvindepolitisk engagerede, som inddrager det kvindepolitiske perspektiv passer således også med de danske bidrag på generalkonferencen i 1974.

Opsamling 1958-74/75

Med vedtagelsen af den omfattende uddannelseskonvention CDE markerede 1958 et skifte i UNESCOs kvindepolitiske prioritering. Spørgsmålet om kvinders uddannelsesmuligheder var kommet endnu højere op på dagsordenen via inddragelsen i konventionen. Overordnet var der stor kvindepolitisk aktivitet både i FN og UNESCO. Aspektet blev indarbejdet i de mange konventioner, rekommandationer og resolutioner, som organisationerne vedtog i perioden. Udviklingen i UNESCO-erklæringerne er tydelig: Op gennem 1960'erne og i første halvdel af 1970'erne blev UNESCOs resolutioner om kvinder og uddannelse ikke blot mere og mere fyldige, men også særdeles specifikke og i FN-regi kulminerede det kvindepolitiske arbejde med vedtagelsen af DEDAW i 1967.

Sammen med de øvrige nordiske medlemsstater fremsatte Danmark i 1960 et resolutionsforslag om forbedringer af kvinders status. Hvorfor Fremsættelsen af resolutionen og den danske delegations indlæg på periodens generalkonferencer, viste at Danmark fortsat holdt den kvindepolitiske fane højt. Delegationen brugte ikke kun sin taletid til at pointere områdets vigtighed, men også til kritik af UNESCOs indsats. Saunte, der i tiden før 1958 havde markeret sig som en af Danmarks ypperste kvindepolitiske frontkæmpere i sine indlæg, udtrykte sig kritisk over for UNESCOs kvindepolitiske indsats. Nationalkommissionens fokus fulgte UNESCO-udviklingen ved at fortsætte og udvide sine markeringer på området. I sammenligning med perioden 1945-57/58 udvidede nationalkommission sit kønspolitiske virke med kvindeorganisationerne – sandsynligvis under påvirkning af den langsomt forandrede diskurs både i det danske og internationale samfund.

Inden for Danmarks egne grænser var kønnenes ligestilling på den brede politiske dagsorden. Etableringen af Krag's Kvindekommission og senere Rødstrømpeaktivisternes indmarch i SF fik konsekvenser for områdets prioritet i det danske samfund generelt. Der var sket en forandring i forhold til den kønspolitiske diskurs, hvilket meget vel kan være årsagen til, at den danske delegations indlæg og budbringerne af kravet om kvindepolitisk opmærksomhed i dansk politisk ikke kendetegnes ved præcis samme karakteristika som mine undersøgelser af 1950'erne klargjorde. Det var både kvinder og mænd som fremførte kvindepolitiske synspunkter og de var ikke alle organiseret i kvindeorganisationer. Dog var det stadig fortrinsvis kvinder, der stod bag de kønspolitiske ytringer. Kvinder blev generelt mere og mere synlige i offentligheden. Ønsket om en kvindepolitisk forandring var en motivation for flere kvinder til at indgå i politisk arbejde. De så en mulighed for selv at gå aktivt ind i arbejdet for at forandre og forbedre menneskers muligheder.

For mig at se, fik kvindebevægelsernes budskaber langt flere kvinder til at sætte eksplicit spørgsmålstegn ved kønsrollemønstrene og deres samfundsmuligheder, hvorfor kritikken nåede ud over de kvindepolitiske organisationer modsat debatten umiddelbart efter 2. verdenskrig. Op igennem 1960'erne tog kvinder længere uddannelser, der betød, at de spillede en større rolle på arbejdsmarkedet og derved også i det offentlige liv.²⁰³ Kort sagt: Kvinders tilstedeværelse blev mere synlig i den offentlige sfære. Et andet aspekt er UNESCOs målrettede indsats i forhold til kvindespørgsmål. I perioden 1967-68 fremsatte UNESCO et tiårsprogram, hvis formål var dels at sikre spredningen af idealerne fremsat i Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, dels at lette adgangen for kvinder til uddannelse og kultur, og endelig at øge deres bidrag til samfundsudviklingen generelt.²⁰⁴

194 Kristensen.2002.15.

195 UNESCO.1975.9-13.

196 Den upublicerede UNESCO-rapport UNESCO gender review 1947-2002 (2003) giver et indblik i arbejdets omfang på alle UNESCO-kernemråder.

197 Resolutions and recommendations. The programme for 1973-74. Education. 17th General Conference 1972 s. 22. (www.unesco.org)

198 Resolutions and recommendations. The programme for 1973-74. Education. 17th General Conference 1972 s. 33. (www.unesco.org)

199 Resolutions and recommendations. The programme for 1975-76. Education. 18th General Conference 1974 s. 21ff. (www.unesco.org)

200 Dansk hovedindlæg på UNESCO's 17. generalkonference.1972.2. (Rigsarkivet: 100 C /72).

201 Rapport fra UNESCO's 17. generalkonference. Kommission I, undervisning/uddannelse 2. november 1972 (Per Himmelstrup) : Kommission I, undervisning/uddannelse 3. november 1972 (H. E. Hillerup Jensen) : Kommission I, undervisning/uddannelse 6. november 1972 (Kamma Struwe) : Kommission I, undervisning/uddannelse 7. november 1972 (Kamma Struwe) : Kommission I, undervisning/uddannelse 8. november 1972 (Per Himmelstrup). (Rigsarkivet: 100 D / 72).

202 Rapport fra UNESCO's 17. generalkonference. Kommission I, undervisning/uddannelse 2. november 1972 (Per Himmelstrup) : Kommission I, undervisning/uddannelse 3. november 1972 (H. E. Hillerup Jensen) : Kommission I, undervisning/uddannelse 6. november 1972 (Kamma Struwe) : Kommission I, undervisning/uddannelse 7. november 1972 (Kamma Struwe) : Kommission I, undervisning/uddannelse 8. november 1972 (Per Himmelstrup). (Rigsarkivet: 100 D / 72).

203 Blom.1992.766ff.

204 Kristensen.2002.11.

1975-85

Kvindeår

FN-kommissionen Status of Women havde foreslået lanceringen af et internationalt kvindeår. Tanken bag initiativet var at samle op på, hvad FN-systemet havde opnået på det kvindepolitiske område i de forgangne år, og på baggrund af resultaterne vurdere i hvilken retning arbejdet kunne fortsætte på bedste vis. Kvindeåret fik sin start med FNs Verdenskvindekonference, der blev afholdt i Mexico City i 1975, hvor også Danmark deltog, og som siden har bragt flere Verdenskvindekonferencer med sig i 1980, 1985, 1995 og 2000 i hhv København, Nairobi, Beijing og New York. Ud over at samle op på indsatserne i FN-regi var hensigten med kvindeåret at øge opmærksomheden på aktuelle kvindepolitiske spørgsmål.

I Danmark førte kvindeåret en lang række aktiviteter med sig fra øverste politiske niveau, med etableringen af et Ligestillingsråd til græsroddernes Femølejr. Ligestillingsrådet var et af de initiativer i forbindelse med kvindeåret, der skulle vise sig langtidsholdbar. Rådet blev efter anbefaling fra Kvindekommissionen etableret af daværende socialdemokratiske statsminister Anker Jørgensen den 31. oktober 1975.

Formålet med rådet var at fremme ligestillingen kønnene imellem inden for alle områder af samfundet og skulle:

» Følge udviklingen i samfundet, herunder lovgivningen, samt følge udviklingen på arbejdsmarkedet, undersøge forhold, som modvirker ligestillingen, og foreslå foranstaltninger til ændring af sådanne forhold.

Virke som rådgivende og koordinerende organ for statslige myndigheder og kommuner i spørgsmål om ligestilling mellem mænd og kvinder

Fremsætte forslag til forskning vedrørende ligestilling mellem mænd og kvinder, samt fremme oplysningsvirksomheden om ligestillingsspørgsmål, bl.a. gennem udsendelse af publikationer m.v.«²⁰⁵

Den socialdemokratiske politiker Karen Dahlerup blev udpeget til Ligestillingsrådets første formand. Etableringen af Ligestillingsrådet var ikke på forhånd givet. Et flertal blandt Folketingets partier var imod etableringen, men den nyindsatte socialdemokratiske regering "kunne ikke leve med, at Danmark som det eneste skandinaviske land ikke havde et permanent ligestillingsorgan i FN's kvindeår."²⁰⁶ Ligestillingsrådet begyndte således sit arbejde uden parlamentarisk opbakning. Det kan være en årsag til, at ligestilling som politikområde aldrig har vundet fælles fodslag blandt Folketingets partier.

I løbet af kvindeåret blev der afholdt et væld af aktiviteter fra alle sider af det officielle Danmark. Flere ministerier brugte året til at sætte fokus på diverse kvindeaspekter; fx udgav undervisningsministeriets tidsskrift *Uddannelse* et særnummer om uddannelsespolitik og ligestilling, og udenrigsministeriet støttede udstillingen *La femme Danoise d'hier à demain* i Det danske Hus i Paris.²⁰⁷ Samtidig med kvindeåret kunne Københavns Universitet fejre "hundredeåret for kvinders adgang til at erhverve akademisk borgerret", og de forskellige fakulteter afholdt en kvindedebatuge, mens efterårssemesteret udbød flere kvindeseminarer. I museums- og biblioteksverdenen var aktivitetsniveauet ligeledes højt: Nationalmuseet var vært for flere udstillinger med kvinder som tema. I fagforeningsregi etablerede Kvindeligt Arbejderforbud et ligestillingsudvalg, og selvfølgelig iværksatte også de etablerede kvindeorganisationer som

Dansk Kvindesamfund og Danske Kvinders Nationalråd forskellige tiltag.²⁰⁸ Samlet set førte kvindeåret rig aktivitet med sig, hvilket i sig selv ikke er overraskende. Som en del af FN-systemet ville det officielle Danmark sende negative signaler ud af til de øvrige FN-stater, hvis det ikke støttede op om kvindeåret.

Mere interessant er den kvindepolitiske debat, der i løbet af kvindeåret udspillede sig i hhv. Politikken og Weekend-Avisen mellem teolog Søren Krarup og overlæge Thorkild Vanggaard på den ene side og "alle de andre", dvs. forfatterne Klaus Rifbjerg, Ejvind Larsen, Toni Liversage samt Rødstrømpebevægelsen på den anden, iblandt hvilke der selvfølgelig var indbyrdes meningsforskelle. Nynne Koch skildrer i artiklen *Debatten i kvindeåret* (1976) de forskellige fløje, der udtrykte enten støtte eller antipati mod kvindeåret og dets fokus på danske kvinders ligestilling. Debatten viste væsentlige forskelle i holdninger til ligestilling i Danmark. Koch isolerer i artiklen fire overordnede holdninger: Traditionalisterne på den danske højrefløj, der mener, at ligestilling er opnået. Hertil føjer Koch, at der er enkelte, som "stumt synes at tilføje, at det i øvrigt ville undergrave det danske samfund og alt, hvad vi holder helligt, hvis kvinden fik ligestilling med manden."²⁰⁹ Som eksempel på højrefløjen peger Koch på Søren Krarup, som imidlertid kan kaldes alt andet end stum. I en artikel med titlen *En ideologisk pest bragt i Information* den 17. februar 1975 ytrede Krarup om kvindebevægelsens forsøg på forandring af kønnenes roller følgende:

» Jeg anser den [Kvindebevægelsen] for at være livsfjendsk og menneskefjendsk. Den er een af årsagerne til den igangværende menneskelige, familiemæssige og folkelige opløsning. Den er en ideologisk pest.«²¹⁰

På den stik modsatte politiske fløj, det yderste venstre, kunne kvindebevægelsen finde sammen med Krarup-fløjen om, at kvindeåret var noget pjat. Ifølge dem blev kvindeåret anvendt til at passivisere danske kvinder i kampen for den reelle ligestilling. Den tredje fløj talte de, der mente, at kvindeår og ligestillingskamp kun gav mening i forhold til fx udviklingslande, idet kvinder i Vesten kun havde luksusproblemer tilbage at forholde sig til. Endelig var der den fjerde fløj, som fandt det ydmygende med et kvindeår. Forfatter Suzanne Brøgger udtalte blandt andet,

at kvindeåret "stempler kvinden som en afvigende eller laverestående art, ikke et rigtigt menneske. Kvindeåret [er] en narresut for ikke at sige en fornærmelse."²¹¹ Til Kochs kategorisering tilføjer jeg en femte gruppe: Alle de, der bakkede op om kvindeåret, og satte et væld af initiativer i gang, hvoraf flere er synlige i dag, fx Kvindeudstillingen på Charlottenborg og Ligestillingsrådet og de sætter præg på det danske samfund via fx kunst og politik. Ligestillingsrådet eksisterede indtil 2000, hvor det blev nedlagt og erstattet af en ligestillingsafdeling, som hører under ministeren for ligestilling, et Ligestillingsnævn og et Videnscenter for ligestilling. Sidstnævnte blev nedlagt i 2002.²¹² Nedlæggelsen af Ligestillingsrådet har betydet, at kvindeorganisationerne er blevet udelukket fra at deltage direkte i områdets udformning.²¹³

Sammenfattende må kvindeåret i en dansk sammenhæng siges at have ført det med sig, som Status of Women ønskede: Et øget fokus på kvindepolitiske aspekter. Opmærksomheden var ikke begrænset til uddannelsesområdet men alle aspekter af samfundet.

Statsliggørelsen af ligestilling

Samtidig med kvindeåret, begyndte en statsliggørelse af ligestillingsområdet. I anden halvdel af 1970'erne blev området institutionaliseret med etableringen af Ligestillingsrådet som et permanent organ, modsat kvindekommissionen, hvis levetid fra dens begyndelse var sat til en tiårig periode. Statsministeren blev ministeransvarlig for ligestilling og den ordning fortsatte indtil 1999, hvor der blev udpeget en ligestillingsminister.²¹⁴ Et andet eksempel var Lov om ligeløn vedtaget, på baggrund af EF-traktatens artikel 119. At ligestilling i Danmark blev implementeret som et statsligt politikområde skyldtes primært to faktorer: I. Pres fra internationale organisationer som FN, UNESCO og senere også EU. II. Kvindeorganisationernes og -bevægelsernes pres på politikerne for at igangsætte statslige initiativer. Det nordiske samarbejde havde ligeledes en afsmittende effekt. Via det tætte samarbejde inspirerede staterne hinanden. Indførelsen af kvinders politiske medborgerskab som fx stemmeret, personlig myndighed og ikke mindst rettigheder til p-pille og abort inden for samme 10-20 års periode viser den gensidige inspiration.²¹⁵ I 1970'erne skete en afmatning i den nordiske afsmitning som en følge

205 Beretning om Ligestillingsrådets virksomhed fra beskikkelsesdatoen den 26. november 1975 til 31. december 1976". 1977, s. 1-4. (Kvindekilder.dk)

206 Borchorst & Dahlerup.2003.62.

207 "Den danske kvinde: fra igår til i morgen."

208 For oversigt over aktiviteter i Kvindeåret se Dahlerup.1976.169-187.

209 Koch i Dahlerup.1976.12.

210 Koch i Dahlerup.176.24.

211 Koch i Dahlerup.1976.12.

212 www.lige.dk

213 Borchorst & Dahlerup.2003.21.

214 Borchorst & Dahlerup.2003.57.

215 Borchorst & Dahlerup.2003.54.

Ritt Bjerregaard (1941-)
Tidl. undervisningsminister 1973 og 1975-78

af Danmarks indtrædelse i EF. Ud fra kønsforsker Anette Borchorsts betragtning betød det, at man i Danmark også begyndte at måle graden af ligestilling med andre stater end de nordiske, hvorfor

» ligestillingsskeptiske aktører fandt støtte til synspunkter om, at behovet for yderligere ligestillingsinitiativer var mindre påtrængende. Mens danske kvinders politiske og sociale medborgerskab så mindre godt ud i skandinaviske sammenligninger, så lå Danmark nemlig i den første periode af medlemskabet [EF] i spidsen på langt de fleste områder.«²¹⁶

Danmark havde i 1961 søgt om optagelse i EF, og efter folkeafstemningen i 1972 var tilknytningen til det europæiske fællesskab en realitet. Indtrædelsen fik betydning for mange aspekter af det danske samfund. Kvindepolitisk var det især på lønområdet med Romtraktatens artikel 119 om lige løn til mænd og kvinder for samme arbejde, som fik betydning.²¹⁷

I kølvandet på kvindeåret fulgte flere aktiviteter på både græsrods-, fagforenings- og politisk niveau. Udover det allerede omtalte Ligestillingsråd, etablerede regeringen i 1976 the Committee on Sex Roles and Education, hvis opgave var "against the background of its own and other investigations, to review the importance of education for the problems linked to equality and sex roles and, on the basis of this, to initiate further studies and propose measures to promote equality in the education system."²¹⁸

Statsliggørelsen betød en accept af ligestilling kønnene imellem som et overordnet samfundsideal, og den førte politikens ansvar for, at alle i Danmark havde samme muligheder. Ud fra betragtningen om, at Danmark i UNESCO-sammenhænge de sidste 20 år havde fremhævet vigtigheden af kønnenes ligestilling på uddannelsesområdet, kom den officielle accept ganske sent. Sammenlignet med fx Sverige, har de danske politikere generelt optrådt tøvende, når de handler om ligestilling. Det tyder på, at kønspolitisk incitament er udsprunget af et personligt engagement og altså ikke af en af regeringen eller folketinget fastsat linje på området.

216 Borchorst & Dahlerup.2003.55.

217 La Cour.1992.122 .

218 Undervisningsministeriet: Follow-up Report on Education and Equality of opportunity for Girls and Women in Denmark.1979.3f.

Bjerregaard & andre danske indlæg sidst i 1970'erne

Ritt Bjerregaard var undervisningsminister fra 1975-78, og repræsenterede således Danmark på generalkonferencerne. Bjerregaard var ikke en del af kvindebevægelsen, men, som tidligere omtalt, sympatiserede hun åbenlyst med dens budskaber og var positiv over for forbedringer af kvinders samfundsmuligheder og køns ligestilling. I begyndelsen af sin politiske karriere var Bjerregaard formand for kvinde- og kredskvindeudvalget i socialdemokratiets Kertemindekreds og Dansk Kvindesamfund. Bjerregaard fortæller til Dahlerup, at hun allerede i sine første politiske år havde en bevidst kvindepolitisk profil.²¹⁹ Samtidig var hun en del af den socialdemokratiske regering, der havde prioriteret kvindeåret højt. I plenumdebatten på den 19. generalkonference i 1976 fremhævede Bjerregaard kvinders og pigers uddannelse:

» Two sections of the Medium-Term Plan deal with women: one section concerning the improvement of the status of women as a human right, and another on promotion of the participation by women in economic, social and cultural development. The latter is part of the chapter dealing with improvement in the opportunities for certain groups to achieve their potential. Well, if half the world's population still needs to be regarded and treated as a "certain group" this is in itself evidence that the problems of women have not yet been solved. In spite of International Women's Year and the International Conference in Mexico there is still a very long way to go, and my Government fully supports Unesco's actions in this field. The international community, by launching the United Nations Decade for Women, has accepted the obligation to achieve substantial progress during this decade. Unesco has an important part to play here.«²²⁰

I sin instruktion til den danske delegation samme år havde regeringen ikke eksplicit haft indflydelse på Bjerregaards kvindepolitiske pointer. De regeringspolitiske retningslinier koncentrerede sig primært om nedrustning, konflikten i Mellemøsten og om internationalt økonomisk samarbejde. Et enkelt og kortfattet afsnit havde humanitære og sociale spørgsmål, herunder menneskerettigheder som omdrejningspunkt: "Delegationen skal virke for styrkelse i videst muligt omfang af menneskerettighederne samt støtte

bestræbelser for social udvikling, hvorefter hvert enkelt menneske kan sikres menneskeværdige og trygge kår."²²¹ Kvindepolitiske spørgsmål bliver ikke nævnt, men er implicit tilstede i den forstand, at det principielle grundlag for de delegerede er Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, samt de her tidligere omtalte konventioner the International Covenant on Civil and Political Rights og the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Med lidt god vilje kan man altså selv medtænke kvindeaspektet. Det er overraskende, at retningslinjerne ikke medtager kvindepolitiske problematikker i lyset af det fokus, regeringen har haft på kvinder i løbet af 1975 fx med statsministerens etablering af Ligestillingsrådet. Endnu mere overraskende er det, at instrukserne oprindeligt er udarbejdet for delegationen til FN's 31. generalforsamling, hvor kvindespørgsmålet tilsyneladende heller ikke er fremhævet som en dansk mærkesag. En forklaring på den underspillede kvindepolitiske opmærksomhed kan have sammenhæng med en opfattelse af Danmark som et ligestillet samfund. Eller i alle tilfælde, som et samfund, hvor ligestilling er indarbejdet i lovgivningen. Sammenlignet med størstedelen af de øvrige UNESCO-medlemsstater havde danske kvinder stort set samme muligheder som mænd, i kraft af deres adgang til fx uddannelse og ikke mindst velfærdsstatens fortsatte udvidelse, der muliggjorde kvinders stadig stigende erhvervsekvens. Undervisningsministeriet udgav i 1979 rapporten the Education and Equality of opportunity for Girls and Women in Denmark. Af den fremgår opfattelsen af det danske samfund som et overordnet ligestillet land, hvilket også vidner om Danmarks officielle holdning til ligestilling:

» Legislation in Denmark has in principle established equality of opportunity for men and women in education and all other fields. But even though the formal basis thus has been provided for equal rights of the sexes, there is still some way to go to attainment of de facto equality. (...) Compared with many other countries Denmark seems, however, to have come relatively far with regard to improving the rights and opportunities of women.«²²²

I første del af sit indlæg ved generalkonferencen i 1978 fortsatte Bjerregaard med at fremhæve piger og kvinders muligheder på uddannelsesområdet i forhold til tekniske såvel som faglige uddannelse samt kvinders status generelt:

» Jeg nævnte pigerne som en særligt sårbar gruppe i relation til beskæftigelsen. Spørgsmålet om kvindens status og lighed mellem mænd og kvinder har altid haft en fremtrædende plads i Unesco's arbejde, og det må det vedblive at have. Jeg værdsætter den måde, på hvilken disse spørgsmål nu præsenteres som et mål i udkastet til ændringer i 6-årsplanen og i de forskellige aktiviteter, som skitseres i program og budget. Nogle af dem vil indgå i Unesco's bidrag til verdenskonferencen i forbindelse med FN's kvinde-10-år i 1980. Jeg tillægger den konference stor betydning og håber, at Unesco vil tage aktivt del i dens forberedelse. Danmark er rede til på enhver mulig måde at bidrage til verdenskvindekonferencens succes. Det har været nævnt i mit lands medier, at det ikke er endelig besluttet, hvor konferencen skal finde sted. Lad mig derfor tilføje, at Danmark med glæde vil være vært for konferencen, hvis man på et eller andet tidspunkt af forberedelserne måtte finde det ønskeligt. Som de ved, hr. Præsident, har Danmarks opstillet en kandidat til eksekutivrådet, og under hensyn til den lighedspolitik, som bør være afgørende for UNESCO's virksomhed, er jeg glad for at kunne sige, at den danske kandidat er en kvinde.«²²³

Den danske kandidat, Bjerregaard fremhævede, var Hanne Søndergaard, der blev valgt ind i styrelsesrådet. Det var tyve år siden Danmark sidst var repræsenteret, hvor professor Jakob Nielsen sad i rådet 1952-58.²²⁴

Bjerregaard forlod ministerposten i 1978 på baggrund af dagspressens anklager fra om et påstået overforbrug i forbindelse med generalkonferencen samme år. Ved den efterfølgende generalkonference i 1980 ændrede den danske linje sig markant, da undervisningsministerposten skiftede ansigt til Dorte Bennedsen. Modsat Bjerregaard var der ingen spidsformuleringer i Bennedsens indlæg. Hun nøjedes i en kvindepolitisk sammenhæng med at pointere vigtigheden af "to support efforts to formulate, strengthen and carry through national, regional and global

219 Dahlerup.1986.208.

220 Verbatim Records of the plenary meeting 1-20 i Proceedings. 19th General Conference, Nairobi 1976. s. 41. (19/239: 19C/Proceedings. Vol. III. Part I.) (UNESCO Archives.)

221 Bidrag til instruktion for den danske delegation til UNESCO's 19. generalforsamling 26. oktober – 30. november 1976.s.12. UNESCO's 19. generalforsamling 1976. (100/76 : Rigsarkivet).

222 Undervisningsministeriet: Follow-up Report on Education and Equality of opportunity for Girls and Women in Denmark.1979.3.

223 Rapport fra Unesco's 20. generalkonference oktober/november 1978.60.

224 Skrivelse fra Délégation permanente de Danmark auprès de l'Unesco (Preben Hansen) til udenrigsminister Henning Christophersen den 12. dec. 1978. UNESCO's 20. generalkonference 1978. (100/78 : Rigsarkivet)

plans for the integration of women in development.”²²⁵ Bennedsen var ikke som mange af tidens markante kvinder kvindepolitisk organiseret og hendes, i sammenligning med Bjerregaards, vage formuleringer tegner et billede af, at det i kvindespørgsmål fra Bjerregaards side ikke handlede om et partipolitisk, men et personligt engagement. Hvor stor betydning det har haft for Bennedsen indlæg i UNESCO er svært at afgøre, men der er ingen tvivl om, at der er en tydelig sammenhæng mellem kvindepolitisk opmærksomhed og den enkeltes tydeliggørelse af kvindepolitiske aspekter. Analysen af den danske nationalkommission i 1950’- og 60’erne viste netop en sådan tendens. Bennedsen fortsatte som undervisningsminister indtil 1982, hvor Anker Jørgensen-regeringen faldt, og VK-regeringen tog over. Bjerregaards personlige interesse i kvindepolitiske spørgsmål kom således til udtryk i hendes UNESCO-indlæg. Det bekræfter den tendens, som analysen har fremlagt: Kvinder med kvindepolitiske interesser eller et engagement i kvindeorganisationer fremhæver kvindespørgsmål. Ud fra betragtningen om, at Danmark har tilsluttet sig FNs- og UNESCOs forfatninger og deres øvrige erklæringer, der fremhæver alle menneskers lige muligheder som en grundlæggende menneskerettighed, er det ud fra mit perspektiv kritisabelt, at prioriteringen af så vigtigt et spørgsmål som kvinders lige samfundsmuligheder i dansk sammenhæng fortrinsvis afhænger af de enkelte delegeredes personlige interesser.

Kvindekongvention

»» [D]iscrimination against women violates the principles of equality of rights and respect for human dignity, is an obstacle to the participation of women, on equal terms with men, in the political, social, economic and cultural life of their countries, hampers the growth of the prosperity of society and the family and makes more difficult the full development of the potentialities of women in the service of their countries and of humanity.«²²⁶

FNs kvindekongvention the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (CEDAW) var et andet synligt resultat af kvindeåret. Det forberedende arbejde til kongventionen begyndte i 1974, hvor Status of Women

nedsatte en arbejdsgruppe til forberedelsen af CEDAW.²²⁷ Kongventionen blev vedtaget på FNs generalkonferenc i 1979 og trådte i kraft to år efter, den 3. september 1981.²²⁸ CEDAW er til dato den mest omfattende kvindepolitiske kongvention på verdensplan og ikke overraskende en af de kongventioner som flest nationer har indgivet forbehold overfor.²²⁹ Danmark har, som en lang række stater, protesteret mod de mange forbehold, som flere stater, fx Australien, Belgien, Tyskland, Somalia og Nigeria, har indgivet i forbindelse med ratifikationen af CEDAW.²³⁰

CEDAW er ikke et direkte resultat af UNESCOs arbejde. Alligevel vil jeg gøre et kort ophold ved den, fordi dens indhold er af relevans for nærværende analyse, og fordi dens omfattende kvindepolitiske idealer gør sig gældende for alle FN-organer.

I præamblen til CEDAW fremhæves det, at kvinder og mænd, i henhold til Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, ubetinget skal have samme rettigheder og at FN og dens organer skal arbejde for kønnenes lige muligheder. Samtidig gør CEDAW det klart, at til trods for de allerede eksisterende kongventioner, henstillinger og øvrige tiltag på området, eksisterer den vidtgående diskrimination mod kvinder fortsat.²³¹ Kongventionen lægger i artikel I ud med at definere begrebet diskrimination mod kvinder, som enhver skelnen, eksklusion eller restriktion udført på baggrund af køn.²³² Herefter bliver det eksemplificeret, at kønnenes ligeret gælder inden for politiske, sociale, økonomiske, kulturelle, civile samt alle øvrige områder. Uddannelse er ikke nævnt eksplicit i artiklen, men må formodes at indgå i kategorien ”any other field”, idet kongventionen senere behandler uddannelsesområdet i artikel 10, der i nærværende sammenhæng er den mest interessante, og den analysen skal koncentrere mig om.

Derimod er artikel 10 er yderst specifik og dækker alle aspekter af uddannelse. Den henstiller til, at de enkelte stater skal tage alle passende midler i brug i kampen mod diskrimination af kvinder inden for uddannelsesfeltet og i særdeleshed sikre grundlaget for kønnenes lige muligheder. I det følgende er alle artiklens 8 punkter gengivet for at give et billede af den brede uddannelsesvifte, som artiklen dækker over.

»» The same conditions for career and vocational guidance, for access to studies and for the achievement of diplomas in educational establishments of all categories in rural as well as in urban areas; this equality shall be ensured in pre-school, general, technical, professional and higher technical education, as well as in all types of vocational training;

Access to the same curricula, the same examinations, teaching staff with qualifications of the same standard and school premises and equipment of the same quality;

The elimination of any stereotyped concept of the roles of men and women at all levels and in all forms of education by encouraging coeducation and other types of education which will help to achieve this aim, in particular, by revision of textbooks and school programmes and the adaptation of teaching methods;

The same opportunities to benefit from scholarships and other study grants;

The same opportunities for access to programmes of continuing education, including adult and functional literacy programmes, particularly those aimed at reducing, at the earliest possible time, any gap in education existing between men and women;

The reduction of female student drop-out rates and the organization of programmes for girls and women have left school prematurely;

The same opportunities to participate actively in sports and physical education;

Access to specific educational information to help ensure the health and well-being of families, including information and advice on family planning.«²³³

Sammenfattet sigter CEDAWs artikel 10 mod at fjerne al diskrimination på uddannelsesområdet; fra børnehaver og folkeskole til videregående uddannelser af enhver slags over uddannelse og undervisning i sport til familieplanlægning og

225 Verbatim Records of the plenary meeting 1-40 i Proceedings. 21st General Conference Beograd 1980. s. 456. (21/276: 21C/Proceedings. Vol. III. Part I.) (UNESCO Archives.)

226 The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women.1976.Preamble.

227 Kristensen.2002.17.

228 Symonides.1996.20.

229 Symonides.1996.19f.

230 www.unhchr.ch

231 The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women.1976.Preamble.

232 The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women.1976.Article I.

233 The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women.1976.Article 10.

sundhed i byer såvel som på landet. Modsat er underpunkt c i artiklen anderledes interessant, fordi den tager stereotypisering af kønsroller frem og derved går et skridt videre i arbejdet for kvinders lige uddannelsesmuligheder ved at definere en af årsagerne til skævheden. Kønnens stereotypisering var et forhold, der i løbet af 1970'erne for alvor vandt indpas i kønsforskningen såvel som i politik. Kønsstereotypisering var imidlertid ikke et nyt og uprøvet felt. År tilbage havde både sociale, litterære og historiske grene sat fokus på området heriblandt førromtalte Simone de Beauvoirs *Le deuxième sexe*. Med CEDAWs inddragelse af problematikken omkring stereotypisering af køn, nåede spørgsmålet ud til andre kredse end til de, der blot var snævert kvindepolitisk orienterede.

Et andet interessant element ved CEDAW er, at den bifalder anvendelsen af en stærkt omdiskuteret kønspolitisk strategi. Med artikel 4s indhold åbner CEDAW op for kønskvotering i arbejdet for at opnå lige muligheder mellem kvinder og mænd. Kønskvotering er uden sammenligning det ligestillingsredskab, der om nogen har skilt vandene internt blandt fortalere for kønnens ligestilling. Tanken bag kønskvotering er at opnå en lige fordeling af mænd og kvinder overalt i samfundet via kvoteordninger. Med kønskvotering bliver det enkelte menneskes køn således et kriterium ved fx stillingsbesættelse:

» Adoption by States Parties of temporary special measures aimed at accelerating de facto equality between men and women shall not be considered discrimination as defined in the present Convention, but shall in no way entail as a consequence the maintenance of unequal or separate standards; these measures shall be discontinued when the objectives of equality of opportunity and treatment have been achieved.

Adoption by States Parties of special measures, including those measures contained in the present Convention, aimed at protecting maternity shall not be considered discriminatory.«²³⁴

CEDAW var imidlertid ikke den første konvention til at åbne op for forskelsbehandling i kampen for at skabe lige muligheder. Som nævnt fremhævede UNESCO-konventionen the Convention against Discrimination in Education tilbage i

1960, at kønsseparate undervisningssystemer var acceptable så længe undervisningsniveauerne ikke differentierede.

I en dansk sammenhæng har debatten om kønskvotering de sidste 40 år bølget frem og tilbage. I 1970'erne anvendte flere politiske partier kønskvotering ved fx opstillingslister. I 1996 droppede både Socialdemokratiet og SF kønskvoteringsstrategien. Partiernes unge kvinder var ikke interesserede i at fremstå som om de ikke kunne klare sig på de givne vilkår, hvorfor de gjorde op med særbehandlingstanken. I slutningen af 1980'erne, hvor de kvindepolitiske græsrods miljøer ændrede sig, nedlagde også SFs kvindegrupper sig selv. Baggrunden var blandt andet en kritik af den hierarkiske partistruktur, der lå langt fra den nye kvindebevægelses basisgrupper.

Anvendelsen af kønskvotering i partipolitik har ligget stille indtil 2005, hvor Enhedslisten på sit årsmøde besluttede at genindføre princippet. Kønskvotering sigter på resultatlighed og er et kønsneutralt redskab, der giver fortrinsret til det underrepræsenterede køn - mand som kvinde. Imidlertid har kønskvotering i en dansk sammenhæng været genstand for splittelse i ligestillingspolitikken, blandt andet fordi det aldrig har vundet indpas som et kønsneutralt ligestillingsinstrument, hvorfor flere politikere lagt taget afstand til anvendelsen. Et eksempel fra debatten om ligestillingsloven af 2000, viser hvor tabubelagt kønskvotering har været og stadig er i den danske ligestillingsdebat. Mens 2000-loven reelt åbnede op for positiv særbehandling eller kønskvotering, pointerede den socialdemokratiske ligestillingsminister Jytte Andersen på det kraftigste, at det absolut ikke var tilfældet:

» Jeg vil godt sige, at der faktisk ikke er tale om, at der i dette forslag bliver sagt noget om positiv særbehandling, bare for en ordens skyld. Det er særlige foranstaltninger med henblik på at fremme en reel ligestilling. Der er ikke tale om kønskvotering eller noget, som i øvrigt kan få hårene til at rejse sig på de allerfleste, og jeg tror, fru Rikke Hvilshøj har meget ret i, at der ikke er nogen kvinder og for den sags skyld heller ikke mænd, der ville bryde sig om at få en placering i samfundet alene på grund af deres køn. Det skal kun ske, fordi de har nogle værdier og nogle kvalifikationer og kan det, der er brug for. Men vi ser alt for ofte, at der er nogle barrierer, som vi er nødt til at gøre noget for at

nedbryde, så begge køns kvaliteter og viden og erfaring kan komme til udtryk, så bare for en ordens skyld: der er ikke tale om positiv særbehandling, og der er ikke tale om kønskvotering.«²³⁵

Den hede danske debat er årsagen til, at FNs og UNESCOs tilslutning til kønskvotering siden CEDAW konventionens vedtagelse ikke er slået igennem som ligestillingsredskab i Danmark. Det er fortrinsvis i Norge og Sverige og i dele af det franske politiske system, at kønskvotering er blevet accepteret og reelt bliver anvendt. Om kønskvoteringen nogensinde bliver accepteret som ligestillingsinstrument i Danmark er vanskeligt at spå om, men den hidtidige udvikling tyder ikke på det. Med undtagelse af Enhedslisten, vil ingen af folketingets partier acceptere kønskvotering som et kønsneutralt ligestillingsinstrument.

Kvindekonventionen bliver på FNs danske hjemmeside for kvindeanliggender omtalt som Menneskerettigheds-erklæring for Kvinder. Det er tankevækkende, at det, knapt 200 år efter vedtagelsen af den Franske Revolutions Menneskerettigheds-erklæring, endnu i 1979 ikke var muligt at forstå kvinder og mænd som mennesker med lige muligheder, rettigheder etc., blot med forskellige udgangspunkter. At give kvinder deres egen menneskerettigheds-erklæring er netop at tage de to køns forskellige udgangspunkter alvorligt, men det er samtidig en måde at fastholde mænd og kvinder i forståelsen af, at de er forskellige, og ikke at de faktisk er mennesker – samfundsborgere og -brugere med ens muligheder og begrænsninger. Endelig er Kvindekonventionen også en måde at fastholde kvinder som samfundets ofre. Hermed ikke sagt, at internationale organisationers fokus på kvinders begrænsninger er fejlslagen, det er det langt fra. Det bidrager bl.a. til at fastholde kvindespørgsmålet og de dertil knyttede problematikker.

UNESCO efter kvindeåret

Samtidig med UNESCO ved 1970'ernes afslutning fortsatte sit samarbejde med ILO og IBE og var en del af de generelle FN-tiltag, fastholdtes også det kvindepolitiske fokus i rene UNESCO-sammenhænge.

234 The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women 1976.Article 4(1) : 4(2).

235 Daværende ligestillingsminister Jytte Andersen ved første behandlingen af ligestillingsloven af 2000. Folketingstidende 1999/2000 den 15.marts 2000. citeret i Borchorst og Dahlerup.2003.101.

Umiddelbart efter FNs kvindeår vedtog UNESCO på sin 19. generalkonference i 1976 rekommandationen the Recommendation on the Development of Adult Education (RDAE), der trådte i kraft samme år. Afsættet for RDAE er præcis som de øvrige erklæringer, der handler om uddannelse, artiklerne 26 og 27 i Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, altså de artikler, der omhandler alle menneskers ret til undervisning og deltagelse i samfundets kulturelle og videnskabelige liv.²³⁶ RDAE henviser desuden også til artikel 13 i the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights om alle menneskers lige ret til uddannelse. Endelig fremhæver rekommandationen, at voksenundervisning og livslang læring er et nødvendigt redskab til blandt andet at opnå større lighed mellem kønnene.²³⁷ Artiklerne I, 2(g) og (j), 4(c), 14(a), (b), (c) og (d) indeholder alle specifikke henvisninger til kvinders uddannelsesmuligheder. Antallet af erklæringens eksplicitte henvisninger til kvinder (og køn) er således bemærkelsesværdig højt i sammenligning med tidligere tiders erklæringer. Påvirkningen fra FNs kvindeår og at midt-1970'erne var kvindebevægelsestid, formægter sig ikke. Også inden for UNESCOs egne rækker fik det øgede fokus betydning og den 15. juli 1976 blev den peruvienske lingvist Martha Hildebrandt som den første kvinde, udnævnt til Assistant Director General i UNESCO inden for Social Sciences.²³⁸

På den 20. generalkonference i 1978 blev de to tidligere resolutioner 1.3 og 6.3 slået sammen og vedtaget på uddannelsesområdet under UNESCO-programmet 'Adjustment to the Medium Term Plan 1977-82' med titlen 'Status of Women and Participation of Women in Development'. Det primære budskab med resolutionerne var at henstille til en intensivering af aktiviteter inden for kvinders uddannelse.²³⁹ Af andre kvindepolitiske tiltag i 1978 var vedtagelsen af the Declaration on Race and Racial Prejudice, der i tre af sine artikler behandlede spørgsmålet om køn og uddannelse og særligt i artikel 5 fremhæver uddannelse som et middel til at forstå og respektere alle menneskers rettigheder uanset kulturel identitet.²⁴⁰

I 1978 demonstrerede UNESCO bredden af sit arbejde i forhold til køn og uddannelse. På generalkonferencen i november blev charteret the International Charter of Physical Education (ICPE) vedtaget. Deklarationen var et resultat af en

international konference afholdt i 1976 (Paris) om den fysiske uddannelse.²⁴¹ Som alle de øvrige konventioner, henviser ICPE også til Verdenserklæringen om Menneskerettigheders princip om, at der ikke må ydes diskrimination på baggrund af køn, og at UNESCO var bevidst om

» that one of the essential conditions for the effective exercise of human rights is that everyone should be free to develop and preserve his or her physical, intellectual and moral powers, and that access to physical education and sport should consequently be assured and guaranteed for all human beings.«²⁴²

Med ICPE pointerer UNESCO, at barrierer for køn ikke kun eksisterer inden for boglige uddannelser, men også i andre uddannelsesmæssige sammenhænge.

Summa summarum skærpede UNESCO sammen med det øvrige FN-systemet opmærksomheden på det kvindepolitiske område op igennem 1960'erne, hvor både FNs og UNESCOs generalkonferencer tog flere afgørende skridt til at forbedre kvinders forhold i samfundet. Engagementet fortsatte i 1970'erne med FN-strategien the United Nations Plans of Action and Strategies for the Promotion of Equality and Non-Discrimination of Women - et resultat af kvindekongressen i Mexico City. Med den offentlige opmærksomhed for øje lagde FN i perioden en langsigtet plan for opnåelsen af ligestilling mellem kønnene med kvindeåret i 1975, kvindekongressen CEDAW og kvindetåret som en del af planen.²⁴³ UNESCO fortsatte sin kvindepolitiske indsats ved 1980'ernes begyndelse. Som ved de foregående generalkonferencer havde kvindetemaet også på den 22. generalkonference stor bevågenhed. Under 'Major Program II Education for All' blev resolution 11.4 om lige uddannelsesmuligheder for piger og kvinder vedtaget. Refleksionerne bag resolutionen var:

» to strengthen co-operation with Member States and international governmental and non-governmental organizations with a view to:

(i) identifying obstacles, of economic, social or cultural origin, to educational equality between men and women and undertaking appropriate studies to this end;

(ii) bringing about greater understanding of the consequences for society of inequalities affecting women;

(iii) encouraging participation by women, on the same footing as men, in education of all kinds at all levels, and their access to studies and careers in higher education and research, especially in fields of crucial significance for the advancement of science and technology;

(iv) bringing about greater understanding of, and upgrading, their educational role in Society.«²⁴⁴

Den 22. generalkonference udmærkede sig ved at tilføje et nyt hovedprogram til UNESCOs fokusområder: Hovedprogram XIV Status of Women var en del af Medium Term Plan II (MTP II), der er titlen på en langsigtet UNESCO-strategi, som strækker sig over en 5-årig periode. MTP II dækkede årrækken 1984-1989. At etablere et hovedprogram om kvinders status, har stor signalværdi. Det er et skridt i en ny retning, der signalerer hvor alvorligt kvinders ulige samfundsmuligheder er. Samme år etablerede UNESCO en 'Coordinating Unit for Women', der især havde fokus på køn og menneskerettigheder.²⁴⁵ Arbejdet for at lette kvinders adgang til uddannelse havde høj prioritet i MTP II. Hidtil havde de kvindepolitiske spørgsmål været placeret rundt omkring i de øvrige programmer. Nu blev kvindespørgsmålet samlet i ét enkelt hovedprogram efter pres fra bl.a. de nordiske lande, der længe havde udtrykt ønske om et hovedprogram på området.²⁴⁶ På generalkonferencen i 1983 blev det under debatten omkring Hovedprogram XIV flere gange understreget, at kvinders uddannelsesmuligheder var et kernepunkt i forhold til at forandre kvinders samfundsmæssige stilling, hvorfor der ifølge de deltagende endnu var meget at gøre. Og det blev pointeret, at målet var "fuld ligestilling for kvinder på alle områder og niveauer langt fra var nået, og at den økonomiske krise i mange tilfælde havde sat udviklingen i stå eller ført den tilbage."²⁴⁷

Overordnet satte UNESCO alle sejl til for at komme kvinders diskrimination til livs. Fra 1980, hvor UNESCO deltog i den 2. Verdenskvindekongressen afholdt i København, implementerede organisationen efterhånden ordet 'women' i alle sine generelle bestemmelser.²⁴⁸ Kvindeaspektet var

236 The Universal Declaration of Human Rights.1948. Article 26 : 27.

237 "Considering that the development of adult education, in the context of lifelong education, is necessary as a means of achieving a more rational and more equitable distribution of educational resources between young people and adults, and between different social groups, and of ensuring better understanding and more effective collaboration between the generations and greater political, social and economic equality between social groups and between the sexes (...)" The Recommendation on the Development of Adult Education.1976.Preamble.

238 Kristensen.2002.13.

239 "The General Conference: Authorizes the Director-General to continue and to intensify activities contributing, in the field of education, to the achievement of Objectives 1.3 (Improvement of the status of women) and 6.3 (Promotion of participation by women in economic, social and cultural development) under the following themes: Promotion of equality between women and men in the exercise of their rights and responsibilities within the community, and in particular of equality in education. Socio-economic change and integration of women in the overall development effort, in particular through the improvement of their participation in education." 20th General Conference 1979. 20C/Resolutions s. 26-27. (www.unesco.org)

240 The Declaration on Race and Racial Prejudice.1978. Article 5.

241 UNESCO.1985.33.

242 The International Charter of Physical Education.1978. Preamble.

243 Symonides.1996.23ff.

244 22C/Resolutions.1983.21. (www.unesco.org)

245 Pol-Droit.2006.211 : Kristensen.2002.27.

246 Beretning fra den danske delegation.1983.16f.

247 Beretning fra den danske delegation.1983.17.

248 Kristensen.2002.19.

blevet en integreret del af al UNESCOs arbejde, uanset om det handlede om kvinders uddannelsesmuligheder i Pakistan, Norge eller blandt UNESCOs egne ansatte i Paris. Initiativerne fortsatte ligeledes overalt i verden; fra undersøgelser af kvinders status i Bangladesh til uddannelsesseminarer med antropologiske udgangspunkter i Jugoslavien. Tiltagene var mange og i indhold vidt forskellige.²⁴⁹ Eneste fællestræk var UNESCO som iværksætter og kvindespørgsmålet som omdrejningspunkt. I 1987 arrangerede UNESCO et internationalt seminar om kvinders ret til uddannelser, der åbner op for videre arbejde. En af hensigterne med seminaret var at klarlægge hvilke fremskridt, som var sket på området siden konferencen i København.²⁵⁰

Nationalkommissionens ligestillingsudvalg

I slutningen af 1970'erne – og i begyndelsen af 80'erne etablerede nationalkommissionen et ligestillingsudvalg. Det har ikke været muligt at klarlægge ligestillingsudvalgets nøjagtige levetid. Niels Rafn, der selv sad i udvalget, mener, at udvalget blev dannet i 1978 samtidig med at nationalkommissionen vedtog et nyt sæt statutter. Det første notat fra udvalget, som findes i Rigsarkivets kartotek, er fra et møde i september 1982, hvor Merete Gerlach-Nielsen blev valgt som formand til ligestillingsudvalget. Det sidste spor af udvalget findes i nationalkommissionens årsberetning fra 1993.²⁵¹ Af beretningen fremgår det, at arbejdet i udvalget fungerede ikke optimalt, idet:

» udvalget ikke har haft nogen formand (M/K), siden Hanne Søndergaard trådte ud af Nationalkommissionen (...). Det nationalkommissionsmedlem, der skal repræsentere ligestillingsområdet og dermed varetage formandskabet for udvalget er endnu ikke udpeget.«²⁵²

At ligestillingsudvalget siden hen langsomt er gået i sig selv er en mulighed. Faktum er, at det ikke eksisterer i dag.

Samtidig med nationalkommissionens ligestillingsudvalg dannede de nordiske nationalkommissioner en kvindegruppe. Som med det danske ligestillingsudvalgs levetid gør samme problematik sig gældende for den nordiske kvindegruppe. De første referater, som Rigsarkivet er i besiddelse af, er dateret april 1980 og indholdet bærer

umiddelbart ikke præg af at være et opstartsmøde, hvorfor den nordiske kvindegruppe sandsynligvis har eksisteret et stykke tid forinden.²⁵³ Af de eksisterende referater fremgår det, at de arbejdsområder, som den nordiske kvindegruppes interesse først og fremmest samlede sig om, var kvinderepræsentationen inden for UNESCO generelt samt i de enkelte nordiske nationalkommissioner. Også organisationens kvindepolitiske strategier optog arbejdsgruppen, dog mindre end førstnævnte.²⁵⁴ Hvor stor en betydning de to udvalg har haft for den danske kommissions kvindepolitiske prioritering er på baggrund af den manglende viden vanskeligt at kortlægge. Udvalgene er ikke blevet tildelt nævneværdig opmærksomhed i hverken års- eller generalkonferenceberetningerne. Det i sig selv fortæller en del om kommissionens prioritering af udvalget og også en del om hvor ustabil ligestillingsudvalget har fungeret.

Toneskift

Da Bertel Haarder overtog ministerstolen fra Bennedsen i 1982, blev der langsomt skuget ned for det kvindepolitiske engagement i forbindelse med Danmarks bidrag til plenumdebatten i 1978. Haarder skulle vise sig ikke bare at følge Bennedsens nedtonede kvindepolitiske stil, men helt at undlade at fremhæve feltet. Haarders første generalkonference var imidlertid en undtagelse, hvor han brugte en stor del af sin tale på at fremhæve den danske insisteren på området:

» The world of today is marked by unacceptable inequalities, some of which fall within Unesco's field of competence. The Danish Government is satisfied to note that one of the guiding principles in the Draft Medium-Term Plan is that of attempting to reduce these inequalities. I am thinking of access to education and training, access to knowledge, access for nations to the use of their own national resources. I also have in mind information and ideas which should flow within and across national frontiers. We welcome the suggestion on the way in which inequalities between the sexes might be done away with, especially with regard to access to education and training. However Denmark shares the view of the other Nordic countries that these questions deserve a more prominent place in the Plan.

The Nordic countries have tabled a draft resolution to that effect.«²⁵⁵

Siden 1982 har Haarder ikke prioriteret det kvindepolitiske aspekt på uddannelsesområdet på tilnærmelsesvis samme måde. En forklaring på, at Haarder fremhævede feltet ved sit første indlæg, kan være, at han blot overtog UNESCO-posten få måneder inden generalkonferencen gik i gang, hvorfor indlæggets kvindepolitiske efterklang stammer fra den tidligere regerings prioriteter. At det er en plausibel forklaring, bakkes op af hans ikke eksisterende kvindepolitiske prioritet både ved den 22. generalkonference (1983) og ved den 23. generalkonference (1985).²⁵⁶ Årsagen til Haarders svage prioritering af kvindespørgsmål er vanskelig at afgøre præcist. Min tidligere fremsatte tese om, at det personlige engagement har afgørende betydning for områdets prioritet, støttes af Haarders håndtering af kvindeaspektet på UNESCOs generalkonferencer, men også den langsomt dalende opmærksom på kvindepolitik i det danske samfund har givet vis spillet ind. Den ny kvindebevægelses tilslutning var for nedadgående og dens indirekte indflydelse på den politiske dagsorden faldt.

Haarders kvindepolitiske økonomisering betød ikke, at Danmark slet ikke havde opmærksomheden rettet mod kvindepolitiske spørgsmål i de år. Til plenumdebatterne i de enkelte programkommissioner gav Danmark udtryk for sin støtte til områdets fortsatte prioritering. I Programkommission I under Hovedprogram XIV Status of Women, fremlagde Merete Gerlach-Nielsen det fællesnordiske indlæg, hvori hun indledningsvis fremhævede kvindespørgsmålets konstante prioritet i de nordiske lande og opfordrede til, at man også på globalt plan tog spørgsmålet seriøst eftersom problemerne var langt fra løste. Gerlach-Nielsen pegede på nødvendigheden af en generel holdningsændring i samfundet:

» Ikke kun aktuelt og fremtidigt bør der tages hensyn til ligestilling mellem kønnene. Det er også nødvendigt at revidere historien, idet f.eks. kvinders bidrag til kunst, litteratur og videnskab gennem tiderne har fået en alt for overfladisk behandling i historieskrivningen.«²⁵⁷

Gerlach-Nielsen sad i nationalkommissionen fra 1975 til 1988, samtidig med, at hun i en periode fungerede som

249 Kristensen.2002.21.

250 Kristensen.2002.23.

251 Notat om møde i nationalkommissionens ligestillingsudvalg, mandag den 13. september 1982. Intern administration. 1982-16.

252 Årsberetning fra den danske UNESCO-nationalkommission.1993.16f.

253 Referat af møde i nordisk kvindegruppe om Unesco og kvindespørgsmål, afholdt i undervisningsministeriet i København, tirsdag den 15. april 1980. Nordisk arbejdsgruppe for opfølgning af kvinderesolution og andre kvindespørgsmål. (178/79 : Rigsarkivet)

254 Nordisk Arbejdsgruppe for opfølgning af kvinderesolution og andre kvindespørgsmål. (178/79 : Rigsarkivet)

255 4XC: Verbatim records of the 7th plenary meeting 26 November 1982 (general debate) i Proceedings. 4th extraordinary session, Paris, 23 November – 3 December 1982 s. 194. (286: 4 XC/Proceedings. Vol. III.) (UNESCO Archives.)

256 22C: Verbatim records of plenary meetings 1-34 I Proceedings. 22nd General Conference, Paris 1983. s. 554-556. (22/302: 22C/Proceedings. Vol. III. (UNESCO Archives)

257 Beretning om UNESCOs 24. generalkonference. 1987.12.

leder for koordinationen af kvindeområdet i sekretariatet i Paris. Ved den 24. generalkonference i 1987 blev stillingen som 'co-ordinator for activities relating to the status of women' besat med danske Merete Gerlach-Nielsen.²⁵⁸

Kvindepolitisk afmatning i Danmark

Danmark var i midt 1980'erne inde i en afmatningsperiode i forhold til den kvindepolitiske dagsorden. Rødstrømpebevægelsen holdt afdansningsbal og nedlagde sig selv.²⁵⁹ Det kvindepolitiske arbejde rykkede i videre udstrækning end tidligere ind i akademiske kredse og med Rødstrømpebevægelsens opløsning var græsroddernes indflydelse på den kønspolitiske dagsorden umiddelbart for nedadgående. Imidlertid flyttede flere kvindesagsaktivister ind i det system, som de i ti år havde kæmpet så indædt for at forandre og i dag sidder mange af den nye kvindebevægelses markante aktivister, de såkaldte 'stjerne-rødstrømper', på tunge poster som fx forskere og politikere. Professor Drude Dahlerup og den tidligere socialdemokratiske minister Karen Jespersen er blot to eksempler blandt mange. Nok er det gået tilbage, men der er også sket en magtforskydning i den forstand, at Rødstrømperne har fået indflydelse på et andet niveau i samfundet.

Den kvindepolitiske afmatning i samfundet generelt smittede ikke umiddelbart af på hverken nationalkommissionen eller de andre nordiske lande. I 1985 præsenterede formanden for den Nordiske Kvindegruppe den norske delegerede Nina Gornitzka de fællesnordiske synspunkter i et indlæg ved plenumdebatten i Programkommission I, hvor også Danmark deltog med et selvstændigt indlæg. Det danske indlæg havde til formål at støtte et samlet nordisk resolutionsforslag med titlen the Improvement of the status of women. Forslaget blev vedtaget uden større diskussion.²⁶⁰

Afrunding 1975-84/85

FNs Kvinde- og Kvindetår lagde grunden for periodens overvældende opmærksomhed på kvindespørgsmålet selvfølgelig inden for FN og UNESCO, men også i Danmark, hvor Kvindeåret medførte en længerevarende debat i to af landets aviser, bl.a. med bidrag fra tidens markante politikere og forfattere. I UNESCO udmøntede opmærksomheden

sig med udviklingen af langsigtede strategier fx med vedtagelsen af de forskellige MTP-programmer, hvis hensigt var en reel udvikling på området. De langsigtede strategier var en ny måde at arbejde kvindepolitisk på i UNESCO. Tidligere var det enkeltstående resolutioner, der ikke indbefattede længerevarende strategier. At vedtage resolutioner med langsigtede mål har siden kendetegnet UNESCOs virke på området.

I dansk sammenhæng var perioden karakteriseret ved en politisk forestilling om at være et 100 pct. ligestillet samfund. Det kom blandt andet til udtryk, da Anker Jørgensen gik enegang og etablerede Kvinderådet som afløsning for Kvindekommissionen i 1975 trods markant politisk modstand og derved igangsatte en statsliggørelse af ligestillingsområdet. Samtidig blev statsministeren gjort ansvarlig for ligestilling: Et signal om hvor væsentligt den siddende regering fandt området. Placeringen af ligestilling i statsministeriet førte imidlertid til, at området ikke fik gennemslag i dansk politik. Også andre indenrigs- og udenrigspolitiske problemstillinger har overskygget kønspolitikken. I 1982 overtog socialdemokraten Helle Degn posten som formand i Ligestillingsrådet. Modsat Karen Dahlerup var Degn kønspolitisk engageret og sammen med FNs skærpede opmærksomhed på kvindespørgsmålet via konferencer og konventioner førte det til en udvidelse af Ligestillingsrådet beføjelser.²⁶¹

I UNESCO-regi fortsatte Danmark sin kvindepolitiske prioritering under de skiftende undervisningsministre og siddende regeringer. Mens socialdemokraterne dominerede op gennem 1970'erne med fortrinsvis Bjerregaard som undervisningsminister fra 1973-78, var det i 1980'erne Venstres Bertel Haarder, der sad på posten i perioden 1982-93. Forskellen på Haarder og de tidligere danske UNESCO-delegerede var engagementet i kvindepolitiske organisationer.

Inden analysen af den sidste periode vil jeg kort opholde mig ved det kønspolitiske begreb gender-mainstreaming, der blev integreret i hele FN-systemet og således også UNESCO fra midt 1980'erne og frem. Med Danmarks integration i FN og EU er gender-mainstreaming ligeledes blevet en integreret del af dansk lovgivning.

258 Beretning om UNESCOs 24. generalkonference. 1987.12.

259 Dahlerup.1998.2

260 Beretning om UNESCOs 23. generalkonference. 1985.16f.

261 Borchorst & Dahlerup.2003.65.

4

Perspektivering

»» We are not doing enough to close the gender gap. Despite the solemn declarations by world leaders to invest in women and girls, gender disparities are still the main constraint to achieving Education for All. There are fewer girls than boys enrolled in schools, and two-third of the world's illiterate adults are women. We have said it many times before, but we must say it again with even greater force: a society which fails to care for the education of its daughters handicaps its future.«

Generaldirektor for Unesco 1987 - Federico Zaragoza Mayor.1996.

Uddannelse er alt. United Nations Educational...

262 UNESCO.1975.103.

I 1985 havde UNESCO arbejdet for at fjerne differentieringen mellem køn i forhold til uddannelsesmuligheder i knapt 40 år, fordi uddannelse er vejen til at fremme pigers og kvinders aktiv deltagelse i samfundet.²⁶² Kvindetår, udvidede resolutioner og konventioner til trods, var en ulige kønsfordeling i uddannelsessammenhænge endnu eksisterende – særligt i udviklingslandene. At komme verdens analfabetisme til livs forekom umiddelbart som en nådesløs opgave. Men med sine normsættende resolutioner og konventioner havde UNESCO ganske langsomt bidraget til en forandring af kvinders samfundsposition, i samarbejde med det øvrige FN-system og med forskellige NGO'er.

UNESCOS kvindepolitiske indsatser på uddannelsesområdet i tiden efter 1985 skiller sig ikke væsentlig ud fra de analyserede perioder. Arbejdet fortsatte ufortrødent samtidig med vedtagelsen af erklæringer, der havde til hensigt at virke som et pres på de lande, der endnu haltede efter. På et punkt skiller perioden efter 1985 sig ud: UNESCO havde indført begrebet gender-mainstreaming eller blot

mainstreaming som det hedder i dagligtale, som er et af de nyere kønspolitiske begreber.

Mainstreaming

Mainstreaming sigter på at ligestilling og kønsaspekter skal indarbejdes overalt i det politiske system og i al lovgivning. Samtidig er mainstreaming et begreb, som står åbent for indholdsudfyldelse og fortolkning.²⁶³

Mainstreaming opstod midt i 80'erne og har mere end nogen anden ligestillingsstrategi vundet indpas på den internationale scene – og altså også i UNESCO. Som første del af analysen viste, har kønsaspektet altid været en del af UNESCOs dagsorden på uddannelsesområdet og gennem årene har det gradvist fået en mere markant plads: Fra i begyndelsen at udarbejde separate projekter fx særlige resolutioner, rekommandationer eller rekommandationer, der begrænsede deres fokus til kvinder og barrierer, så søger UNESCO i dag at indarbejde kønsaspektet via begrebet mainstreaming i al organisationens arbejde.²⁶⁴

Generaldirektørens repræsentant gjorde opmærksom på, at UNESCOs arbejde for ligestilling mellem kønnene har to dimensioner. For det første er der i de fleste hovedprogrammer indeholdt specifikke aktiviteter, der sigter på at forbedre kvinders status. For det andet arbejder Unesco på at inkludere den kvindelige dimension i alle programmer og aktiviteter.²⁶⁵

Mainstreaming kom på den politiske dagsorden ved den 3. verdenskvindekonference i Nairobi i 1985 og har siden indgået som et af FNs, UNESCOs og fra 1995 også EUs kønspolitiske strategier. FN var den første organisation til at henstille til implementeringen af mainstreaming i al politikudformning.²⁶⁶ Siden implementeringen af mainstreamingprincippet har UNESCO forsøgt at gøre kønsperspektivet nærværende i alle organisationens enheder og projekter.

Mainstreaming kan karakteriseres som en overordnet politisk strategi, hvis hensigt det er at integrere ligestilling "i al politik og planlægning, således at ansvaret for de ligestillingsmæssige hensyn lægges ud til dem, der arbejder med politikudformning, planlægning og administration."²⁶⁷

Det betyder, at mainstreaming i princippet skal indarbejdes i alle dele af samfundet, administrativt såvel som praktisk. fra at være tilstede i de enkelte staters lovgivning til at være medtænkt i internationale organisationers projekter – store som små. Mainstreaming bruges til at skabe opmærksomhed omkring, hvilke konsekvenser dette og hint har for begge køn, hvilket kan (bør) reducere de i samfundet eksisterende kønsskævheder. På den måde bliver det anerkendt, at der i samfundet rent faktisk eksisterer to køn, og at der skal være rum for dem begge på alle niveauer. Mainstreaming er et vidt åbent begreb, hvis indhold og fortolkning afhænger af de, som anvender det.²⁶⁸

To ofte fremførte kritikker af mainstreaming er, at strategien i sin egenskab af at være allestedsnærværende ender med at forsvinde i mængden – en usynlighedsstrategi - og at anvendelsen af mainstreaming kræver en accept af ligestilingsproblematikker. Kritikken af mainstreamingsstrategien er absolut relevant, den endnu eksisterende skævhed i kønnenes samfundsmuligheder taget i betragtning. Meningen med mainstreaming er, at man i alle vores foretagender tænker over, hvordan sammenhængen er set i forhold til køn. Med mainstreaming skal det blive en selvfølgelighed at overveje, uanset hvad vi foretager os, hvordan det spiller ind på kønnene. Men netop fordi meningen med mainstreaming er, at kønsaspektet skal være medtænkt i alt, risikerer det at forsvinde. Tanken bag mainstreamingstrategiens anvendelse leder videre til det andet kritikpunkt: Anerkendelse af eksisterende problemer. Mainstreamingsstrategiens største svaghed er egentlig ikke begrebets luftighed, men, at det kræver en anerkendelse af kønsskævhedens eksistens og videre, at det er et problem, der kræver handling.²⁶⁹ Altså, hvis mainstreaming skal have en reel effekt i UNESCOs arbejde, er det nødvendigt at tage kønsskævheden på alle områder alvorligt. Ikke blot i de enkelte medlemsstaters indlæg på generalkonferencerne, men via handling i UNESCOs og de enkelte nationalkommissioners initiativer, og vigtigst af alt skal mainstreaming afspejles i de involveredes egen ageren; fra personalekantinene i hovedkvarteret i Paris over møder i styrelsesrådet til skoleprojekter i udviklingslandene. Først når vi er nået dertil, er mainstreamings-strategien for alvor virksom.

UNESCO 1985-95

Ifølge mainstreaming skulle UNESCO indarbejde spørgsmålet om kvinders i alle programmer og aktiviteter.²⁷⁰ På den 23. generalkonference (1985) fortsatte UNESCO således sit kvindepolitiske arbejde og medlemsstaterne bekræftede resolution 14.1. og 14.2: Improvement of the status of women fra 1983 under MTP II.²⁷¹ I FN-regi blev Kvindetåret afsluttet med Verdenskvindekonferencen i Nairobi (Kenya), hvis formål var at kaste et tilbageblik på, hvad Kvindetåret havde ført med sig. Konferencen vedtog strategien the Nairobi Forward-Looking Strategies for the Advancement of Women, der indeholdt flere forskellige målsætninger, heriblandt, at analfabetisme hos voksne skulle være udryddet inden 2000, et arbejde som UNESCO selvfølgelig var en del af qua sin status som FNs uddannelsesorgan.²⁷² At komme verdens analfabetisme til livs, er selvfølgelig en utopiske målsætning, men den sender et signal til verdens stater om, hvordan UNESCO ønsker udviklingen skal være.

Slutningen af 1980'erne var som i de foregående år, kendetegnet ved flere konkrete kvindepolitiske aktiviteter organiseret af UNESCO alene, i samarbejde med FN og diverse NGO'ere: Fx stod UNESCO i 1987 bag et internationalt kollokvium om kvinders ret til uddannelser, der var adgangsgivende til arbejde.²⁷³ Samtidig vedblev UNESCO med at udarbejde resolutioner og fortsatte ufortrødent med at prioritere området trods den kvindepolitiske afmatning i det danske samfund, som jeg senere skal vende tilbage til.²⁷⁴

Også konventionsarbejdet på uddannelsesområdet blev fortsat hos FN og UNESCO, hvor kvinde- og kønsaspektet blevet inddraget som en selvfølgelighed. Det indgik i både the Convention on Technical and Vocational Education (CTVE) (1989) og the Convention on the Rights of the Child (CRC).²⁷⁵ CTVEs præambel fremhæver nødvendigheden af at yde en særlig indsats for at fremme pigers og kvinders tekniske og andre erhvervsfaglige uddannelser.²⁷⁶ Den omfattende FN-børnekonvention CRC, som blev vedtaget samme år, er interessant, dels fordi den pointerer alle børns, pigers som drenge, rettigheder til undervisning, dels fordi den viser FN-systemets bevidsthed om, at kønnenes ulige samfundsmuligheder ikke kun omhandler voksne,

263 Christensen.2000.3.

264 Lehn.2001.

265 Beretning om UNESCOs 24. generalkonference. 1987.11.

266 Borchorst & Dahlerup.2003.54.

267 Lehn.2001.5.

268 Christensen.2003.3.

269 Christensen.2000.4.

270 Beretning om UNESCOs 24. generalkonference. 1987.11.

271 Beretning fra den danske delegation.1985.66.

272 Symonides.1996.25.

273 Kristensen.2002.23.

274 24C/Resolutions.1987.21-34 : 25C/Resolutions.1989.16-22 : 47-50 : 76. (www.unesco.org).

275 I præamblet til the Convention on Technical and Vocational Education står, at den tager afsæt i artikel 23 og 26 i Verdenserklæringen om Menneskerettigheder, samt følgende konventioner: The Convention against Discrimination in Education (1960), the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights (1966), The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (1979). The Convention on Technical and Vocational Education.1989.Preamble.

276 The Convention on Technical and Vocational Education.1989.Preamble.

Federico Mayor (1934-)
UNESCO-generaldirektør 1987-1999

men er en problematik, der gælder alle mennesker hele livet. Artikel 28 i CRC tager uddannelsesaspektet op og pointerer, at grunduddannelse skal være gratis og en forpligtelse for alle børn. CRC er ratificeret af alle regeringer i verden med undtagelse af USA og Somalia.²⁷⁷ Med de to konventioner fortsatte FN og UNESCO det brede arbejde inden for uddannelsesområdet. Det kønspolitiske aspekt var nærværende, uanset om det handlede om børn eller teknisk-faglige uddannelser og det må på mange måder siges at være i tråd med mainstreaming-strategien.

I løbet af 1990'erne begyndte UNESCO at anvende ordet 'gender' i dens kønspolitiske resolutioner. 'Gender' er en kønsneutrale betegnelse, der er udsprunget af den socialkonstruktivistiske kønsforskning. Som udgangspunkt dækker 'gender' over en samlet betegnelse for kvinde og mand, men det bliver ofte brugt med reference til kvinder alene. En fejlagtig anvendelse som imidlertid ikke kun hører UNESCO til, men også gør sig gældende inden for både forskning og politik i Danmark. Det problematiske i en sådan anvendelse er, at den gamle kønspolitiske retorik fortætter med at behandle kvinder og mænd som to adskilte grupper og ikke som det, de også er – biologiske forskelligheder til trods – mennesker og ligeværdige borgere i verdenssamfundet. Gender-begrebet har dog ikke udrangeret ordet 'women' i uddannelsessammenhænge, netop fordi det tilstedelighed er en problematik, der gælder for kvinder alene.

Education for All

På den UNESCO-sponsorerede verdenskonference om uddannelse for alle afholdt i Jomtien (Thailand) i marts 1990 blev 155 stater enige om erklæringen the World Declaration on Education for All (WDEA). Størstedelen af de deltagende var UNESCO-medlemmer, men også flere internationale organisationer deltog. Baggrunden for konferencen var: I. Børns manglende muligheder for adgang til grunduddannelse og II. Analfabetisme særligt blandt voksne, hvor kvinder udgjorde mere end 2/3 af gruppen.²⁷⁸ At piger og kvinder fortsat var udsatte på uddannelsesområdet, fremgår af WDEAs artikel 3.3., der fremhæver at:

277 Karam.2002.19.

278 UNESCO-Nyt.18.årg.nr.1/2.Juli 1990.5ff.

»» the most urgent priority is to ensure access to, and improve the quality of, education for girls and women, and to remove every obstacle that hampers their active participation.«²⁷⁹

WDEA blev vedtaget på UNESCOs generalkonference i 1990 og dannede baggrund for FN-initiativet Education For All (EFA), som UNESCO er koordinator for. Tanken bag EFA-kampagnen er at indføre grunduddannelse for alle børn, unge og voksne og den har således sammenhæng med to FN-tiår: Evnen til at læse og skrive (2002-2012) og Uddannelse for bæredygtig udvikling (2005-2015).²⁸⁰ I 2000 blev der afholdt endnu en EFA-konference, denne gang i Dakar (Senegal), hvor målsætningen fra Jomtien "blev yderligere konkretiseret og tidsfæstet med vedtagelsen af The Dakar Framework for Action (...)"²⁸¹ Konkretiseringen udmøntede sig i fastsættelsen af seks nye EFA-mål, herunder opnåelse af lige uddannelsesmuligheder de to køn imellem inden udgangen af 2015. Igen et utopisk mål, der imidlertid har stor signalværdi. Målsætningen blev bekræftet på UNESCOs 31. generalkonference, hvor særligt indsatsen i forhold til kvinders og pigers uddannelsesbehov blev fremhævet.²⁸²

I 1990'erne fortsatte generalkonferencerne resolutionsarbejdet i forhold til kvinder og uddannelse og UNESCOs resolutioner fra 1990'erne skal ikke her gennemgås systematisk. Men der skal peges på, hvordan pigers og kvinders uddannelse i udviklingslandene bliver det primære omdrejningspunkt. ²⁸³ Fra at henstille til at forbedre uddannelsesforhold for alle verdens kvinder, indsnævrer UNESCO sit fokus til at omhandle kvinder i en bestemt verdensdel. Det betød ikke, at det kun handlede om kvinder i udviklingslandene og der bliver også henstillet til generelt øget aktivitet for forbedring af alle verdens pigers og kvinders læsefærdigheder fx under programmet 'Towards basic Education for All' i 1991.²⁸⁴ Et andet eksempel er den 27. generalkonference (1993), hvor kvinder fra udviklingslande, og særligt de afrikanske, igen fremhæves som førsteprioritet i henhold til uddannelse.²⁸⁵

Illustrationerne i Pol-Droits Humanity in the making. Overview of the intellectual history of UNESCO 1945-2005 afspejler, hvorledes UNESCOs arbejde har koncentreret sig om

udviklingslandene, idet der fortrinsvis er billeder fra netop de lande.²⁸⁶

I september 1995 blev den fjerde Verdenskvindekonference afholdt i Beijing (Kina), hvor strategien the Platform for Action vedtaget. Formålet med handlingsstrategien var at accelerere implementeringen af de i Nairobi planlagte strategier, heriblandt UNESCOs arbejdsprogram Programme for Action fra 1993. På Verdenssociale Topmøde, the World Summit for Social Development, der fandt sted i København i 1995, vedtog deltagerne ti forpligtigelser, hvoraf de to berører køn og uddannelse:

»» We commit ourselves to promoting full respect for human dignity and to achieving equality between women and men.

Take appropriate and affirmative steps to enable all children and adolescents to attend and complete school and to close the gender gap in primary, secondary, vocational and higher education.

Emphasize lifelong learning (...) In this regard women and girls should be considered a priority group.«²⁸⁷

Det kvindepolitiske arbejde stod altså ikke stille i UNESCO. Tværtimod har det gennemgået en konstant udvikling i hele organisationens levetid. I 1995 gennemførte UNESCO en omfattende evaluering af sin hidtidige kvindepolitiske indsats i alle dens sektioner og på den baggrund udarbejdede organisationen the UNESCO Agenda for Gender Equality, som blev en integreret del af UNESCOs MTP IV.²⁸⁸ The UNESCO Agenda for Gender Equality indeholder flere forskellige prioriteter, hvoraf adgang til uddannelse selvsagt er en af dem. Sammenlignet med den første resolution, der omhandlede kvinder i 1947, forekommer den 28. generalkonferencens vedtagelser i 1995, knap 50 år senere, overvældende. Under programmet 'Major Programme I - Towards lifelong education for all' henstiller generalkonferencen generaldirektøren til at give særlig opmærksomhed til pigers og kvinders uddannelsesbehov, herunder særligt i landområder.²⁸⁹ En anden henstilling, som tog et mere overordnet udgangspunkt, er resolution 1.13 'the elimination of discriminatory stereotypes of women', der lægger ansvaret for den eksisterende stereo-

typisering af kvinder over på de enkelte medlemsstater og generalforsamlingen:

Request those Member States that have not yet done so to adopt strategies for action beginning with the education system, designed to advance and gradually intensify efforts to eliminate discrimination stereotypes of women and to encourage the ethical and intellectual values that consolidate equality of opportunities for women and girls at all levels of the education system.²⁹⁰

Resolutionen er på én og samme tid håndgribelig og luftig. Et er at gøre brug af de såkaldte eksisterende strategier inden for feltet og indarbejde dem i en stats uddannelsessystem. Noget andet er strategierne ikke konkretiseres i teksten. Med resolution 1.13 fremhævede UNESCO implicit, at al forandring begynder med uddannelse. Arbejdet for at bedre vilkårene i forhold til pigers og kvinders adgang til uddannelse var ved 1980'- og 90'ernes generalkonferencer faste punkter til vedtagelse i En tendens der er fortsat ind i årene efter 2000.

På den UNESCO-sponsorerede Verdenskonference om Uddannelse for Alle i Jomtien blev pigers og kvinders adgang til uddannelses fremhævet som den vigtigste opgave i fremtiden. Et klart signal til verdenssamfundet om at opprioritere området. FNs indtil videre sidste Verdenskvindekonference blev afholdt som en ekstraordinær konference i New York under titlen 'Beijing + 5' i juni 2000. Hensigten med konferencen var at følge op på handlingsplanen fra Beijing (1995) og rette opmærksomheden mod ligestilling, udvikling og fred i det 21. århundrede. Status of Women, som er ansvarlig for implementeringen af Verdenskvindekonferencernes handlingsplaner, stod for det forberedende arbejde.

Stilhed efter storm. Udblik til Danmark efter 1985

Samtidig med, at UNESCO og det øvrige FN-system fastholdt kvinde- og kønsspørgsmålet som en vigtig prioritet, var der blandt de politiske partier i Danmark uenighed om væsentligheden af ligestillingsproblematikken. En af de indlysende årsager er selvsagt, at der var stor forskel på ligestilling i Danmark og i verdens øvrige lande. Debatten

279 The World Declaration on Education for All.1990. Article 3(3).

280 <http://us.uvm.dk/int/unesco/uddan.htm?menuid=80052010>

281 Beretning fra UNESCOs 31. generalkonference. 2001.37.

282 Beretning fra UNESCOs 31. generalkonference. 2001.15.

283 "Emphasizing that particular attention should be paid to the educational needs of girls and women, and to those of the least developed countries, especially in Africa." 26C /Resolutions.1991.17. (www.unesco.org)

284 26C/Resolutions.1991.18. (www.unesco.org)

285 27C/Resolutions.1993.15. (www.unesco.org) : Årsberetning fra den danske UNESCO-nationalkommission.1993.48.

286 Pol-Droit.2005.

287 The World Summit for Social Development i København.1995.

288 Kristensen.2002.26.

289 28C/Resolutions.1995.17. (www.unesco.org)

290 28C/Resolutions.1995.27. (www.unesco.org)

omkring indsætter for køns lige uddannelsesmuligheder var allestedsnærværende, forskellen var blot den, at i Danmark omhandlede debatten kvinders overtal på fx de boglige ungdomsuddannelse og de videregående uddannelser. Problemet var således ikke længere kun kvinder, men mænds tilstedeværelse. Alt imens fortsatte medlemmerne i UNESCO med at diskutere kvinders marginalisering i bl.a. udviklingslandene, hvor kvinders manglende adgang til uddannelse stadig var (og er) aktuel. Overordnet var det ligestillingsmæssige fokus vidt forskellig.

Regeringsskiftet betød, at der i perioden 1985-95 sad to forskellige undervisningsministre på UNESCO-posten. Mens Venstres Bertel Haarder, der sad som Undervisnings- og forskningsminister fra september 1982 til januar 1993 ikke gav plads til det kvindepolitiske aspekt i sine indlæg på generalkonferencens plenumdebat, så opprioriterede den radikale Ole Vig Jensen det kvindepolitiske område, da han overtog posten i januar 1993.

Under Haarder blev kvindespørgsmålet placeret i de enkelte Programkommissioners indlæg og det fandt først tilbage til undervisningsministerens indlæg under den socialdemokratiske regering. I den 27. generalkonferencens plenumdebat var Danmark repræsenteret ved Vig Jensen, der var blevet udnævnt til minister i Nyrup Rasmussen-regeringen samme år. I sit indlæg fremhævede Jensen kortfattet den danske prioritering på det kvindepolitiske uddannelsesområde. Han henviste blandt andet til at uddannelse af kvinder fører til en forbedret sundhedstilstand i verden.²⁹¹ Det samme gjorde sig i øvrigt gældende for Vig Jensens efterfølgende indlæg ved konferencen i 1997, hvor særligt voksenundervisning blev fremhævet som en vigtig mulighed for kvinder og at det giver dem muligheder for at deltage i samfundets udvikling:

» In many countries of the world, adult education represents the only chance for women to get an education that enables them to participate in the development of society. In this context, we welcome the mainstreaming of gender perspectives in UNESCO's programmes as a follow-up to the Forth World Conference on Women, held in Beijing in September. We wish, however, to give UNESCO's work in the field of gender sensitive statistics. We hope that this initiative will receive wide support.«²⁹²

I programkommission II tog den danske delegerede Lea Kroghly ligeledes kønsaspektet i direkte relation til uddannelsesområdet.²⁹³ Også Hanne Jepsens tale i programkommission V gav prioritet til kvindepolitiske aspekter – særligt på uddannelsesområdet.²⁹⁴ Via det nordiske samarbejde gav Danmark ligeledes givet udtryk for sine holdninger på det kvindepolitiske område.

I løbet af 1990'erne havde det kvindepolitiske engagement på ingen måde samme opmærksomhed blandt de danske delegerede som man så det under Saunte og Ross i 1950' og 60'erne eller mens Rødstrømpebevægelsen satte kvindespørgsmålet på den brede danske politiske dagsorden. De enkelte medlemmer af nationalkommissionen, som insisterede på området fx Merete Gerlach-Nielsen var kvindepolitisk interesseret eller engageret. Således gjorde tendensen fra nationalkommissionens første år sig stadig gældende. Den kvindepolitiske afmatning efter Rødstrømpebevægelsens opløsning prægede samfundet på både et generelt og politisk politisk plan og derigennem også Danmarks indlæg på generalkonferencen.

Sammenlignet med de danske indlægs positive indstilling til ligestillingstiltag på generalkonferencerne i anden halvdel af 1990'erne, var der i Danmark en anderledes uenighed om områdets prioritering. En af årsagerne var, at ligestillingsrådet i begyndelsen af 1990'erne var røget ud i et politisk stormvejr. Rådet blev bl.a. kritiseret for den manglende inddragelse af mænds ligestilling og de to markante konservative kvinder, Henriette Kjær og Lene Espersen krævede af flere omgange Ligestillingsrådet nedlagt. De to kvinders udsagn blev støttet af Venstre, der mente, at behovet for en ligestillingsinstitution var overflødig. Omvendt gav både venstrefløjen og midterpartierne udtryk for at en styrkelse af ligestillingsområdet var nødvendigt.²⁹⁵

SR-regeringens formand socialdemokratiske Poul Nyrup Rasmussen reagerede på situationen ved i 1996 at etablere ad-hoc udvalg, der skulle komme med forslag til en omstrukturering af ligestillingsarbejdet. Tre år efter indstillede udvalget enstemmigt, "at ligestillingsarbejdet skulle sikres synlighed, gennemslagskraft, klar kompetencefordeling, en velegnet struktur, fast forankring på regeringsniveau og engagement fra interesseorganisationernes side."²⁹⁶ Et resultat af arbejdet blev udpegelsen af Danmarks første ligestillingsminister Jytte Andersen. Som tidligere omtalt blev Ligestillingsrådet nedlagt ved samme lejlighed og erstattet af et Videnscenter for Ligestilling og et Klagecenter for Ligestilling. Der var ikke konsensus blandt Folketingets partier for styrkelsen af området. Venstre og Dansk Folkeparti (DF) stemte imod, mens De Konservative undlod at stemme. Folketingets øvrige partier stemte for den nye struktur. Splittelsen førte til, at Venstre og DF efter valget i 2001 nedlagde Videnscentret for Ligestilling. Ligestillingspolitikken blev således underlagt den siddende regering. Samtidig med regeringsskiftet skete der en ændring i nationalkommissionens kvindepolitiske prioriteter, hvor de UNESCO-ansvarlige ministre var hhv. Ulla Tørnes og Bertel Haarder.

Afrundning

Placeringen af ordet 'uddannelse' som det første i UNESCO-akronymet er ikke tilfældig. Uddannelse er basis for alt: Formidlingen af menneskerettigheder, kultur, videnskab mv. I *Humanity in the making. Overview of the intellectual history of UNESCO 1945-2005* citerer Pol-Droit den sydafrikanske præsident Nielson Mandela for, at uddannelse

is the great engine of personal development. It is through education that the daughter of the peasant can become a doctor, that the son of a mine worker can become the head of the mine, that a child of farmworkers can become the president of a great nation.²⁹⁷

Mandelas betragtninger er meget lig de, som jeg ofte er stødt på i mit arbejde med UNESCO og dens kønspolitiske overvejelser: At uddannelse er basis for forandring og forbedring af menneskers samfundsmuligheder og at uddannelse således fører til udvikling og udvidelse

- 291 Beretning om UNESCOs 27. generalkonference. 1993.62.
- 292 Beretning fra UNESCOs 29. generalkonference. 1997.51.
- 293 Beretning fra UNESCOs 29. generalkonference. 1997.62.
- 294 Beretning fra UNESCOs 29. generalkonference. 1997.96ff.
- 295 Borchorst og Dahlerup.2003.68.
- 296 Betænkning nr. 1370,1999:205-223 citeret fra Borchorst & Dahlerup.2003.69.
- 297 Pol-Droit.2005.57.

af menneskers muligheder. Som jeg viste i specialets indledende kapitel, ser UNESCO uddannelse som en af samfundets væsentligste grundsten, der, udover at skabe kulturel tolerance, også er medvirkende til at etablere en samfundøkonomisk vækst, som kan forbedre verdens sociale vilkår.²⁹⁸ De vilkår der stræbes efter, er en realitet i store dele af den vestlige verden: demokrati og oplysning efter europæisk og amerikansk forbillede, hvilket har sammenhæng med UNESCOs grundlæggere og deres referencerammer.

Skitseringen af UNESCOs projekt er umiddelbart meget firkantet, men pointen er, at UNESCOs kønspolitiske indsats ensretter mennesker verden over efter et bestemt sæt værdier. Umiddelbart bygger ensretningen på en model, der fordrer alle menneskers lige rettigheder, ansvar og muligheder, som det kan være vanskeligt at kritisere. Mine største anker mod ensretningen er, at UNESCOs arbejde har formet sig således, at det forekommer overflødigt for fx Danmark at vende blikket indad og se på, hvordan kønnenes uddannelsesmuligheder reelt er. At prioriteringen af ligestillingen underprioriteres i nationalkommissionen, fordi fx danske kvinder ikke længere officielt har problemer. På den måde er UNESCO blevet en ulandsorganisation, ikke i alle henseender, men i mange. I forhold til ligestilling eller køns lige muligheder kunne UNESCO måske vinde et større engagement i fx Danmark, hvis fokus pegede i flere retninger.

298 Huxley.1948 : UNESCO.1962.21. : UNESCO.1965.7. : Beretning fra Den danske delegation.1964.2.

5

At forstå de større sammenhænge...

» Ingen kan gå alene / altid i mørket her / i det
flakkende skær / fra satellitterne / Nogen skal være
med / Ingen kan gå alene / uden at fare vild.«

Den danske Poet Peter Laugesen
Frø og Stængler 1988

Afslutning

Jeg har i specialet valgt at kombinere flere forskellige områder; UNESCOs kvindepolitiske erklæringer på uddannelsesområdet, den danske UNESCO-nationalkommissions kvindepolitiske indsats på general-konferencernes plenumdebatter, samt et historisk vue over udviklingen i danske kvinders samfundsmuligheder. Min hensigt har været at angive sammenhæng imellem områderne, selvom de i sig selv er kvalificerede til at være genstand for selvstændige analyser. Det er derfor indlysende, at analysen ikke er dybdegående fokuseret på enkeltområder, men et bud på en større sammenhæng med udgangspunkt i en del af den kvindepolitiske danmarkshistorie, som ikke tidligere har været genstand for forskning.

UNESCO har siden etableringen i 1945 taget initiativ til et ikke uvæsentligt antal erklæringer inden for det kvindepolitiske uddannelsesområde. Udgangspunktet for UNESCO har været i samarbejde med FN at skabe lige rettigheder og muligheder for hele verdens befolkning. Første del af specialets analyse viser, hvordan UNESCOs bevidsthed om kvinders barrierer på uddannelsesområdet efterhånden afspejler sig tydeligere i resolutionerne og konventionerne. I de første resolutioner fra slutningen af 1940'erne blev problematikkerne nævnt meget overordnet ved fx på få linjer at henstille generaldirektøren og medlemsstaterne til at arbejde for kvinders uddannelsesmuligheder. Som årene skrider frem bliver resolutionerne langsomt mere specifikke, da det viser sig, at forskellen på mænds og kvinders uddannelsesmuligheder ikke udlignes af sig selv. Samtidig med resolutionerne vedtager UNESCO konventioner med samme formål: At skabe uddannelsesmæssig lighed.

I slutningen af 1970'erne kulminerede arbejdet med FN-staternes vedtagelse af kvindekommisionen CEDAW, der udelukkende beskæftiger sig med kvinder og deres samfundsmuligheder. UNESCOs samarbejde gennem tiden med både Status of Women og et væld af kvindepolitiske NGO'ere er ud fra mit perspektiv fortrinsvis blevet forankret i kvindepolitiske kredse. Trods et omfattende samarbejde er kendskabet til UNESCOs kvindepolitiske indsats dog begrænset til verdenen i og omkring FN-systemet. Offentlighedens opmærksomhed omkring UNESCOs kvindepolitiske indsats har været og er endnu i dag sparsom. Der er ikke mange, som kender til UNESCOs kvindepolitiske resolutioner og kun få af de historiske værker, jeg har inddraget i analysearbejdet, omtaler UNESCO. I den forstand har UNESCO levet et stille kvindepolitisk liv.

Illustrationerne i specialet er fortrinsvis portrætter af enkeltpersoner – oftest kvinder. Det er ikke tilfældigt. Et overordnet karakteristika i analysen er netop, at det, med enkelte undtagelser, er kvinder, som har sat kvindespørgsmålet på dagsordenen i den danske UNESCO-nationalkommissionens arbejde. Analysen viste, at de delegerede, som fremhævede området i deres indlæg, alle har haft enten et personligt engagement i kvindeorganisationer eller udvist sympati for andres prioriteringer af det kvindepolitiske. At indsatsen overvejende har været personafhængig, er uden tvivl mit største kritikpunkt af kommissionens kvindepolitiske indsats på generalkonferencerne i perioden 1946-85. Det er problematisk, at et så væsentligt aspekt som menneskers lige muligheder, der er et af de grundlæggende idealer i UNESCOs arbejde, afhænger af de delegeredes personlige interesser. Det modvirker kontinuitet i kommissionens arbejde, at det varierer efter, hvem, der er med, og hvornår.

Særligt 1950'- og 60'erne tydeliggør ovenstående tendens. Her var det politikerne Edel Saunte og Else Merete Ross, som begge var tilknyttet kvindeorganisationer samtidig med deres virke i kommissionen, der benyttede deres dobbeltmandat til at fremme den kvindepolitiske sag. Analysen viste, at de benyttede deres dobbeltmandat til at fremme sagen via deres generalkonferenceindlæg, men også ved at formidle viden mellem kommissionen og kvindeorganisationerne og især Dansk Kvindesamfund og Danske Kvinders Nationalråd, hvorved UNESCO såvel som kvindesagen er blevet fremmet.

Mønstret fortsatte i 1970'erne, hvor undervisningsminister Ritt Bjerregaard brugte store dele af sine indlæg på at fremhæve vigtigheden af pigers og kvinders adgang til uddannelse. Som Saunte og Ross var også Bjerregaard kvindepolitisk organiseret i sit parti og i en af de traditionelle kvindeorganisationer, samtidig med, at hun havde sympati for og fandt inspiration i de holdninger, der blev udtrykt i den ny kvindebevægelse. At ligestillingsområdet i Danmark reelt først blev statsliggjort i anden halvdel af 1970'erne med Anker Jørgensens Ligestillingsråd styrker mine betragtninger om, at kommissionens kvindepolitiske engagement overvejende kom på banen på baggrund af personlige interesser blandt de delegerede. Eftersom kvindespørgsmålet først i slutningen af 1960'erne langsomt var ved at finde vej til den brede politiske dagsorden i Danmark, var der ikke som i 1970'erne en selvfølgelig opmærksomhed omkring kvindespørgsmålet. Indflydelsen kom fortrinsvis fra kvindeorganisationerne eller FN-systemet, hvor man siden etableringen af Status of Women i 1946 havde diskuteret spørgsmålet.

Det er indlysende, at det ikke er alle delegerede, som kan være optaget af kvindespørgsmålet. UNESCOs generalkonferencer omhandler andet end kvindepolitiske diskussioner. Inden for hvert enkelt kerneområde er der en enorm mængde information at sætte sig ind i og tage stilling til. De delegerede må nødvendigvis opdele arbejdet mellem sig og tager selvfølgelig del i de aspekter, som de hver især har indblik i og er optaget af. Derfor er det ingen overraskelse, at det fx var Saunte og Ross, der pointerede kvindeaspektet på de generalkonferencer, de deltog i. Det samme gør sig gældende for de andre kvindepolitiske engagerede delegerede. Problemet opstår, når der ikke er engagerede drivkræfter i delegationen og aspektet nedprioriteres, som det var tilfældet under Bertel Haarder i 1980'erne. Etableringen af kommissionens ligestillingsudvalg og tilslutningen til det nordiske kvindeudvalg i slutningen af 1970'erne modsvarer umiddelbart kommissionens hidtidige arbejdsmetode på området. Som analysen viste, er der tilsyneladende ikke bevaret eller produceret ret mange dokumenter om de to udvalg. Den sparsomme opmærksomhed som udvalget er blevet tildelt i både års- og generalkonferenceberetningerne tyder ikke på, at det har haft høj prioritet i kommissionen. En anden forklaring kan være, at udvalget ikke fungerede stabilt og

derved ikke formåede at præge kommissionen. Endelig skal kommissionens ligestillingsudvalg også forstås på baggrund af tidens politiske atmosfære: Under påvirkning af periodens ungdomsoprør og Rødstrømpebevægelsens aktiviteter var etableringen af kvinde- eller ligestillingsudvalg et velkendt fænomen i løbet af 1970'erne fra politiske partier til arbejdspladser. Kommissionens og dens medlemmer har selvsagt også været under påvirkning.

Ét er de enkelte delegeredes personlige engagement, noget andet er: Kan nationalkommissionen som en samlet gruppe tillægges en særlig betydning eller indflydelse i forhold til UNESCOs kvindepolitiske erklæringer på uddannelsesområdet? Et svar på det spørgsmål kræver en anden analyse. Ud fra generalkonferencens indlæg og kommissionens egne beretninger er det vanskeligt at vurdere dens indflydelse, men det er utvivlsomt, at kommissionen, igennem en årrække, har været med til at pointere feltets vigtighed og via enkelte resolutionsforslag holdt det på dagsordenen sammen med de øvrige nordiske lande. Ser man bort fra nationalkommissionen som en samlet gruppe, er jeg ikke i tvivl om, at den med de kvindepolitiske engagerede har gjort forskel. Et eksempel er kommissionens beretning om, hvordan Sauntes insistens førte til, at sekretariatet på generalkonferencen i 1956 forhøjede de budgetære midler til kvinder og uddannelse.

Kvinde- og kønspolitikken har gennemgået en kolosal forandring i perioden 1945-95. Den er gået fra alene at være et holdningsspørgsmål til også at være et vidensfelt. Flere af de unge kvinder i Rødstrømpebevægelsen fortsatte, efter bevægelsens ophør, deres kønspolitiske arbejde i deres efterfølgende karrierer, hvilket har været med til at gøre kvinde- og kønsforskning til det, den er i dag.

Et af de sidst publicerede kønsteoretiske debaterende værker på den danske scene er Kønnets Katekismus (2005) forfattet af af Ph.d og adjunkt i litteraturvidenskab ved Københavns Universitet Lilian Munk Rösing. I værket peger Rösing på, at relationerne og dialogerne kønnene imellem er det væsentlige i arbejdet for at forstå køn som mennesker og en accept af hinandens forskelle. Rösings betragtninger falder i tråd med en af de problemstillinger, som jeg undervejs i analysen har peget på: Så længe UNESCO fortsætter med at behandle kvinder som en separat størrelse, adskilt fra

resten af menneskeheden, vil de bliver opfattet som ofre. I analysen har jeg enkelte gange netop forholdt mig kritisk til UNESCO, nationalkommissionen og FN på baggrund af deres eksplisite kønsadskillelse i fx kvindekonventionen CEDAW eller i kommissionens kvindeudvalg, hvorved de har videreført den eksisterende kønsseparatisme i stedet for at bevæge sig mod skabelsen af nye kønsrelationer. I kritikken har jeg udvist forståelse for nødvendigheden af at behandle en problematik separat i kampen for at komme den til livs. At separere og udskille kan give større klarhed over præcis hvor, der skal sættes ind, mens en vedvarende separation kan fastholde kønnes forskellighed som en negativ faktor. Herom eksisterer der ingen sandheder, men det er vigtigt at være opmærksom på om det ene eller det andet skaber større eller mindre kløfter mellem de to køns muligheder på længere sigt.

Fra midten af 1980'erne begyndte UNESCO at kombinere separatisme-strategien med gender-mainstreaming i al organisationens arbejde i en erkendelse af, at de rene kvindepolitiske strategier ikke alene kunne skabe lige muligheder. Om den nye strategi har effekt er endnu for tidligt at sige, men de senere år er kritiken af mainstreaming og dens manglende effekt taget til blandt kønsforskere.

Fortiden er et væsentligt aspekt i UNESCOs arbejde. UNESCOs ærinde har sammenhæng med hændelserne omkring 1. og 2. verdenskrig, hvor mennesker blev dræbt og lande lå i ruiner på baggrund af bl.a. fordomme og intolerance, udsprunget af ideologier. Modsat vil UNESCO med sine ideologier skabe en ny verdensorden med kulturel tolerance og lighed mellem mennesker. Om end tendensen hos UNESCO også er ensrettende, er det en nødvendig fremgangsmåde.

Årsagen til begrænsninger af kvinders muligheder gennem tiden er ligeledes at finde i historien. Sammen med FN har UNESCO været med til at sætte nye idealer for mennesker og især kvinders udfoldelse. UNESCO fandt argumenter i historien til etableringen, præcis som kvindeorganisationer og bevægelser har gjort det i kampen for accept af kvinder som mennesker på lige fod med mænd. Således to eksempler på, at historien bruges til at forstå og forandre.

English Summary

Of the thesis: *One way*

- A historical analysis of UNESCO's standard-setting criteria and the Danish UNESCO National Committee's discourse on Women's political awareness, 1945-85.

UNESCO, the United Nations' specialized agency for education, science and culture, is one of the international organizations which since its formation in 1945 has worked with a focus on gender equality. This is also the centre for the following thesis. The subject of the thesis is a historical analysis with an international, as well as a national perspective, in which UNESCO represents the international and Denmark the national. The analysis is limited to the period from 1945-85 and its purpose is to link the international and national perspectives through an account of UNESCO's official statements on the educational area from a femal political perspective and an analysis of the development of the Danish UNESCO National Committee's discourse towards its femal political contributions to the plenum debates at the UNESCO General Conferences, 1946-85 on women's political awareness. Beyond this the thesis gives a survey of the connection between the National Committee's female political focus and the female political tendencies in the Danish society at a grass root as well as a political level in the period.

The States Parties to this Constitution, believing in full and equal opportunities for education for all, in the unrestricted pursuit of objective truth, and in the free exchange of ideas and knowledge (...).²⁹⁹

UNESCO is a result of the worldwide cooperation, which began with the League of Nations and which was later succeeded by the United Nations, initiated as a reaction to World Wars I and II respectively. The basis of UNESCO's work is 4 cardinal points; education, science, culture and communication, and work is being conducted in each field, with special focus on problems concerning women's social conditions.

The projects of the organisation are as a starting point aimed at the whole world, but over time it has primarily become the developing countries, where the need for improvements in people's living conditions is significantly greater than in the western world, which have a special priority in UNESCO. The educational aspect is the perpetual focal point in UNESCO's work, and although it is ranked alongside with the other cardinal points in the acronym, education is the primary work area. In the eyes of UNESCO, education opens up to the society as a whole. Through education the individual gets the possibility to read and understand which rights, possibilities, limitations and obligations he or she has in society and is thus capable of contributing to the development of said society. Thus, as UNESCO sees it, education is a basic human right; a tool to understanding and using the other rights, which otherwise would be illusions and theoretical concepts for the majority of the world's population.

From its beginning UNESCO has paid attention to the existence of various barriers for people when it comes to the access to education - including the individual gender. Women did not get widespread access to educations, which in its origin were created by men, until the 19th century. This has meant that women have met different obstacles on their way through the educational system, which is why UNESCO in its projects has had a special focus on this specific area. Analysis shows that UNESCO since its formation in 1945 has initiated quite a number of declarations within the area of women and education. The first part of the analysis is a testimony that the awareness about the limitations for women within the field of education grows more and more visible throughout the years. In the first resolutions from the

late 1940's, the problems are mentioned in a very general way. It includes for instance only a few lines suggesting to the Director-General and the Member States to work for the educational possibilities for women. As the years progress, the resolutions are slowly getting increasingly specific, as it is becoming clear that the difference in the educational possibilities between men and women will not be equalized by itself. Coinciding with the resolutions, UNESCO also passed conventions with the same purpose: to create educational equality. In the late 1970's the work peaked with the UN Member States' passage of the extensive women's convention; the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women, which solely is focused on women and their societal possibilities. UNESCO's cooperation with both the UN Commission Status of Women and a wealth of female political NGO's throughout the period had from my perspective caused a special anchoring in circles with women's political awareness. Despite an extensive cooperation the knowledge of UNESCO's efforts are limited to the world in and around the UN-system. From 1985 UNESCO began to combine its separatism strategy with gender-mainstreaming in the work of the organisation as it realized that separatism strategy did not create equal opportunities for women. It is still too early to tell if the new strategy is effective, but in the recent years the critique of mainstreaming and its lack of effect has arisen among the gender researchers.

According to the constitution, UNESCO must realize its ideal of furthering equal educational possibilities for all by, amongst other things, initiating cooperation between the Member States. Denmark has participated actively in UNESCO since the beginning, and on the basis of the call of the constitution, a Danish UNESCO National Committee was formed. Throughout the analysis, a certain pattern has been drawn in relation to the Danish UNESCO National Committee's and its women's political efforts. A clear connection between the fiery souls of feminism and the Committee's women's political female political efforts has been revealed. The Danish delegates who have emphasised the area in their speeches at the general conferences, have all to a bigger or lesser degree had either a personal commitment in women's organisations or have had sympathy for the priority. Especially the 1950's and -60's are marked by the former. The two Danish committee members and politicians, social democratic Edel Saunte and

social liberal Else Merete Ross both had strong ties with women's organisations, coinciding with their involvement in the national commission. The analysis shows that both were using their double mandate in order to further the female political cause. The tendency continued in the 1970's when the social democratic minister of education Ritt Bjerregaard was head of the Danish delegation at UNESCO's general conferences. Bjerregaard had also organised women's organisations and she had sympathy for the views that were expressed in the new women's movement. Finally, a general characteristic was that those with a women's political awareness were mostly women - although a few exceptions exist.

299 Constitution of UNESCO.1945. Preamble.

Litteratur

Beauvoir, Simone de : Le deuxième sexe. Bd. I-II. Paris 1949.

Begtrup, Bodil

De forenede Nationer og Kvinderne. København 1947.

Berntson, Lennart, Guðmundur Hálfadnarson & Henrik Hensen
Europa 1800-2000. Roskilde 2004.

Blom, Ida & Anna Tranberg (red.): Nordisk lovoversikt
Viktige lover for kvinner ca. 1810-1980. Oslo 1985. s. 3-70.

**Blom, Ida, Sølvi Sogner, Grethe Jacobsen,
Bente Rosenbeck & Kari Vogt**
Kvinder fra Urtid til nutid. Bd.II. København 1992.

Blom, Ida
Kjønn som analysekategori i historisk forskning. I Køn i historien af Agnes S. Arnórsdóttir & Jens A. Krasilnikoff (red.). Århus 2004. s. 13-43.

Blom, Ida, Sølvi Sogner & Bente Rosenbeck
Kvinner i den vestlige verden fra år 1500 til i dag. Renaissance, reformasjon og revolusjon. Oslo 2005. s. 348-389.

Borchorst, Anette & Drude Dahlerup
Ligestilling som diskurs og praksis. København 2003.

Christensen, Hilda Rømer (red.)
Mainstreaming. I Kvinder, køn og forskning. 9. årg. Nr. 2. 2000.

**Dahlerup, Karen, Nynne Koch, Henrik Krüger
& Hanne Lindemann**
Roser og sten. Rapport fra Kvindeåret. København 1975.

Dahlerup, Drude
Image som kold og effektiv. Interview med Ritt Bjerregaard. I : Blomster og Spark. Samtaler med kvindelige politikere i Norden om deres historiske rolle – og deres dagligdag. Stockholm 1985. s. 207-220.

Dahlerup, Drude
Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985. Bd. I-II. København 1998.

Daudet, Yves og Kishore Singh
Le droit à l'éducation : analyse des instruments normatifs de l'UNESCO. Paris 2001.

Droit, Roger-Pol

Humanity in the making. Overview of the Intellectual History of UNESCO 1945-2005. Paris 2005. s. 3-27, 56-83, 201-223.

Huxley, Julian

Unesco, its purpose and its philosophy. London 1946.

Huxley, Julian

This is our power. Paris 1948.

Karam, Dina

The right to education, a study on Unesco: Access to education and equal opportunity in education. Speciale University of Malta. Juli 2002.

Kristensen, Annali

Review of UNESCO's past and present work on Gender and Women. Paris 2002. Upubliceret.

Lacoste, Michel Conil

The story of a grand design: Unesco 1946-1993. People, events, and achievements. Paris 1994.

La Cour, Dorthé

Ligestillingslove. København 1994.

Larsen, Anne Trine

Først var kvinden – ligestilling i Danmark 1915 – 1999. I Køn i historien af Agnes S. Arnórsdóttir & Jens A. Krasilnikoff (red.). Århus 2004. s. 131 – 159.

Lehn, Stine & Mette Lykke Nielsen

Mainstreaming fra strategi til praksis. Videnscenter for Ligestilling. København 2001.

Mylonas, Denis

La genèse de l'UNESCO: La Conférence des Ministres Alliés de l'Éducation (1942-1945). Bruxelles 1976. s. 141-143.

Myrdal, Alva

Den nyere Tids Revolution i Kvindens Stilling. I Kvinden i Samfundet af Kirsten Gloerfelt-Tarp (red.). København 1937. s. 5 – 30.

Rasmussen, Hanne & Mogens Rüdiger

Danmarks historie. Tiden efter 1945. Bd. 8. København 1990.

Rey, Alain (red.)

Le Petit Robert. Des Noms. Propres. Paris 2001.
s. 389 : 993 : 1538 : 1805 : 2109.

Richard, Anne Birgitte (red.)

Kvinder i mellemtiden 1930-55. København 1983.

Schlesinger, Stephen C.

Act of Creation. The Founding of the United Nations.
Cambridge 2003.

Shuster, George M.

Unesco: Assessment and promise. New York 1963.

Simonton, Deborah (red.)

The Routledge History of Women in Europe since 1700.
New York 2006.

Symonides, Janusz (red.)

The Struggle Against Discrimination. A Collection of International
Instruments Adopted by the United Nations System. Paris 1996.

Undervisningsministeriet

Follow-up Report on Education and Equality of opportunity
for Girls and Women in Denmark. København 1979.

UNESCO

What it is. What it does. Paris 2003.

The status of women. Annotated bibliography. Paris 1991.

Half of the world. Unesco activities for the advancement of women.
Paris 1980.

A chronology of Unesco 1945-1985. Paris 1985.

International Conference on Education. Recommendations
1934-1977. Paris 1979.

Women, education, equality: a decade of experiment. Paris 1975.

Looking at Unesco. Paris 1971.

What is Unesco? Paris 1962.

The UNESCO Courier. Nr. 11. November 1952.

The UNESCO Courier. Nr. 11. November 1955.

Valderrama, Fernando

A history of UNESCO. Paris 1995.

Viscusi, Margo

Kvinnene og FN. Oslo 1973.

Den danske UNESCO-nationalkommission

Generalkonference dokumenter

Beretning til Undervisningsministeriet fra den danske Delegation til
Unesco's 1. Generalforsamling i Paris november – december 1946.

Foreløbig beretning om Unesco's 5. generalforsamling i Firenze
maj-juni 1950.

Beretning fra Den danske delegation til Unescos 10.

generalkonference i Paris november – december 1958.

Beretning fra Den danske delegation til Unescos 11.
generalkonference i Paris november – december 1960.

Beretning fra Den danske delegation til Unescos 13.
generalkonference i Paris november – december 1964.

Beretning fra Den danske delegation til Unescos 14.
generalkonference i Paris oktober – november 1966.

Rapport fra Unesco's 20. generalkonference
oktober/november 1978.

Rapport fra UNESCO's 21. generalkonference
september/oktober 1980.

Beretning fra 4. ekstraordinære session af Unescos
generalkonference 23. november - 3. december 1982.

Beretning fra Den danske delegation til Unescos
22. generalkonference i Paris november – december 1983.

Beretning om Unescos 23. generalkonference
8. oktober – 9. november 1985.

Beretning om Unescos 24. generalkonference
20. oktober – 20. november 1987

Beretning om Unescos 25. generalkonference
17. oktober – 17. november 1989.

Beretning fra Unescos 26. generalkonference
15. oktober – 7. november 1991.

Beretning fra Unescos 27. generalkonference
25. oktober – 16. november 1993.

Beretning fra Unescos 28. generalkonference
25. oktober – 16. november 1995.

Beretning fra Unescos 29. generalkonference
21. oktober – 12. november 1997.

Beretning fra Unescos 31. generalkonference
15. oktober – 3. november 2001.

Beretning fra Unescos 32. generalkonference
29. september – 17. oktober 2003.

Beretning fra Unescos 33. generalkonference
3. – 21. oktober 2005.

Årsberetninger

Beretning om nationalkommissionens virksomhed kalenderåret
1954. Almindeligt vedr. Nationalkommissionens virksomhed.

Beretning om DEN DANSKE UNESCO-NATIONALKOMMISSIONS
virksomhed i kalenderåret 1955.

Beretning om DEN DANSKE UNESCO-NATIONALKOMMISSIONS
virksomhed i kalenderåret 1956.

Beretning om DEN DANSKE UNESCO-NATIONALKOMMISSIONS

virksomhed i kalenderåret 1957.

BERETNING om Den Danske Unesco-Nationalkommissionens
virksomhed i kalenderåret 1958.

BERETNING om Den Danske Unesco-Nationalkommissionens
virksomhed i kalenderåret 1959.

BERETNING om Den Danske Unesco-Nationalkommissionens
virksomhed i kalenderåret 1960.

BERETNING om Den Danske Unesco-Nationalkommissionens
virksomhed i kalenderåret 1961.

BERETNING om Den Danske Unesco-Nationalkommissionens
virksomhed i kalenderåret 1962.

BERETNING om Den Danske Unesco-Nationalkommissionens
virksomhed i kalenderåret 1963.

BERETNING om DEN DANSKE UNESCO-NATIONALKOMMISSIONS
virksomhed i kalenderåret 1964.

Årsberetning fra den danske UNESCO-nationalkommission 1993

Årsberetning fra den danske UNESCO-nationalkommission 2005.

Andet materiale udgivet af den danske UNESCO-nationalkommission

UNESCO-Nyt: 1. årg. 1961 – 1972

Nyt fra Unesco: 1. årg. nr. 1. marts 1973 - 7. årg. nr. 3/4.
December 1979.

UNESCO-Nyt. 13. årg. Nr.1/2. Juli 1985 - UNESCO-Nyt. 30. årg. Nr. 2.
September 2001.

Den danske UNESCO-nationalkommissionens 50 års jubilæum.
Festskrift. 1997

Referat af nordisk møde om kommunikation og ligestilling i
København den 2. maj 2005.

Rigsarkivet

Kvindernes Internationale Liga søger om at blive repræsenteret i den
danske UNESCO-komité 464/55:

Brev fra Høgsbro Holm til J. Bomholt den 4. september 1955

Brev fra A. Vøhtz til Fru
Høgsbro Holm den 18. januar
1956

Brev fra Danske Kvinders Nationalråd til formanden for den danske
Nationalkommission for UNESCO hr. Undervisningsminister Julius
Bomholt den 31. maj 1956. 60/56.

Brev fra Svenska UNESCO-rådet til den danske UNESOC-
nationalkommission den 24. september 1956. 60/56

Brev fra the National Commission for the United Kingdom til den

danske UNESCO-nationalkommission den 17. oktober 1956. 60/56.

Skrivelse fra Danske Kvinders Nationalråd til formanden for den
danske Nationalkommission for Unesco hr. Undervisningsminister
Julius Bomholt den 12. juli 1968. 60/56.

Skr. fra Else-Merete Ross ang. Bemærkninger til Education
programmet 247/56:

Skrivelse fra lektor Else-Merete Ross Til
den danske nationalkommission for
Unesco

Fru Ross: Øget aktivitet indenfor området: Kvinders uddannelse
253/56:

Lektor Else-Merete Ross Til den danske
nationalkommission for Unesco

Beretning om Unesco's 9. generalforsamling New Delhi, november
– december 1956. 60/56.

10. Generalforsamling 225/58:

Denmark. Report for Unesco's Tenth
General Conference.

Brev fra Udenrigsministeriet den 30. juli
1958

Dansk Kvindesamfund anmoder om optagelse som medlem af
nationalkommission 478/59:

Brev fra Dansk Kvindesamfund den 24. november 1958
Til den Danske Unesco-nationalkommission
Brev fra P.A. Koch den 20. juni
1960 Til Dansk Kvindesamfund

50th Anniversary of the International Women's Day in Copenhagen
111/60:

La journée internationale des femmes à
cinquante ans rencontre internationale des
femmes 21-24 avril 1960

50th Anniversary of the International Women's Day in Copenhagen
111/60:

Presseudtalelse.

Årsberetning for UNESCO-nationalkommissionen 1965. 28/66.

Beretning fra Den danske delegation til UNESCO's 14.
generalkonferencer. Paris. Oktober – November 1966. 21/ 67.

Årsberetning for UNESCO-nationalkommissionen 1966. 21/67.

Nationalkommissionens årsberetning for 1967. 141/68.

Seminar til drøftelse af kvinderettigheder. 424/68.

Unesco's 15. generalkonference 1968. 100/68 Bd. I:

Danmarks tale i plenum den 24. oktober 1968.

Unesco's 15. generalkonference 1968. 100/68 Bd. II.

Nationalkommissionens årsberetning 1969. 50/70.

UNESCO's 16. generalkonference i 1970. 100/69

Danske indlæg under generalkonferencen i 1970. 100D/69.

Den danske nationalkommission og dens aktiviteter 213/71: Report of the Danish National Commission for Unesco 1971

Danske indlæg under den 17. generalkonference 100/72:

Dansk hovedindlæg på Unesco's 17. generalkonference.

Rapport fra Unesco's 17. generalkonference 100 D/72

Kommission I, undervisning/uddannelse 2. november 1972 (Per Himmelstrup)

Unescos 17: e generalkonferens: plenarsannanträden

Kommission I, undervisning/uddannelse 3. november 1972 (H.E. Hillerup Jensen)

Kommission I, undervisning/uddannelse 3. november 1972 (Per Himmelstrup)

Kommission I, undervisning/uddannelse 6. november 1972 (Kamma Struwe)

Kommission I, undervisning/uddannelse 7. november 1972 (Kamma Struwe).

Kommission I, undervisning/uddannelse 8. november 1972 (Per Himmelstrup).

Unesco's 3. ekstraordinære generalkonference 1973. 161/73:

Notat til nationalkommissionsmøde d. 18/12-73.

Udkast til dansk indlæg på Unescos 3. ekstraordinære generalkonference, Paris d. 23.-27. oktober 1973.

Bidrag til instruktion for den danske delegation til UNESCO's 19. generalkonference 26. oktober – 30. november 1976. UNESCOs 19. generalkonference 1976. 100/76.

Undervisningsministerens tale til UNESCOs 19. generalkonference 1976. UNESCOs 19. generalkonference 1976. 100/76.

Undervisningsministerens tale til UNESCOs 20. generalkonference 1978. UNESCOs 20. generalkonference 1978. 100/78.

Skrivelse fra Délégation permanente de Danmark auprès de l'Unesco (Preben Hansen) til udenrigsminister Henning Christophersen den 12. dec. 1978. UNESCOs 20. generalkonference 1978. 100/78.

Referat af møde i nordisk kvindegruppe om Unesco og kvindespørgsmål, afholdt i undervisningsministeriet i København, tirsdag den 15. april 1980. Nordisk arbejdsgruppe for opfølgning af kvinderesolution og andre kvindespørgsmål. 178/79.

Referat fra møde i den nordiske gruppa som behandler kvinnespørgsmål, i Aulanko, Finland, 28. og 29. maj 1980. Nordisk arbejdsgruppe for opfølgning af kvinderesolution og andre kvindespørgsmål. 178/79.

Skrivelse til undervisningsministeriet fra UNESCO-delegationen i Paris (Preben Hansen) den 7. november 1980. Unesco's 21. generalkonference. 100/80.

Undervisningsministerens indlæg under generaldebatten ved UNESCO's 21. generalkonference i Beograd 23.9. – 28.20 1980. Unesco's 21. generalkonference. 100/80.

Rapport fra Norges delegasjon til UNESCO's generalkonference i Beograd 23. september – 28. oktober 1980. Unesco's 21. generalkonference. 100/80.

Spørgsmål til skriftlig besvarelse til udenrigsministeren fra Glistrup (FP) den 28. oktober 1980. Unesco's 21. generalkonference. 100/80.

Folketingets udenrigsudvalg den 19.3.1981. Besvarelse af forespørgsel fra folketingets udenrigsudvalg vedrørende forslaget til folketingsbeslutning om Danmarks udtræden af UNESCO. Unesco's 21. generalkonference. 100/80.

Besvarelse af forespørgsel fra folketingets udenrigsudvalg vedrørende forslaget til folketingsbeslutning om Danmarks udtræden af UNESCO den 31. marts 1981. Unesco's 21. generalkonference. 100/80

Referat af planlægnings- og sekretærmøde på de nordiske nationalkommissioner i København 1.-2. september 1981. Nordisk arbejdsgruppe for opfølgning af kvinderesolution og andre kvindespørgsmål. 178/79.

Referat fra møde i den nordiske kvinnegruppa den 10. december 1981. 100-2

Notat om møde i nationalkommissionens ligestillingsudvalg, mandag den 13. september 1982. Intern administration. 1982-16

UNESCOs Arkiver Paris

Correspondences files

Februar 1948:

Adult Education : Expert Meeting : Paris 9-12/II/1948. (371.044.5 A 064 (44) "48"):

- Ed /9.600/16899/48
- Ed/28114-5600/HRjw
- Ed/5.601/16869/48
- Ed/5.600/48

1949:

Adult Education : Conference Denmark (Elsinore) 1949 : General. (371.044 5 A 06 (489) "49")

Calendar of Meetings: International Conference on Adult Education : Attendance to the Elsinore Conference on Adult Education. (371.044 5 A 06 (489) "49")

Adress by the director-general of UNESCO, M. Torres Bodet at the inaugural meeting of the Conference on the Obstacles to Equality of Educational Opportunities for Women 5 December 1949. (371.044.532.111.)

1954:

Int. seminar in Adult Education in Rural Areas – Denmark 1954. Part II / from I/VII 54 up to 30/IX 54. (371.044.5 (-202) A 074 (489) "54")

- Unesco/AES/54/4

1960:

Rev. 2 Special Committee of Governmental Experts on the Preparation of a Draft International Convention and a Draft Recommendation on the Various aspects of Discrimination in Education. Unesco House, 13-29 June 1960. Participants. (ED/DISC: UNESCO/ED/DISC/4).

Rev. Special Committee of Governmental Experts on the Preparation of a Draft International Convention and a Draft Recommendation on the Various aspects of Discrimination in Education. Unesco House, 13-29 June 1960. Report. (ED/DISC: UNESCO/ED/DISC/5).

1965:

Conference of "Universities and continuing education" Denmark, 1965. (371.044 : 378.4 A 06 (489) "65" ICUAE/AMS):

- ED/743/47

General Conference Documents

17C:

Records of the General Conference Seventeenth Session Paris, 17 October to 21 November 1972. (Vol. I i Resolutions and Recommendations s. 22 : 33.)

18C:

Records of the General Conference Seventeenth Session Paris, 17 October to 23 November 1974. Vol. 1 I Resolutions and Recommendations. 21ff.)

Reports of Member States

3C:

Reports of Member States i Records of the General Conference of the UNESCO 3th Session Beirut 1948. Denmark s. 46-47. (3/30: 3C/110. Vol. III.)

4C:

Reports of Member States i Records of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 4th Session Paris 1949. Denmark s. 115-116. (5/47: 5C/Reports.

Vol. III.)

5C:

Reports of Member States i Records of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 5th Session Florence 1950. Denmark s. 116-117. (5/47 : 5C/Reports. Vol. III.)

10C:

Reports of Member States i Records of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization 9th Session. New Delhi 1956. Denmark s. 74-79. (10/95: 10/C/4.)

Resolutions and recommendations

1C:

1C /Resolutions. 1/10. Programme de l'Unesco pour 1947 s. 281-286.

2C:

Resolutions. The programme of Unesco in 1948: I Resolutions. 2nd General Conference 1947. s. 17-22. (2/19: 2C/ Res.)

3C:

Resolutions. Programme for 1949: I Resolutions. 3rd General Conference 1948. s. 17-21. (3/29 : 3C/ Res.)

4C:

Resolutions. Programme for 1950: I Resolutions. 4th General Conference 1949. s. 14- 19. (64/38 : 4C/ Res.)

5C:

Resolutions. Programme for 1951: I Resolutions. 5th General Conference 1950. s. 32-36. (5/46 : 5C/ Res.)

6C:

Resolutions. Programme Resolutions 1952: I Resolutions. 6th General Conference 1951. s. 17-24. (6/57: 6C/ Res.)

7C:

Resolutions. Programme Resolutions 1953-54: I Resolutions. 7th General Conference 1952. s. 16-25. (7/67: 7C/ Res.)

8C:

Resolutions. Programme for Unesco for 1955-56: Education. I Resolutions. 8th General Conference 1954. s. 25-27. (8/80: 8C/Res. and Annexes.)

9C:

Resolutions concerning the Programme and Budget. Programme for UNESCO for 1957-68: Education. I Resolutions and recommendations. 9th General Conference 1956. s. 11-12 : 90. (9/192: 9C/Res.)

10C:

Programme and Budget for 1959-60: Education. I Resolutions and recommendations. 10th General Conference 1958. s. 15-20.

(10/104 : 10C/Res.)

11C:

Programme and Budget for 1961-62: Education. I Resolutions and recommendations. 11th General Conference 1960. s. 19-20. (11/117: 11C/Res.)

11C:

Convention Against Discrimination in Education. I Resolutions and recommendations. 11th General Conference 1960. s. 119-122. (11/117: 11C/Res.)

12C:

Programme and budget for 1963-1964: Education. I Resolutions and recommendation. 12th General Conference 1962. s. 10-32. (12/130: 12C/Res.)

13C:

Programme and budget for 1965-1966: Education. I Resolutions and recommendation. 13th General Conference 1964. s. 9-30. (13/144: 13C/Res.)

15C:

Resolutions and recommendations: Programme and budget for 1969-1970. Education. 15th General Conference, Paris 1968 Paris. s. 16-30 : s. 21. (15/174 15C /Res. Vol I) (UNESCO Archives)

20C

Resolutions and recommendations: Programme and budget for 1979-1980. Education s. 26-27. 20th General Conference, Paris 1974. 24 Oktober to 28 November. 20C /Resolutions.

Draft Resolutions

Draft Resolutions 10/C/DR/46: Discrimination in Education i Draft Resolutions General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 10th Session. Paris 1958. (10/101: 10 C/DR/1-73.)

Main Document

Report of the Director-General on the activities of the Organization: Special Committee of governmental experts on the preparation of a draft international convention and a draft recommendation on the various aspects of discrimination in education. 1960. s. 11-20. (11 C/15. Annex III.)

Verbatim Records of plenary meetings

5C:

Verbatim records of plenary meetings 1-15 i Proceedings. 5th General Conference, Paris 1950. s. 274. (5/45: 5C/ Proceedings Vol. I).

8C:

Verbatim records of plenary meeting 1-18 i Proceedings. 8 th General Conference, Montevideo 1954. 7th plenary meeting 16 nov. 1954 (general policy) s.110. (8/79: 8C/Proceedings Vol. I)

9C:

Verbatim records of plenary meetings 1-23 i Proceedings. 9th General Conference, New Delhi 1956. 24th plenary meeting 28 nov. 1956 (education) s. 439-440. (9/91: 9C/Proceedings (vol I).

11C:

Verbatim records of plenary meetings 13th i Proceedings. 11th General Conference, Paris 1960. s. 476-477 : 481. (11/116: 11C/Proceedings)

14C:

Verbatim records of the 18th plenary meeting i Proceedings. 14th General Conference, Paris 1966. s. 441-444. (14/159 : 14 C/VR/1-40).

19C:

Verbatim records of the plenary meeting 1-20 i Proceedings. 19th General Conference, Nairobi 1976. s. 41. (19/239: 19C/ Proceedings. Vol. III. Part I)

Verbatim Records of the plenary meeting 1-40 i Proceedings. 21st General Conference Beograd 1980. s. 456. (21/276: 21C/ Proceedings. Vol. III. Part I)

4XC:

Verbatim records of the 7th plenary meeting 26 November 1982 (general debate) i Proceedings. 4th extraordinary session, Paris, 23 November – 3 December 1982 s. 194. (286: 4 XC/Proceedings. Vol. III.)

22C:

Verbatim records of plenary meetings 1-34 I Proceedings. 22nd General Conference, Paris 1983. s. 554-556. (22/302: 22C/ Proceedings. Vol. III.

Internetkilder

www.kvinfo.dk

www.kvindekilder.dk:

Begtrup, Bodil

FN og kvinderne. Berlingske Tidendes Kronik 14.6.1975.

Beretning om Ligstillingsrådets

virksomhed fra beskikkelsesdatoen den 26. november 1975 til 31. december 1976. 1977. s. 1-4.

Ligestillingsrådets årsberetning 1976-1999.

Louis Eva

Interview med Edel Saunte fra den 24. april 1986.

www.lige.dk

www.un.dk/Danish/women

www.un.org:

The Universal Declaration of Human Rights 1948

The International Covenant on Civil and Political Rights 1966.

The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights 1966.

The Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women 1976.

www.unesco.dk

Bekendtgørelse om statutter for Den danske UNESCO-nationalkommission. Bekendtgørelse nr. 1088 af 14. november 2005.

www.unesco.org:

The Constitution of UNESCO 1945.

The Convention against Discrimination in Education 1960.

The Recommendation concerning the Status of Teachers 1966.

The Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women 1967.

The Declaration on Race and Racial Prejudice 1978. The International Charter of Physical Education.1978.

The Convention on Technical and Vocational Education 1989.

The Convention on the Rights of the Child

General Conference Documents:

1th General Conference 1946:
1C / Resolutions ; 1C ; Unesco / C / 30 /

2nd General Conference 1947:
2 / 18 . 2C /132

6th General Conference 1951:
6C/Resolutions s. 19.

17th General Conference 1972:
17C/Resolutions s. 22 : 33 :

18th General Conference 1974
18C/Resolutions. 21ff.

20th General Conference 1979.
20C/Resolutions s. 26-27.

24th General Conference 1987:
24 C/Resolutions s. 21-34 : 25

25th General Conference 1989:
25 C /Resolutions s.16-22 : 47-50 : 76.

26th General Conference 1991:
26 C / Resolutions.1991

27th General Conference 1993:
27 C / Resolutions.1993

28th General Conference 1995:
28 C / Resolutions

Brochure

Education of Girls and Women

(<http://www.unesco.org/education/educprog/50y/brochure/tle/146.htm>)

www.us.uvm.dk:

www.us.uvm.dk/int/unesco/styrendeorg.htm

www.unhchr.ch

